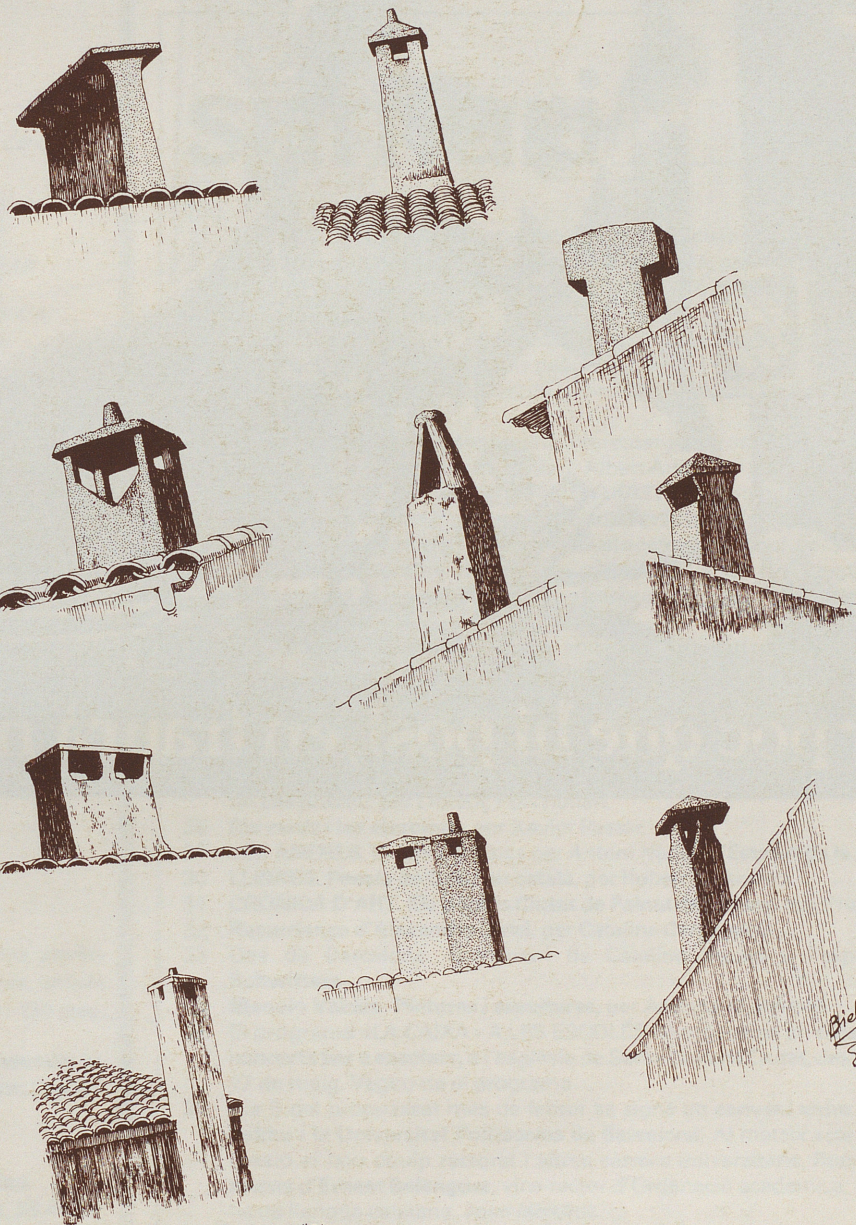

LLUC

març-abril 83

n.º 708

150 pts.

FUMERALS A MONTUÏRI
Pl. 81
3

ARQUITECTURA POPULAR

Si els seus estalvis són petits, raó de més per beneficiar-se del nostre servei "ESTALVI TERCERA EDAT". Tindrà la confiança d'un bon banc i traurà un bon rendiment dels seus diners.

*Per a nosaltres, la Tercera Edat és la primera.
I ho demostrarem cada dia.*

ESTALVI TERCERA EDAT
Un estalvi de primera

Per poc que hi posi, en traurà molt.

LLUC

MARÇ-ABRIL 83
N.º 708

LLUC

Revista bimestral
Any LXIII

Direcció:
PP. Missioners dels Sagrats Cors
Monestir de la Real
Ciutat de Mallorca

Edita:
OBRA CULTURAL BALEAR

Informació i correspondència:
Apartat de Correus n.º 619
Telèfon 22 32 99
Palma

Director:
Bartomeu Suau Tugores
Conseller-Delegat:
Ramon Ballester i Vives

Caps de Redacció:
Josep M. Llompart
Pere Llabrés i Martorell

Secretari de Redacció:
Antoni Quintana

Consell de Redacció:
Gabriel Janer Manila
Antoni Nadal
Josep Noguerol
Joan Oliver
Gaspar Valero
Priam Villalonga

Subscripció: 800 ptes. anuals
Estranger: 875 ptes. anuals
Preu de l'exemplar: 150 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors

Imprimeix:

taller gràfic ramon

Balmes, 39 - Tel. 25 44 32
Palma

Dipòsit legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N.: 0211-092X

sumari

Pàg.

- 2 **CORREU: Miquel dels Sants Oliver i l'evolucionisme** (M. Rayó); **Per què el català és una llengua morta** (L. Juncosa). **Resposta dels caps de redacció de «Lluc».**
- 3 **EDITORIAL: Més segurs davant l'esdevenidor.** Repàs a alguns fets de la vida cultural mallorquina.
- 4 **SOBRE INSULARITAT (II).** Proseguim la sèrie d'articles, encetada al número anterior, ara amb l'opinió dels geògrafs.
Pere J. Brunet Estarellas escriu sobre **La percepció de la insularitat i els seus recursos.**
- 7 **Mallorca, territori a ordenar:** una interessant proposta de divisió de la nostra illa, il·lustrada per un mapa. Escriuen T. Albert Artigues i Joan Fuentes.
- 10 **ELEMENTS DE LA SOCIETAT PRE-TURÍSTICA.** Continuem també el tema que iniciarem en el darrer número de la nostra revista. **L'arquitectura popular mallorquina. Síntesi d'una ignorància sobre el nostre patrimoni,** per Jaume Coll Conesa.
- 15 Dia 31 de desembre de 1982 va pronunciar a Cort el **Pregó per la festa de L'Estandard** el conegut literat i professor Jaume Vidal Alcover. Ens honorem de reproduir-ne el text.
- 19 **L'ESGLÉSIA NOSTRA** es dedica aquest mes a un tema prou interessant, quan cauen velles estructures entorn a la seguretat del cristià: **Moral a la intempèrie,** per Bartomeu Bennàssar.
- 22 Una entrevista de Josep Noguerol: **«Flors i romani»:** **Ocaña,** amb motiu de la creativa exposició d'aquest artista a la capella de La Misericòrdia, de Ciutat.
- 24 **DEFENSA DE LA NATURA. La gestió del patrimoni natural. Elucubracions sobre un cas pràctic,** per Llorenç Pol i Rullan.
- 26 **Els verds i les eleccions,** per Xavier Pastor.
- 29 **LES ARENES.** Crònica política per Antoni Nadal: **L'Estatut de la renúncia.**
- 30 **LLIBRES. Poesia de Catul en català,** per Robert Mosquera.
- 31 **CRÒNICA D'ART. Els premis Ciutat de Palma de pintura,** per Priam Villalonga.
- 32 **Recordança d'Alexandre Cirici,** per Catalina Cantarellas.
- 33 Des de Barcelona. Comentari de Catalina Aguiló a l'exposició de **Kurth Schwitters.**
- 34 **Manolo Valdés: Pintures i escultures,** per Antònia M. Perelló.
- 36 El programa «LA CAIXA» A LES ESCOLES ha organitzat un **cicle internacional de concerts per a escolars,** a l'església de Santa Creu de Ciutat, des del 28 de febrer al 17 de maig. Vegeu-ne el programa.
- 38 Dia 5 del proppassat mes de febrer se signà un **conveni entre la Universitat de Palma i la Universitat Politècnica de Barcelona.** Al mateix acte prengueren possessió el nou equip rectoral i altres càrrecs universitaris. Reproduïm els **parlaments d'Ernest Belenguier,** vice-rector d'Ordenació acadèmica, i del nou catedràtic de llengua catalana, **Joan Miralles.**
- 40 **CINEMA. «Out of the blue»,** comentat per Antònia Vidal.
- 41 **«Elisa i Antonieta»,** repàs a la filmografia de Carlos Saura per Antònia Vidal i Alorda.
- 42 **Emmudir el públic,** per Lluís Juncosa.
- 43 Miquel Rayó Ferrer clou aquest número amb un article prou suggestiu: **Els aucells al cançoner: la Tórtora. Sobre l'origen d'una cançó popular.**

Portada: Biel Bonnin

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5106526764

correu

MIQUEL DELS S. OLIVER I L'EVOLUCIONISME

Benvolguts amics:

A l'article «Darwin 1882-1982: l'homenatge de Mallorca» de Josep Antoni Alcover, aparegut al número extraordinari de novembre-desembre de 1982 (N.º 706), l'autor fa referència a una menció del pensament de Darwin en un personatge de Miquel dels Sants Oliver. Sense pretendre altra cosa que encetar la curiositat de qualche investigador de la Història de la Ciència a les Illes, pens que no seria cap desbarat la publicació a LLUC—com es va fer la del saborós article de L'Ignorància— del fragment que la conté i que correspon al cap. 12 de L'Hostal de la Bolla. És, ho comprenc, una mica llarg; però crec que és prou interessant—i sobretot incitant pels estudiosos de l'obra de Miquel dels Sants Oliver—, a més de ser un complement oportú a la vostra revista de l'homenatge a Charles Darwin.

A més, aprofitaré per dir que Oliver té altres referències al darwinisme—de mode directe o no— en alguns dels seus treballs periodístics, que seria molt interessant pograr en aquest sentit. Per altra banda, un estudi d'allò que significava el **progrés** per a Oliver—des de l'estadi biològic a la civilització— és quelcom que encara no s'ha fet i que molt possiblement ens sorprendria.

Només a a mostres triades un poc a l'atzar, vet aquí alguna de les idees d'Oliver pel que fa a l'evolució de la societat. Escatir-ne les fonts ha de ser un treball apassionant.

1.—«La república de les abelles és avuy la mateixa qu'en temps de Virgili; no han sofert més cambi la de les formigues o dels castors; l'evolució de les espècies en lo que té de rigor científich, nò de mixtificació sociològica, es d'un ordre radicalment, substancialment distint que la perfectibilitat humana en virtut de la qual l'home ha passat històricament—y encara actualment en coexisten totes les formes— de la família a la tribu, a la ciutat, a l'imperi, a la nació caracterisada y propiament dita» (1).

2.—«Y bé en forma de retorn a la naturalesa com volia'l fillosof de Ginebra, bé en forma d'imitació de la naturalesa inferior o animal, com aconsellaven les hibridacions de certa sociologia que sobre una simple imatge gosa construir tota una ciencia nova, s'ha preconisat poc menys que la substitució de l'ordre social per l'ordre natural. El temps ha anat fent justicia de tot axò. Y molt més depressa, l'ha feta també d'altres modes, ara selectes, ara barroeres, des de l'heròe y'l geni com unich motiu y única justificació de la humanitat, fins a la degeneració de

la doctrina heroyca empeltada de darwinisme—el no científich, s'enten—, novetat suprema de fa una vintena d'anys, els anys del lluitador, del home de presa, del **struggle for life**» (2).

- 3.—«No; no és en la naturalesa, sinó en l'allunyament y'l domini de la naturalesa, en l'arbitri humà, hont la humanitat se millora y depura» (3).
- 4.—«No per natural la lley del més fort es la que déu regir entre'ls homes, cas de que's sàpiga avuy qui és en la naturalesa'l més fort: sí'l gran carnicer supervivent de la fauna terciaria, o la munió dels infusoris que viuen a costa seva y acaben per destruir-lo» (4).
- 5.—«Vinguem d'una sola parella, com creyem nosaltres, ó sigui poligènica la formació de la espècie humana, basten les separacions geogràfiques y les influències històriques a arrelar el convenciment de diversitats evolutives—ja que no originals— y a fer necessari l'esforç per la pròpia conservació» (5).
- 6.—«Todavía ha de ponerse de acuerdo la humanidad para execrar de modo unánime la guerra y sus estragos: no falta quien la considere de orden divino y como instrumento que realiza los designios providenciales sobre la tierra, ni quién la proclame agente de la virtud o fórmula de la selección humana» (6).

Però aquesta vol ser només una carta al Director que únicament respon a la intenció de «fer gana» a qualcú interessat per a endinsar-se en un estudi semblant.

La continuació, doncs, haurà de ser enlestida per gent més qualificada i que vulgui dedicar-hi el seu lleure.

Moltes gràcies.

MIQUEL RAYÓ FERRER

NOTES

Les cites 1 a 4 són de **El fet y la idea de la civilització**. Discurs presidencial llegit en la sessió inaugural de curs de 1917-18 del «Ateneu Barcelonès». Dins **Parlaments i Conferències**. Il·lustració Catalana. Barcelona. Sens data. Pp. 191 a 203.

La cita 5 és de la conferència donada a l'Ateneu Barcelonès el dia 7 de maig de 1904: **Extensió y evolució del catalanisme** dins **Obres Catalanes Completes**, Vol. III. Il·lustració Catalana. Barcelona. Sens data d'edic. Pp. 26-27.

La cita 6 és de **La ley perpétua** dins **De nuestro tiempo, IX, a Hojas del Sábado**, vol. III: **La Herencia de Rousseau**. Gustavo Gili Editor. Barcelona 1919. P. 134.

PERQUÈ EL CATALÀ ÉS UNA LLENGUA MORTA

Més enllà de l'error del tipògraf existeix una altra casta d'error: el zero, la suplantació (no pèrdua o absència) de valors, generacions de calzes vessats sobre estovalles blanques.

I tota aquesta història simplement per a respondre a un fet. Dins aquesta revista, al set-cents set, se publica un escrit amb el meu nom. Dues paraules, però, hi són substituïdes (a més de qualche accent llicós i una tercera, atribuïbles al transcriptor): **pepa** substitueix **munyeca** aferrada a la seva atribució d'inflable, i el verb **llindar** (inexistent als diccionaris normatius) veu el seu lloc ocupat per un **confrontar** que llinda amb l'equívoc conceptual.

Adreç la present a aquell que no em té en compte:

«Sr. corrector de la revista **Lluc**:

Si vaig posar especial esment (notes a peu de text) en comunicar-li que ja havia fet pel meu compte corregir l'escrit de referència (acceptant certes anotacions—jo faig més faltes—, reescrivint), era per a intentar fer-li comprendre que allò era un tot regit per lleis, quan no les de l'atzar.

Com si diguéssim: la necessitat de barbarisme. O simplement, potser, de paraules d'arrel etimològica castellana (consulti a favor meu set diccionaris).

Deixem-ho córrer. Les vostres paraules:

a) no les he escrites jo.

b) no m'interessen.»

Esper no resultar massa tallant; és (vès a sebre) una qüestió d'estil, de concisió.

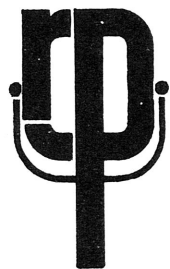
LLUÍS JUNCOSA

RESPOSTA DELS CAPS DE REDACCIÓ DE «LLUC»

1.—*Hem reproduït la carta de L. Juncosa tal com ell la lliurà a la redacció. Sabem—i qui sap ortografia i té un bon diccionari de la Llengua Catalana ho pot comprovar— que a la carta hi ha faltes. Ho hem fet així no perquè hi estiguem d'acord, sinó per donar als lectors una prova més de la nostra actuació correcta en l'article citat del número precedent de LLUC.*

2.—*Qui vol escriure a la nostra revista s'ha de subjectar a l'ortografia, a la gramàtica i al Diccionari normatius de la llengua catalana. Més d'una vegada hem publicat editorials sobre la unitat i dignitat de la llengua. Sabem que moltes variants de les Illes són tant o més correctes que les del Principat i València i les empram.*

3.—*Estam convençuts que tenim una llengua viva, que ha d'incorporar nous mots per esser viva de veres. Aquests mots han de ser incorporats no per qualsevol sinó pels filòlegs. Els barbarismes sí que poden, a la fi, destrossar i àdhuc natar una llengua.*

RÀDIO POPULAR

una amiga de tot lo dia

C. O. P. E.

MALLORCA

Més segurs davant l'esdevenidor

editorial

No pecam d'excessivament optimistes; tot i així alguns fets recents ens hi fan sentir una mica. Ens referim als actes que han voltat la concessió dels premis literaris «Ciutat de Palma», que sembla que volen abastar una dimensió que fins ara no sempre havien tingut. Amb la col·laboració de l'Ajuntament de Ciutat —que duu una labor cada cop més sòlida— l'Associació d'escriptors en llengua catalana ha celebrat una trobada de narradors que ha representat alguna cosa més que els actes culturals de tràmit que massa sovint se'ns ofereixen. La presentació dels escriptors Pere Calders i Baltasar Porcel, que llegiren alguns fragments de la seva obra inèdita, va atreure un bon nombre d'oients. I més encara les taules rodones que se celebraren amb la participació, entre altres, dels narradors Lluís Racionero, Gabriel Janer Manila, Josep Lozano, Àlex Broch, Joan Mas i Vives, Maria Antònia Oliver, Jaume Fuster... Els debats varen ser animats i profunds, i oferiren un exemple de com es poden divulgar els aspectes fonamentals de la nostra literatura, tant de la que es fa a les Illes com la que s'escriu al Principat i al País Valencià. D'altra banda la presència dels escriptors, participants a la trobada, en el sopar de concessió dels premis va donar una animació i una calor insospitades a la convencionalitat i inevitable estirament d'un acte d'aquesta mena.

El mateix vespre, poques hores abans, s'ha-

via inaugurat, també amb el patrocini de l'Ajuntament, i organitzada per les Associacions d'editors i d'escriptors en llengua catalana, una exposició del llibre escrit en la nostra llengua, que aplegava uns 15.000 volums i enrevoltava tot el claustre de Sant Francesc, de Ciutat. Ha estat una mostra de la vitalitat i la importància de la nostra cultura escrita i fins i tot de la seva projecció exterior, ja que en el mateix acte de la inauguració, el catalanòfil hongarès Kalman Faluba va obsequiar el batle de Ciutat amb un exemplar de la famosa novel·la «Bearn», de Llorenç Villalonga, traduïda a l'hongarès.

Encara hem de senyalar finalment l'homenatge que ha constituït a la unitat de la nostra llengua i de la nostra cultura, la concessió de la medalla d'or de la Generalitat a Francesc de Borja Moll i a Joan Fuster, un illenc i un valencià, sense els quals la cultura catalana no hauria estat el que és.

Algú podrà dir que es tracta de fets aïllats i, fins a un cert punt, anecdòtics; però la veritat és que ens fan sentir més segurs davant l'esdevenidor.

En tot cas, molt més fugisseres i anecdòtiques són les lamentables intervencions dels parlamentaris d'AP a Madrid contra aquesta unitat, emprant arguments grotescos i dignes de qualsevol antologia del desbarat.

La percepció de la insularitat i els seus recursos

Seria realment pretensions que aquí volguéssim demostrar com, a nivell teòric, les dimensions espacials determinen un tipus d'economia. No seríem els primers en l'intent, no tendríem els elements necessaris ni les pàgines i, a més, podríem caure en un determinisme que els geògrafs en general volen evitar.

Creim, per altra banda, que el tema de la insularitat com a cost polític i econòmic ha estat ja esbrinat a distintes publicacions (1) i que, per tant, poc podríem dir al respecte que no fos repetició.

Vet aquí que ens proposam intentar assenyalar tota una sèrie de fets i circumstàncies que creim que caracteritzen la nostra illa, en part comuns a totes les illes, com és el fet físic de l'aïllament i altres irrepetibles i únics fins i tot dins l'àmbit balear, realitat administrativa ideada per J. de Burgos i que no està justificada per uns sentiments de comunitat ni per uns interessos econòmics comuns. Precisament la regionalitat balear s'ha posat en dubte per molts (2) i basta veure les divisions administratives en distintes matèries per comprovar l'adscripció de la província a una unitat més grossa (propostes de Plaza Prieto 1964, Ministeri de Planificació 1973, L. de Hoyos 1962...), en ocasions apareix plenament individualitzada (la majoria de divisions funcionals ja operatives i la majoria de propostes) i en altres fragmentada (Anuari del Mercat Espanyol 1968...) (3).

Possiblement un dels fets que més justifiqui aquesta manca d'unitat sigui el que tradicionalment el nostre centre de gravetat hagi estat Barce-

lona, que existesquin poques relacions interinsulars i que no s'eligiessi normalment Palma per canalitzar els intercanvis comercials i gestions cap/des de fora, al contrari del que succeeix amb l'arxipèlag canari (4). Així i tot és curiós que els darrers anys hagi fet aparició un terme estretament lligat a «lo balear»: la balearització.

A nivell espacial, la pertinença a un espai continental o insular dona als seus habitants tota una sèrie de conductes i actituds que es posen especialment al descobert quan ambdues realitats entren en contacte. No hi ha cap dubte que a molts, especialment a aquells de baix nivell de coneixements, el terme «illa» els suggereix una realitat espacial molt petita i, a vegades, fins i tot claustrofòbica. Sempre recordarem que quan vàrem fer el servei militar ens va sorprendre l'experiència que vàrem treure amb més d'un soldat analfabet peninsular que, abans d'arribar a Mallorca, assimilava la seva idea a la d'illa tropical, amb palmeres i bananers inclosos, com si es tractàs d'una caricatura d'En Mordillo. Possiblement aquest error fos motivat per aquells mapes que, per reunir la totalitat del solar espanyol, duïen les càlides illes canàries a una quadrícula devora les nostres illes. Molt més trist és que, encara avui, certs senyors encorbatats de la TV confonguin Mallorca amb «la isla de Palma de Mallorca», com si es tractàs d'aquella simplicitat que des de fa molts d'anys es va fer a les matrícules dels cotxes registrades a Balears i que, com tothom sap, duen les sigles PM.

Evidentment l'exemple exposat pot parèixer massa cercat i extrem, però la deformació de la imatge d'un espai anterior al seu coneixement ho poguérem descobrir per nosaltres mateixos quan, per exemple, vàrem sortir per primera vegada de l'illa i vàrem recórrer més quilòmetres dels habituals amb cotxe. La nostra conducta de percepció dels nous espais va quedar possiblement capgirada. No estàvem acostumats a percebre grans espais ni a fer grans distàncies i d'aquí que ens atrevíssim a fer comparacions com «és com tot Mallorca» o que «es Puig Major no és res devora això». El que realment passava, i possiblement encara ens passi ara, era que pensàvem en insular, en una escala espacial i temporal reduïda. Així el nostre sentiment de pertinença a una illa es transformava en un clar element de relació.

Aquesta espècie d'apropiació i sentit del col·lectiu («lo nostro», la nostra illa) és un fet plenament justificat per la psicologia personal i pel caràcter o idiosincràsia insular, encara que després, una vegada reintegrats als nostres pobles on normalment vivim, tornem a ser com a petits propietaris, amb el retolet de *prohibit* (passar, caçar, etc.). Per als qui és realment fàcil fer aquest tipus d'apropiació és per als adolescents i per als qui, amb un sentit comercial molt apurat, relacionen els seus productes amb un mercat molt determinant, suposant una millor satisfacció de les necessitats pròpies. Quan als adolescents se'ls demana una caracterització de la ciutat on viuen, una gran majoria respon que és «la meua ciutat» (5), ampliant-se així l'àmbit

«Les moltes possibilitats d'oci a Mallorca»
(Foto Toni Catany)

del que és propi, que generalment queda reduït a la vivenda i, a vegades, al barri. I seria interessant estudiar si l'abanderament que fan d'aquest sentit comunal certes Societats comercials o Entitats (*es nostro café, Sa Nostra, «el diario de las islas»...*) és exemple i/o excusa, a certa escala, d'aquest minifundisme illenc, sentiment que pareix que s'ha revaloritzat darrerament amb la projecció, feta realitat o no, de noves unitats administratives i territorials: la segregació d'Ariany, les especulacions al respecte de S'Arenal o de la urbanització Palmanyola (Sa Font Seca), entre altres. I això, malgrat les objeccions que es posen a nivell de la seva operativitat de les reduïdes dimensions dels municipis mallorquins.

Lligat a tot el que hem vengut dient fins ara, un aspecte d'important transcendència política voldríem apuntar aquí: el caràcter reduït i finit de l'illa, amb la mar com a frontera natural, i el seu involucrament a un consum a gran escala; en definitiva el plantejament dels seus potencials i límits generals.

Realment, fins no fa molts d'anys, la problemàtica dels límits del creixement insular no era una cosa que oferís gaire interès, a penes es plantejava, possiblement perquè no s'havia arribat a la situació de friccions ni

a un desequilibri territorial i funcional com el que suportam ara i perquè estàvem més atents als ous d'or de la nostra gallina que als seus excrements.

El Foment de Turisme, des dels seus inicis, va iniciar una important labor de captació de nous mercats, intentant fer descobrir les moltes possibilitats d'oci de Mallorca. Durant la fase d'autarquia de la nostra postguerra vàrem estar especialment involucrats en el mercat de viatges de noces dels recents casats, fins que va arribar la massificació turística definitiva, i així al final del seu estatge a Mallorca, un important percentatge dels nostres visitants no coneixien més allà del polígon Aeroport - Badia de Palma - barbacoes perifèriques. La imatge turística de «l'illa de la calma» ja no tenia cap sentit.

La pròpia expansió turística posterior i l'augment de la renda i de les disponibilitats monetàries, així com les disponibilitats de llocs de feina, varen anar fent que tant l'espai com l'economia es projectàs sense excessius topalls per tal de satisfer les necessitats noves i assumir un poc inconscientment les deseconomies generades com a preu que s'havia de pagar pel «progrés». Així, a partir de final del 50 i, especialment, als 60, s'anaren projectant i construint im-

portants infraestructures per tal de rompre les barreres que, cap a dins i cap a defora, dificultaven la triomfal expansió de la nostra economia i organització. Vet aquí que per aquests anys començà a funcionar l'aeroport de Son San Joan (1960), es connectà a la badia de Palma amb la primera autopista mallorquina, s'estructurà la xarxa arterial, s'inaugurà el Dic de l'Oest (1961) i tota una sèrie de dispositius portuaris, etc., fins que la crisi de 1973, que se sent d'una manera especialment efectiva a l'any següent, posà en dubte el mateix model de creixement, fent que s'oblidassin moltes de propostes incloses al Pla Provincial d'Ordenació de les Balears (1973), com era el de la construcció del segon aeroport mallorquí.

(1) Al respecte mereixen especial consideració les següents obres, segons l'ordre temporal d'aparició:

Barceló i Pons, B.—*Palma, capital insular*. Butlletí de la COCIN, n.º 669. Palma, 1970.

Barceló i Pons, B.—*Experiencias y perspectivas en la Geografía humana de las grandes islas del Mediterráneo occidental*. Revista de Geografía (Universidad de Barcelona), gener-desembre 1971.

Costa i Porto, P.—*El coste de insularidad*. Banca Catalana. Barcelona, 1974.

Alenyar i Fuster, M.—*Baleares y el coste de su autonomía. Debate contra un prejuicio*. Em-prensario Balear. Palma, 1978.

Alenyar i Fuster, M.—*Una política económica per a les nostres illes*. Obra Cultural Balear. Palma, 1979.

Colom i Pastor, B.—*Questions d'autonomia a les Balears*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1979.

Alenyar i Fuster, M.—*Informe sobre el cost d'insularitat*. CGI (Conselleria de Transports i Comunicacions). Palma, 1980.

(2) Llegim a *Palma, capital insular* (Barceló, 1970): «La región tanto en su concepto económico como geográfico requiere unas magnitudes físicas, demográficas y económicas que no alcanzan las Baleares».

(3) Vegeu referències comparatives entre ambdós arxipèlags a *El coste de insularidad* (Costa, 1974).

(4) És interessant la consulta al respecte del llibre de H. W. Richardson, *Política y planificación del desarrollo regional en España*. Alianza Editorial (AU n.º 173). Madrid, 1976. Capítol 4.

(5) Es poden trobar referències concretes d'aquest fet pel cas de Palma a un article que vàrem fer conjuntament amb Magdalena Seguí per «Mayurqa» (P. J. Brunet/M. Seguí.—*La percepció de l'espai urbà pels adolescents: el cas de Palma*. «Mayurqa», n.º 17, gener-desembre 1977-1978) i a altres treballs metodològics com el d'Horaci Capel, *Percepció del medi i comportament geogràfic*. Revista de Geografía (Universidad de Barcelona), gener-desembre 1973.

I si bé al cap de pocs anys pareixia com si poguéssim començar a oblidar i superar la conjuntura, com ho donaven a entendre certs indicadors com el de la motorització, es va obrir una important via de crítica del model de què havíem depès. Feren acte de presència grups i entitats que plantejaven àmplies reflexions crítiques i conservacionistes, a vegades duites a certs extremismes no massa benefactors a la causa, i que s'enfrontaven a l'ideal polític, també radical, de donar valor privat d'ús a tot allò que poguéssim tenir una rendabilitat

monetària i estar sotmès a l'especulació de l'economia de mercat. Curiosament una de les imatges més significatives d'aquesta lluita ha estat precisament una illa, Sa Dragonera.

Una nova percepció de la nostra realitat i dels nostres recursos, malauradament tan maltractats, feia així públic i massiu acte de presència, i que, enfront de «lo nostro» com a producte venal en petits trossets, intentava reivindicar la defensa a l'ús col·lectiu i el respecte per la natura, com a recurs no privatitzable.

Faria falta replantejar-se la polèmica dels límits del creixement a escala de la nostra pròpia realitat insular, donant més possibilitats de gestió a les generacions futures i que el vertader sentiment de «lo nostro» estigués més lligat a un espai aprofitat en comú que a aquell al qual el nostre sou ens hi permet d'accedir.

PERE J. BRUNET ESTARELLAS
Bunyola, febrer de 1983

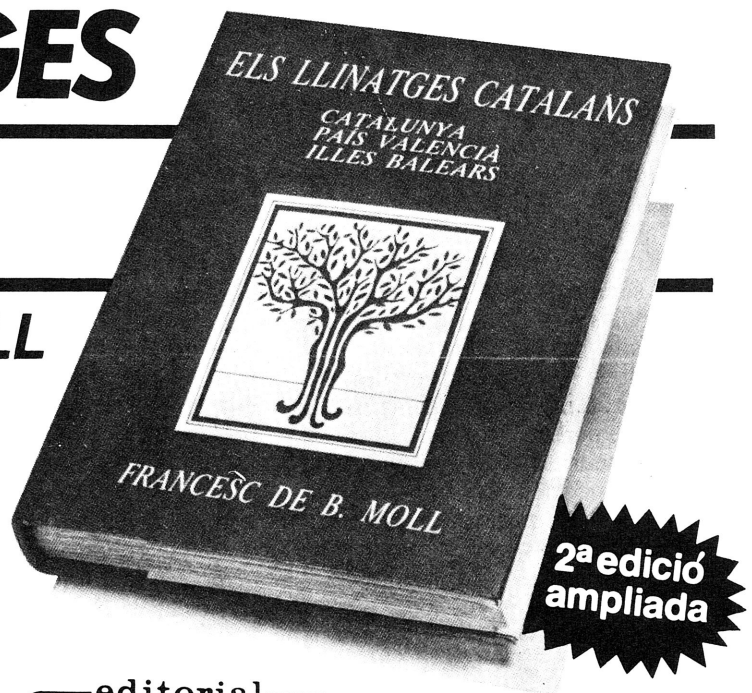
ELS LLINATGES CATALANS

FRANCESC DE B. MOLL

Col·lecció "Els treballs i els dies"

Anàlisi lingüística dels cognoms en els països de llengua catalana. Clar, senzill i rigorós.

La 1.ª edició —publicada el 1959— contenia 6.000 grafies de llinatges. Aquesta en comprèn més d'11.100. El text ha estat revisat curosament i profundament, d'acord amb els avenços de la ciència lingüística.
388 pàgs. 1.500 ptes.

editorial
MOLL

Torre de l'amor, 4. Palma de Mallorca
tels. 22 41 76 - 22 44 72

**31 MARÇ A 4 D'ABRIL
VOL A L'ALGUER DES DE 15.000 PTS.
VIATGES TRAMUNTANA. TFN. 20.46.00**

Mallorca: territori a ordenar

per T. Albert Artigues
i Joan Fuentes

Aquest article vol esser, sense cap altra aspiració, un intent d'aproximació als pressuposts teòrics per a una possible divisió comarcal —ordenació territorial— de l'Illa de Mallorca, ajustant-nos a la realitat i a les previsible tendències futures de l'espai mallorquí.

En general podem dir que per a la divisió comarcal de la nostra illa s'han donat dues actituds distintes: a) la tecnocràtica, de divisions «ad hoc», per a funcions administratives —divisió de Mallorca en Partits Judicials—, i b) la derivada de determinats corrents geogràfics, i d'altres ciències socials, que centren la seva visió en un únic criteri, ja sia fisiogràfic —Rosselló Verger—, ja sia social o econòmic —Barceló Pons o Atles Comercial d'Espanya—. En totes elles creim que es dona una clara parcialitat de criteris a l'hora de fer un estudi seriós, al temps que es donen unes coordenades físiques i humanes independents unes d'altres i, finalment, no es té en compte que Mallorca, més que res, és una regió metropolitana, constituïda per una societat depenent de l'exterior.

LA REALITAT ESPACIAL DE MALLORCA

La característica més notòria de l'espai mallorquí en l'actualitat és l'alt grau de desorganització, tant natural com socioeconòmica, que sofreix. Malgrat tot, i paradoxalment, es tracta d'una desorganització lògica, conseqüència d'una producció neocolonial de l'espai. És a partir dels anys 50 quan l'espai mallorquí es configura d'acord amb la lògica del desenvolupament del capitalisme espanyol, un capitalisme depenent del procés general que seguien els països industrialitzats. En aquest marc, el factor bàsic de la conformació recent de l'espai de Mallorca és el de la producció de l'espai de lleure destinat al consum, més que a l'ús, de les masses de l'Europa Central, a través del turisme «teledirigit» pels «tours-operators».

Es clar que aquesta nova producció no s'ha donat en un buit, sinó en fricció amb les formes espacials heretades, i ja caduques pel capitalisme: nuclis de població de localització interior; nuclis urbans amb indústria elemental, però molt importants en relació a la resta d'activitats; espais agraris bàsics; el nucli de Ciutat amb una històrica funció de capitalitat; una xarxa de transports de tipus radial, amb centre a Ciutat i uns espais naturals pràcticament verjos. És en aquesta

realitat on el capitalisme, a través del turisme de masses, ha impactat, reorganitzant-la en funció dels seus interessos.

Així, els espais agraris, que abans constituïen la característica distintiva del paisatge, ha sofert una autèntica desertització. El buit de mà d'obra ha estat molt intens a partir dels anys 55-60, provocant importants implicacions espacials: a) envelliment de la població de nuclis interiors, b) l'augment notable del nivell de salaris agrícoles, que ha portat com a conseqüència, per un costat, l'abandó de nombroses explotacions —Serra de Tramontana— o la seva reconversió parcial i, per altre, l'afluència d'un important contingent de població immigrada, que no ha tardat a incorporar-se al sector turisme, i c) una relativa mecanització i abandó dels conreus tradicionals entre la població activa agrària més envellida.

Aquest espai agrari ha sofert, recentment, una nova via de reconversió: la seva utilització com a residència secundària i com a localització d'urbanitzacions destinades a les classes acomodades de Ciutat.

4 Gats
Galeria d'Art

c/. sant sebastià, 2 i 3
tel. 22 64 93
ciutat de mallorca

LUIS CRUZ HERNANDEZ
SANCHEZ CALDERON

Abril 83

La reconversió de les àrees industrials s'ha donat en dues direccions: 1. modernització i creixement de les manufactures preexistents (calçat) i 2. reconversió directa cap a la demanda turística (construcció, metall, bijuteria...). Malgrat tot, on l'efecte ha estat realment acusat és en l'entorn de Ciutat. Aquí s'han produït importants desequilibris provocades per la concentració desmesurada, el que ha portat com a conseqüència que els establiments industrials més significatius canviïn la seva localització pròxima —o en— Ciutat per altra en la perifèria, tot i seguint la lògica de la proximitat al gran centre de consum i mà d'obra, proximitat condicionada per la modificació de la xarxa de transports —autopistes i cinturons de ronda— així com pels baixos preus dels solars situats lluny de Ciutat. Així sorgeixen els polígons industrials.

El turisme ha provocat la valorització de l'espai de lleure com a mitjà de producció, ens referim als espais litorals. Les modificacions sofertes poden referir-se a: a) localització de complexes hotelers pròxims a Ciutat o de fàcil accessibilitat a la xarxa de transports, b) densificació de l'edificació, aprofitant fins al límit l'espai disponible, i c) acusat procés d'urbanització de la costa mallorquina, amb total continuïtat des d'Andratx fins al Cap Blanc i en tota la Costa de Llevant, Badia de Ciutat i Alcúdia.

Però, on l'impacte de la reorganització espacial és definitiu és a Ciutat. De capital provincial i provinciana ha passat a ésser una autèntica regió urbana que és Mallorca. Si històricament Ciutat és «cap i casal» de Mallorca, actualment és el polus bàsic d'una autèntica àrea metropolitana que ha nascut al seu voltant. El creixement demogràfic, ininterromput des del 1900, ha estat intensíssim en els darrers anys, havent-se vist afavorit per la reestructuració de l'espai i la concentració quasi absoluta de les funcions de producció, serveis i gestió. Ja A. Quintana demostrà complidament que Ciutat detenta el primer lloc en qualsevol variable que es desitgi examinar. Així doncs, l'espai insular just pot ésser comprès si es tenen en compte dos fets, un de tipus estructural, l'organització i pro-

ducció de l'espai en funció del turisme de masses, i, l'altre morfològic, Mallorca com un sistema urbà complet en què Ciutat juga el paper primari.

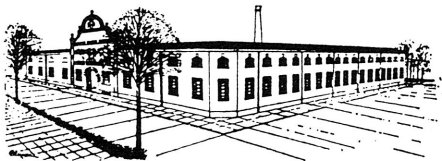
PROPOSTA ALTERNATIVA D'ORDENACIÓ TERRITORIAL PER A MALLORCA

La nostra proposta alternativa vol ésser-ho en un doble sentit: el de la planificació territorial i el de la delimitació d'àrees d'estudi científic.

Partim de les constatacions de l'apartat anterior sobre l'organització de l'espai mallorquí: organització espacial en funció del turisme —monocultiu econòmic— que ha provocat l'accentuació de dependència exterior; els greus desequilibris territorials fruit de la macrocefàlia poblacional i econòmica de Ciutat i la deteriorització del medi ambient per un procés d'urbanització saltvatge al servei de les agències turístiques estrangeres.

Aquesta situació produïda per un marc social en què es donen l'acció de dos grups d'agents, els propietaris i especuladors i l'organització de «tours-opperators», amb interessos no sempre coincidents, exigeix una doble tasca científica: a) l'elaboració de criteris per a una nova ordenació del territori i b) la construcció teòrica d'unes unitats d'anàlisi realistes i dirigides a l'alternativa territorial.

El continent d'aquesta proposta té uns continguts que podríem resumir com segueix: 1. invertir l'actual situació de creixement macrocefàlic que afavoreix l'actual concentració de població i d'activitat en una àrea, enfonsant la resta de l'espai, 2. substituir l'actual segregació espacial per un marc que possibiliti la tendència cap a una igualtat social i territorial en la distribució de la renda i l'accés a l'equipament social i col·lectiu, 3. potenciar una xarxa de nuclis de mesura mitjana, constituint-los en centres d'àrees d'equilibri econòmic en els diversos sectors de producció, 4. protegir i conservar les àrees de medi ambient natural, i 5. reconvertir i protegir els espais costaners.

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL
guants
bosses
peces de vestit
i marroquineria en general

Gran Via de Colón

Telèfon 50 19 00

INCA

Librería Jovellanos

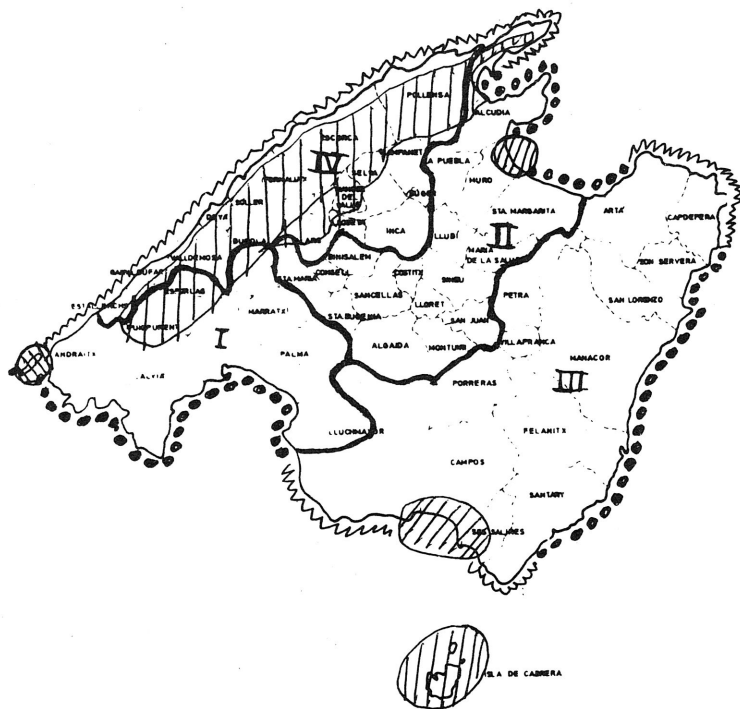
UN SEGLE AL SERVEI DEL LLIBRE
I DE LA CULTURA

Jovellanos, 1

Tel. 22 14 66

CIUTAT DE MALLORCA

ILLA DE MALLORCA

- I. Àrea metropolitana de Ciutat de Mallorca.
- II. Subàrea urbana de Inca.
- III. Subàrea urbana de Manacor.
- IV. Subàrea urbana de Sóller.
- Costa de reorientació turística.
- ~~~~~ Costa protegida.
- ⊗ Àrees ecològiques protegides.

Els objectius esmentats formen part de la proposta presentada —vegi's figura—, en què tenim l'illa com una sola unitat d'estudi i acció territorial. Així realitzam una primera distinció entre àrees naturals de protecció: Serra de Tramuntana, Albufera d'Alcúdia, Es Trenc-Salobrar, Ses Salines i els illots de Cabrera i Dragonera i la resta del territori objecte d'una reconversió generalitzada. En aquest distingim, a efectes pràctics d'anàlisi i de política territorial, quatre grans zones que tenen en comú un alt grau d'urbanització.

En primer lloc un àrea metropolitana de Ciutat, que englobaria aquest municipi, més Marratxí, Calvià, l'entorn de Llucmajor —amb S'Arenal—, el poble de Bunyola, Esporles, Puigpunyent i Andratx. Aquesta distribució no és arbitrària, ja que en realitat l'àrea es comporta amb intenses interrelacions de població i activitat (residència, treball, compres...) entre els municipis i un creixement urbà continu.

Les restants divisions, les consideram com a subàrees urbanes, en l'actualitat tributàries de la primera, que per un desenvolupament equilibrat del conjunt insular haurien de tenir un alt grau d'autonomia i una més gran diversificació d'activitats. L'assenyalada com II tendria com a centre Inca, i s'hi desenvoluparien tres polus d'activitat especialitzada: Pollença-Alcúdia amb activitat portuària, d'indústria lleugera i de transformació agrària, Sineu com a centre d'impuls de desenvolupament de reconversió d'una agricultura de secà i l'eix Sa Pobla-Muro com a polus de desenvolupament de l'agricultura de reguiu.

L'organització de la subàrea de Manacor (III) tendria aquesta ciutat com a centre, mentre que la divisió funcional seria semblant a l'anterior, aplicant-se als centres de Felanitx (indústria lleugera), Artà (agricultura de secà) i Campos (agricultura de reguiu).

L'àrea numerada IV correspon al nucli urbà de Sóller, que seria centre dels municipis del nord, que dirigirien la seva activitat cap a una modernització i reconversió ramadera.

Finalment, les costes, les dividírem en dos grups: a) costes especialment protegides, enteses com a perllongació de les unitats ecològiques a protegir, i b) costes de reconversió turística, que s'enllacen amb les anteriors mitjançant zones d'especial vigilància.

Aquest model territorial, és clar, és una opció política en favor d'un desenvolupament més autònom, més igualitari espacialment i socialment, i més equilibrat, enquadrant-se en la línia de les anomenades «alternatives blanques o ecològiques». També cal dir que pensam que l'estudi científic de Mallorca ha de realitzar-se a partir de dues vies: la captació global de l'espai com a regió urbana i la comprensió de les àrees concretes assenyalades en aquesta proposta tot i éssent conscients de la seva generalització, que hauria d'ésser matisada amb les pertinents anàlisis multivariats. No cal dir que, agraint-ho d'antuvi, esperam veus crítiques a la nostra formulació, per tal de millorar-la.

T. ALBERT ARTIGUES
JOAN FUENTES

L'arquitectura popular mallorquina

Síntesi d'una ignorància sobre el nostre patrimoni

«El coneixement del fet cultural no es pot donar mai amb lletres, ni amb paraules, ni amb dibuixos, ni amb fotografies, ni, molt menys, amb nombres, sinó amb vida pròpia».

García Inyesta i Oliver Sunyer. *Cases de pagès a la zona de S'Alqueria Blanca.*

Molta raó contenen aquestes paraules.

D'aquí la dificultat i al mateix temps el contrasentit de la tasca de l'etnòleg, tractant de recollir i de reviscolar els elements agonitzants d'una cultura sobre la qual xarrupen les nostres arrels, tal volta usant uns mitjans estranys, com són l'enllaunat de paraules dins una cinta de ferro-crom o la reproducció amb sals de plata d'imatges d'objectes que un temps participaren de vida pròpia. Malgrat tot, el document és el document i cal, si no es pot salvar la vida d'un món que ja no és el nostre, almenys replegar tot allò que ens aproxiï a la seva realitat. Gustav Adolf Bécquer, i no em titlleu de romàntic per aquesta cita, ja es feia ressò d'aquesta problemàtica a la carta IV del seu «Desde mi celda».

Per què començar així aquest article?

Tal volta perquè ja és hora de fer passes endarrera i de tornar a les nostres arrels dins l'arquitectura popular, tant si ho feim per conèixer-la com si és per aprofitar les solucions que ens aportï i siguin vàlides a l'hora d'ara.

Tenc la impressió que les circumstàncies de la societat mallorquina al segle XX, sobretot en aquests darrers anys, l'han conduïda pel camí d'una «arquitectura falsa», no autòctona i que la ruptura violenta amb les formes tradicionals no han enriquit l'experiència arquitectònica del món en què vivim, car al contrari, han creat una arquitectura subdesenvolupada, gens brillant, anodina i sense caràcter (amb algunes excepcions és clar), tal volta per les excessives pressions socials. Fins i tot els intents dels arquitectes regionalistes són pobres i es centren bàsicament en la reconversió-recuperació de dubtoses invariables estilístiques de la «arquitectura tradicional», entesa en un sentit prou restringit.

S'ha oblidat el caràcter íntim, l'essència, la idea latent de la pròpia realitat de

l'arquitectura popular de sempre, mai exposada a cap manifest o programa teòric, car cada obra és en si un document ideològic i cultural.

Però, quins són els trets principals d'aquestes construccions que les caracteritzen en el sentit abans exposat?

Ja Lampérez y Romea (1922) feia notar quan parlava de l'arquitectura popular aquest caràcter: que «la arquitectura privada ofrece la extraña dualidad de ser variable socialmente y permanente geográficamente», circumstància de la qual entre altres, se'n va servir García Mercadal (1929) per parlar del fet que el caràcter de l'arquitectura popular es fonamenta bàsicament per la «perennitat dels factors físics, clima i materials», creant els tipus locals amb unes característiques sobre les quals poc o res influeixen els estils històrics».

Aquest autor continua dient que: «Su construcción es fruto de la experiencia de muchos siglos. La habitación rural es, ante todo, un hecho de economía agrícola. Por ese motivo Demangeon clasifica las habitaciones rurales no por sus materiales constructivos, ni por sus formas exteriores sino por su plan interno, por las relaciones que se establecen entre los hombres, los animales y las cosas; es decir, por aquella que pudiéramos llamar su función agrícola, ya que el campesino concibe y construye su casa tectónicamente, como un utensilio o instrumento de trabajo, adaptada todo lo más prácticamente que sea hacedero a las condiciones de la explotación, base de su vida de hombre que la gana con el sudor de su rostro» (1). Les afirmacions d'aquests teòrics i de molts d'altres, són tan evidents que s'han convertit en un tòpic que tothom, inclús jo mateix, recalca en parlar de l'habitatge rural.

Crec però, que hi ha altres paraules dites més recentment per Rafael de la Hoz

Arderius a la revista «Arquitectura» (2), que tal volta centren una mica el problema sota un prisma més actualitzat. Per De la Hoz Arderius els caràcters de l'arquitectura popular són: 1.er que és una arquitectura **Biològica**, «producto del complejo equilibrio de todos los factores que conforman la vida, sin excepciones». 2.^{on} que és una arquitectura **Evolutiva** ja que «está engendrada mediante la evolución de aquellos prototipos que han sobrevivido la historia por ser más aptos». 3.er, **Ecològica**, «Ser la respuesta económica particularizada a las necesidades específicas del clima y habitantes de una región. Es la casa construida con la tierra que sale de su cimiento».

Un altre caràcter que trobam, sobretot a les construccions rurals i que també podem ampliar amb altres referències, cosa que no farem per no cansar, és el de la «arquitectura inacabada» com arquitectura que creix segons les necessitats, dita «additiva» per altres.

Tot això configura un ideari que sorpren per la seva semblança amb les teories d'una de les tendències que més han commogut l'arquitectura del segle XX, hem referenciat a la «arquitectura orgànica» de Frank Lloyd Wright o de Louis Sullivan, dins del corrent funcionalista. I dic això perquè ressaltaré entre els pressuposts de Wright els coincidents amb el que se sol dir que posseeix l'arquitectura popular i veureu els resultats:

—Possibilitats de creixement per suma asimètrica.

—Relació entre lloc i client.

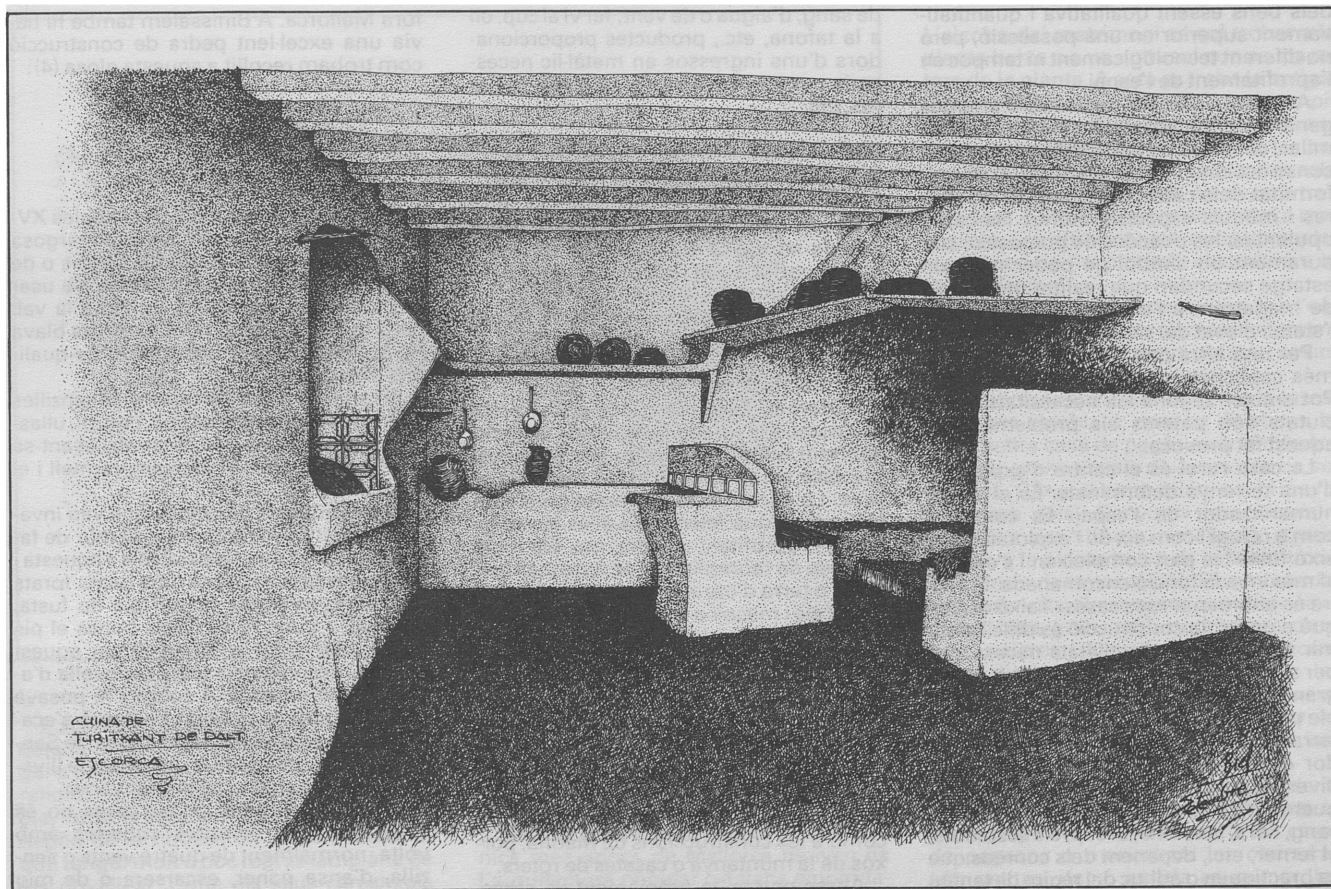
—Ús de materials locals.

—Individualitat de l'obra creada.

—Arquitectura vivent.

—Imbuïció del treball dins la integritat del ser.

Doncs així resulta que l'arquitectura popular del passat és la que presenta major adaptació basada en una millor sim-

biosi home-arquitectura i arquitectura-medi humanitzat. Les seves deficiències a l'hora d'ara són simplement les que li ha negat una evolució que no s'ha donat dins el segle XX. I aquesta evolució tal volta passa per la utilització d'energies alternatives i nous materials però molt mediatitzats per estudis de textura i integració sobre construccions populars del passat.

Per això cal començar una tasca d'estudis en profunditat del fet arquitectònic. Cal tenir a l'abast totes les solucions i tota l'experiència inèdita dels habitatges d'aquesta passada cultura nostra per recuperar, com deia abans, el recuperable i tornar-nos arrelar, aquesta vegada més dignament i sota una evolució coherent que lligui el passat amb el futur amb força personalitat.

EL CONEIXEMENT BIBLIOGRÀFIC DE L'ARQUITECTURA POPULAR A MALLORCA

Quasi podem dir que més que coneixement és un desconeixement. D'aquí el títol de l'article. I és que llevat d'honoroses excepcions molt lloables, la bibliografia sobre arquitectura popular mallorquina es redueix, molt sovint, a articles de diari o de síntesi sintètica, com el present que llegiu, que no porten enlloc.

A la bibliografia d'abaix he procurat ressenyar una petita part, el més remarkable, del que s'ha escrit sobre el particular.

Els millors treballs són indubtablement els de síntesi d'algunes zones determinades: Rosselló Verger (1964) (vegeu la bibliografia) per al Migjorn de Mallorca, García Inyesta i Oliver Sunyer (1981) a la zona dels voltants d'Alqueria Blanca (Santanyi), Mulet Ramis per Sineu (1975-78), Encinas (1981) per l'arquitectura de Pollença, etc. És àdhuc curiós el fet que l'obra de Byne i Stapley «Majorcan Houses and Gardens», magnífica per altra part però dels anys 30, no hagi estat superada ni continuada. Altres treballs més recents, ja no parlaré dels articles de diari sovint massa reduïts, com el de Deffontaines (1978) o Giuliani (1971) presenten excessives inexactituds, essent fins i tot polèmics. Tot això és fruit d'un desconeixement de base. Cal continuar la tasca dels autors citats més amunt en el sentit que són necessaris reculls del fet arquitectònic a petites zones geogràfiques, racó per racó, i fins i tot anar publicant casa per casa mentre els models siguin interessants per poder enllestir una síntesi que ens permeti arribar a un coneixement total del fet arquitectònic. Aquesta tasca s'està actualment realitzant a diversos indrets de la Península Ibèrica, entre ells a Galícia, Catalunya, País Basc..., zones que per altra part tenen cent vegades més bibliografia sobre la seva arquitectura que nosaltres. Cal treballar per no fer exclamar a ningú frases tan errònies com aquesta:

«De las tres islas que para nosotros tie-

nen importancia, quizá la que ofrezca menos personalidad sea Mallorca» (3).

LA FUNCIO I L'ORGANIZACIO DE LA CASA POPULAR

Bé, deixem una estona de part les discusions teòriques, més o menys discutibles sobre l'arquitectura popular i passem a analitzar una mica el seu funcionament dins l'estructura cultural i social agrària que la convertia en espai viu.

Trobam que a la casa rural la coherència entre utilitat-estructura és més forta que als espais urbans on els models, per dir-ho d'alguna manera, són més rígids, forçant-se més l'adaptació d'un model a funcions diverses. Al camp, per exemple la diferència funcional-espacial entre una casa de pagès de petita propietat i una gran possessió variarà sols en aquells aspectes que converteixen la segona en un símbol de poder amb la utilització de grans espais i la inclusió dins l'obra de detalls decoratius influïts per les modes estètiques del moment. A la part funcional el factor determinant de la diferència serà la potència productiva i d'elaboració

(1) GARCÍA MERCADAL, F. «La casa popular en España» p. 8. Reed. Ofset. Ed. Gustavo Gili. Barcelona 1981.

(2) Rev. «ARQUITECTURA». «Encuesta entre arquitectos sobre arquitectura popular». Año 16, núm. 192. Diciembre de 1974.

(3) FEDUCHI, L. «Itinerarios de arquitectura popular española». Tom. III, p. 400.

dels béns essent qualitativa i quantitativament superior en una possessió, però no diferent tecnològicament ni tampoc en l'aprofitament de l'espai.

A la casa urbana el menestral o el pagès generalment s'adaptarà dins un espai similar, construït de manera semblant a les construccions veïnes, d'aquí la gran uniformitat dels carrers dels pobles en altures i mòduls espacials. Àdhuc les cases opulentes, les posades de possessió, són purament un símbol de poder més, un estatge secundari que realitza una funció de magatzem a l'ensem que assenyalen l'estatus elevat del seu propietari.

Per una altra part, la casa del camp té més capacitat adaptativa que la urbana. Pot créixer segons les necessitats. A les ciutats són patents els problemes que aquest fet provoca.

La casa rural és el centre d'explotació d'uns terrenys determinats. És el centre humanitzador de l'espai. Es contrueix com a refugi i com eix de l'explotació. Per això totes les part compleixen i s'ajusten al màxim a la funció encomanada. El centre és anomenat «ses cases» i això és perquè a una sola construcció és difícil resumir tot el cúmul d'activitats necessàries per a la vida del pagès. Dins aquest petit o gran nucli trobam la casa vivenda, l'estable per la bèstia, la pallissa per guardar el farratge, la portassa per al carro, l'asseccador dels fruits, la carrera, porxadets per diverses funcions, l'hort, el corral de figueres de moro i a vegades el molí de sang, l'era, la tafona, el cup, els sestadors, el femer, etc., depenent dels conreus que es practiquen o àdhuc del règim de tenència de la terra del conrador.

Però el que cal ressenyar és que la casa resumeix en una mena d'autarquia tota una sèrie de funcions que permeten una certa independència econòmica del pagès. Tot s'aprofita si per qualque cosa serveix. Els fems del bestiar per abonar, les cendres de clovella d'ametlla per fer el lleixiu, l'hort familiar proveeix de les hortalisses per al consum domèstic, el corral de figueres de moro serveix en part per mantenir el bestiar. L'aigua potable es recull de la teulada i es conserva a la cisterna, mentres per als animals o per rentar s'empra l'aigua recollida als aljubos.

La casa s'usa sols com refugi, magatzem o centre de les activitats del camp. Per això els espais són concrets i senzills, destinats a una funció determinada: entrada, cuina, dormitori i sala.

Depenent de la importància econòmica del centre humà es realitzen també activitats transformatives: moldre gra al molí

de sang, d'aigua o de vent; fer vi al cup, oli a la tafona, etc., productes proporcionadors d'uns ingressos en metàl·lic necessaris per ampliacions successives, millores, etc.

CAP A UNA ANÀLISI D'ALGUNES TIPOLOGIES COMUNES ARREU DE MALLORCA

Es pot afirmar que els caràcters generals de les cases mallorquines són semblants pertot arreu i les diferències, mínimes, se centren en els petits detalls decoratius o funcionals propis de cada comarca.

Parlem ara de com es construïa una casa mallorquina.

Bartomeu Ferrà ens parla d'una pràctica comú a la ruralia de Mallorca. La gent, sobretot humil, es construïa la seva pròpia casa amb l'ajuda d'algun mestre d'obres. La construcció es començava amb les pedres que feien nosa a les terres de conreu, aprofitant clapers, etc. Els murs es feien de reompliment de terra (call vermell) o terra d'obrar, a vegades mesclada amb calç i macolí o argila, sempre segons el tipus de material que es trobàs més a mà. Si el que encarregava l'obra era ric no hi havia problemes per a comprar millors materials: picadís de marès, calç i terra per als murs de terra, pedres bones duites de pedreres llunyanes...

Els murs podien ésser de pedra seca amb dos paraments, interior i exterior i reblit de pedra petita, que és el tipus més comú a les construccions de marina, porxos de la muntanya o casetes de roters.

Altres parets, ja pròpiament de cases, es feien amb dues filades de pedres unides amb fang o argamasa de terra i calç (paret en verd), i alguns cops amb pedres per la cara exterior i l'interior de terra, sobretot als murs mitjaners que no soporten pes de l'estructura. Sovint les pedres de la façana estan adobades de sola (una mica desbastades perquè encaixin millor), encara que segons la pedra que s'empra es poden trobar murs de filada (amb pedres adobades de forma rectangular) o bé amb paredat antic o en rústic. Les cantoneres de les cases, a vegades lligant amb les pedres obrades dels portals, solen ésser carreus ben escairats de pedra generalment millor que la de la resta de la fàbrica i similar a la dels vans. El seu ús depèn de les possibilitats de cada zona. Generalment s'empra per aquest fi al Pla i al Migjorn el marès, destacant les pedres de Lluçmajor, Campos i Santanyi, de molt de renom la darrera, que als segles XV i XVI fins i tot s'exportà

fora Mallorca. A Binissalem també hi havia una excel·lent pedra de construcció com trobam recollit a aquesta glosa (4):

**Binissalem pedra viva,
pedra de dos mil colors,
es teu pedreny gloriós
sobre tota pedra priva.**

A la vall de Sóller durant els segles XV-XVII s'emprà una pedra calcària margosa de les pedreres del Puig den Canals o de Ses Argiles. Més tard es començà a usar la pedra viva que aflora per tota la vall però la de més renom fou la pedra blava de Muleta (calcària dolomítica) de qualitats excepcionals.

El forjat es feia a les cases més senzilles de troncs desbastats, alzina, poll, pi, ullastre, o de llenyams ben escairats, usant-se a les cases bones el llenyam vermell i el tortosí.

Sobre aquests llenyams, que van invadiblement sostinguts entre el mur de façana i la paret mestra paral·lela a aquesta i encaixats pels extrems dins petits forats als murs, es podia fer un pis de fusta, llivanya o guix. A les cases bones el pis podia anar aïllat emprant-se per aquest ús matèries vegetals (alga o clovella d'ametlla ben pitjada). A sobre s'hi posava guix i segons la qualitat de l'obra s'acabava amb rajoles. Algunes cases de Santanyi tenen un forjat fet de voltes de llivanya posades com si fossin llenyams.

A la planta baixa de les cases no és estrany trobar cambres cobertes amb volta, normalment de quatre vents o senzilla, d'ansa paner, escarsera o de mig punt. Se solien fer de marès o Santanyi.

La coberta de les cases sempre és de teulada de teula àrab. Aquesta sol dur rost cap a les façanes i se suporta sobre una envigada sobre la qual es posen canyissos travats amb perllongues i coberts de calç. Sovint per la part superior del canyís es posava argila o algun material que escopís l'aigua. Damunt hi van les teules àrabs en filades paral·leles fent canals seguint el rost (teules canaleres), i a sobre altres filades, esquena a l'aire, tapant els espais entre les anteriors (cobertores o de capell). A l'extrem de dos aigüessos s'hi posa una filada (anguila) de teules més grosses per sostenir el cap de la teulada (capçaleres o careneres). Per acabar de sostenir es posen pedres o cordons d'obra i pedres a la part davantera de la teulada.

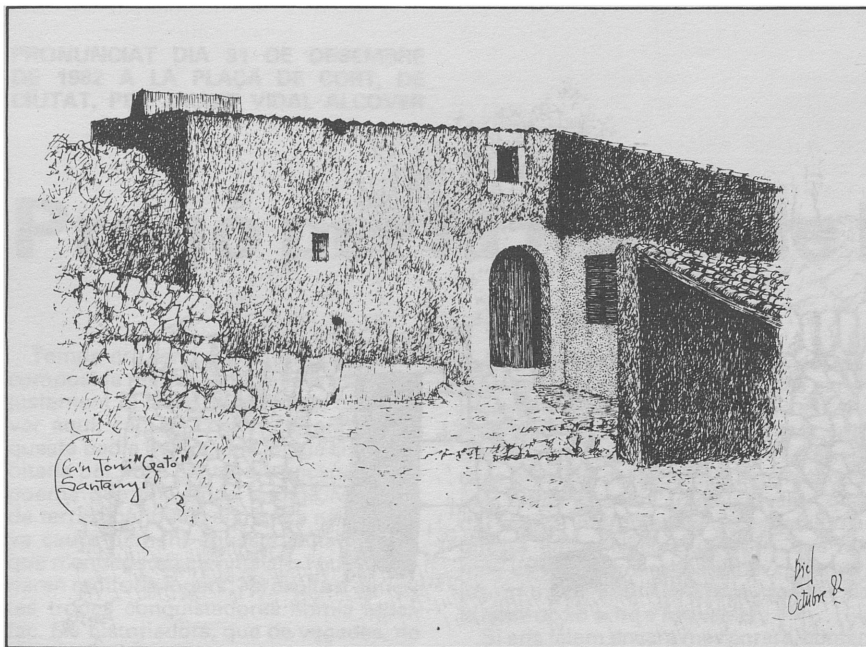
(4) MOYÀ GILBERT, L. «Binissalem». Col. Panorama Balear, n.º 69, p. 9. Palma 1958.

**Una cultura en marxa
per a tot un poble.**

Demaneu informació

**XARXA
CULTURAL**

Carrer Ample, 35 (Palau Mornau)
Teléfono 315 10 11 • Barcelona-2

L'acabat de la casa se sol realitzar amb detalls d'estil, generalment als vans. Alguns cops es troben elements heràldics o religiosos. Els portals solen ésser d'arc pla, rodó o escarser. Quan l'arc es rodó depèn de la riquesa de la construcció el que tengui molt o poc regràs (amplària de les dovelles), i que els seus carcanyols estiguin marcats en pedra. Les finestres solen ésser de mòdul allargat (per alt) i generalment petites, de pedra viva o marès, amb àmpit motllurat, i grans a les cases bones.

Però el més comú són els acabats de referit de morter fent un rebossat generalment a la façana, a voltes utilitzat per assecar els enfilalls de pebres. Altres cops aquesta s'emblanquina i es decora amb faixes de colors, en blau, ocre o vermell. Una altra decoració és l'esgrafiats o les façanes pintades, amb magnífics exemples a Valldemossa. No és estrany trobar façanes decorades amb petites pedres incrustades al referit formant dibuixos geomètrics o florals. El ràfec (volada) també se sol decorar. El més comú és la barbana de peces de marès motllurades, altres vegades trobam volades de fusta decorades amb bigues tallades o plafons d'enteixinat. Però la decoració més viva i de regust més popular tal volta es trobi a les volades de teules pintades, amb dibuixos en vermell o polícroms sobre blanc, molt rics a Fornalutx i Sóller però estesos per quasi tota l'illa excepte a la zona de Migjorn.

Abans de parlar de com s'organitza l'espai de les cases de la pagesia caldrà que anomenem de passada aquestes petites construccions auxiliars que se solen trobar i que un temps foren usades també com a vivenda. Parl dels porxos de muntanya, barraques de roter, de vinya, de carboner, de cucurull i moltes d'altres, construïdes generalment amb mitjans molt escassos, pedra i branques, que ens

apropen a l'origen del fet arquitectònic a Mallorca. A través del seu estudi trobarem el fil que ens conduirà al tipus actual de casa més senzilla de l'hàbitat rural i d'un sol aiguavés.

Històricament els models arquitectònics més antics de Mallorca deriven de l'arquitectura popular catalana empordanesa dels segles XIV i XV.

El mòdul bàsic de la casa mallorquina és l'aiguavés. La façana es troba sempre sota vessant d'aigües, amb rares excepcions. L'aiguavés és cada part de teulada entre dues parets mestres paral·leles que suporten l'embigada quasi sempre transversalment. Una casa pot estar formada per un o dos aiguavessos, poques vegades per tres, essent el que tècnicament es sol anomenar «crugia».

La petita casa de pagès, com he dit abans sol ésser d'un sol aiguavés. Generalment presenta dues plantes al Pla i tres a la Muntanya (s'hi afegeix un entresol). A la planta baixa es troba l'entrada que serveix de magatzem o d'espai de distribució. Al seu costat hi ha la cuina, a voltes separada o no de la peça anterior. Dins ella la típica campana amb el pinte, el fogó, el moro a la paret del foc, els bancs que l'enrevolten, el cossi de la bugada mig encastat dins la paret; la cuina econòmica a les cases modernitzades, la pica de rentar, el gerrer, l'escudeller, el rebost amb la clara boia mostrejada. La cuina és sens dubte l'àmbit més acollidor de la casa ja que reuneix els moradors a les nits i a les fredors de l'hivern. Per aquesta raó sol ésser un espai sense llum ja que normalment es cuina a la porxada exterior durant el dia, a on també hi sol haver fogons, perquè la vida del pagès transcorre quasi sempre a l'exterior. Quan la casa té dos aiguavessos, l'estable sol ésser dins la mateixa construcció, per la qual cosa l'entrada té un trespol de macs de torrent, el passadís, per al pas de la bèstia.

L'alcoba del matrimoni se sol trobar a la planta baixa o a un entresol que ocupa un terç de la planta. A sota es troba la botiga. L'accés al pis es fa per una escala empinada que es recolza a la mitjanera, arrancant generalment de l'entrada. A les cases de dues plantes el pis s'anomena sala o porxo i es troba dividit en dues o tres estances. S'utilitza com a dormitori o magatzem. Les altres construccions complementàries de l'explotació s'adossen a la casa principal.

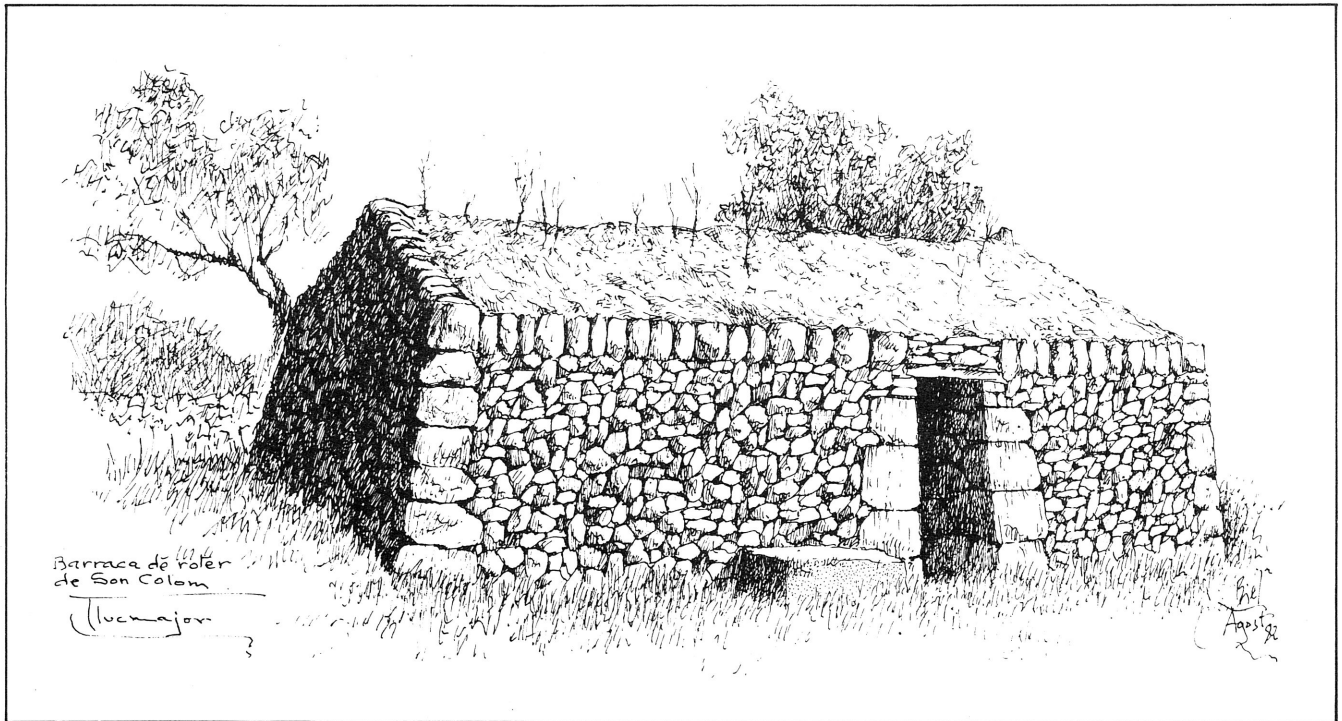
La cisterna, normalment situada a l'entrada o a la cuina és un element fonamental ja que proveeix d'aigua potable, sovint recollida de la teulada.

El funcionament de les grans possessions era semblant, com he dit abans, al de la petita casa de pagès amb la diferència dels grans espais de la residència senyorial. Generalment quan no hi havia una casa dels «Senyors» (propietaris) i una altra per «l'Amo» (majoral), aquest ocupava la planta baixa de la construcció residència de la possessió. Els alts quedaven reservats al «senyor» que disposava d'una casa gran, amb nombroses cambres, saletes i alcoves el més còmodament dipostes possible, sobretot a les construccions del segle XVI en endavant, i a vegades rodejada de jardins, per influència de la idea italiana de la villa idíl·lica, nascuda durant el Renaixement.

S'ha de fer una observació sobre la mida de la llum dels buits a les construccions populars. Generalment a les cases de pagesos o menestrals les obertures són petites, i això es feia en primer lloc per donar més solidesa a la casa i, en segon, per tal com el treball es feia a l'aire lliure, al camp o al corral la funció d'aquestes era més de ventilació que d'il·luminació. En canvi a les cases senyores es pot suposar que les activitats més casolanes, més d'esplai, així com la vida més refinada i allunyada del treball físic que practicaven els seus possessors, requeria llum dins la construcció per la qual cosa aquestes cases solen tenir els vans grans, essent per altra part i al mateix temps, un símbol de poder. És en síntesi una diferència socio-cultural i de status econòmic.

Sovint les possessions s'organitzen als voltants d'una clastra o plaça central, lloc de relació entre els diversos espais de treball o esplai, però no ens hem d'enganyar ja que la seva principal funció és la defensiva, com també ho és la de les torres de defensa, els murs que envolten els horts de les possessions i àdhuc les espitlleres visibles a alguns murs, al temps que símbols d'alt status econòmic.

Els casals urbans solen participar del mateix programa ostentatiu que les possessions, ja que solen ésser les «posades» dels propietaris d'aquells extensos territoris. En canvi les petites cases són usades indistintament per menestrals o camperols, radicats a alguns pobles des de les Ordenacions de Jaume II. Solen tenir els mateixos espais que les cases de la rodalia però disposats de diferents maneres, segons la localitat o la data de construcció, ja que pateixen unes pressions sobre la limitació de l'espai que no es troba a les construccions rurals. Nor-

malment el seu creixement és vertical. També a les ciutats trobam junt a la casa un petit hort o corral. Això recalca una mica la idea d'autosuficiència que havia de requerir qualsevol tipus d'habitatge popular d'altre temps.

PERSPECTIVES DE FUTUR

Un dels problemes greus que hem d'afrontar és el de la conservació d'aquest patrimoni comú com espai viu, per reivindicar, per mantenir i per aprendre d'ells tota una saviesa que es troba, a l'hora d'ara, com dins un llibre que ningú mai ha fullejat.

Actualment assistim a un procés de recuperació d'aquests espais com estats secundaris. Moltes d'aquestes adaptacions són lloables però altres, veritables atemptats.

Manquen, crec, uns estudis seriosos que serveixin per conèixer més d'apropr aquesta herència cultural i per adaptar-la millor, sense estridències, al món d'avui. Manca també organitzar una sèrie de mecanismes legals per part dels municipis o dels organismes de govern que faciliti als propietaris la conservació d'aquestes construccions amb un cert caràcter, i també la dels nuclis urbans d'alguns pobles que resten sense protecció.

Queda el desig de, en el futur, poder aconseguir una arquitectura més sana, menys oprimida per les pressions especulatives i més lligada a l'entorn, al medi i a la nostra pròpia cultura basada en l'estudi d'aquest bagatge cultural arquitectònic que desconeixem i en les aportacions, encara utòpiques, de les solucions d'ara per al futur.

JAUME COLL CONESA
Dibuixos: **BIEL BONNÍN**

BIBLIOGRAFIA

- BYNE, A., STAPLEY, M. **Provincial Houses in Spain**. New-York. 1925.
- Cases i Jardins de Mallorca. Reed. Ofset. a «Arxiu de Tradicions Populares». Palma-Barna. 1982.
- DEFFONTAINES, P. «Recerques sobre els diferents tipus d'habitatge a les illes Balears» a **Rev. Catalana de Geografia**. Any I. Vol. 1, n.º 2, 1978.
- ENCINAS, J. A. «Itineraris de Pollença» a **Pollença. Semblança d'un poble**. Pollença 1981.
- FEDÚCHI, L. «Balears» a **Itineraris de Arquitectura Popular Española**. Tom. III. Ed. Blume. Barna. 1976.
- FERRA I MARTORELL, M. **Sóller. Guia Històrica d'Edificacions** a «Quaderns Sollerics». Palma 1981.
- FLORES, C. «Islas Baleares» a **Arquitectura Popular Española**. Tom. III. Ed. Aguilar. Madrid 1974.
- FORTEZA PINYA, M. **Muros i cabañas. La mamposteria en seco en Baleares** a «Panorama Balear», n.º 49. Palma 1955.
- FULLANA, M. **Diccionari de l'Art i dels Oficis de la Construcció**. Ed. Moll. Palma 1974.
- GARCÍA INYESTA, OLIVER SUNYER. **Cases de pagès a la zona de S'Alqueria Blanca**. Pub. del C.O.A.B. de Mallorca. Palma 1981.
- GARCÍA MERCADAL, F. **La casa popular en España**. Ed. Ofset. Gustavo Gili. Barna. 1981.

- GIULIANI, M. C. **La Casa Rurale nell'isola di Maiorca**. Alesandria 1971.
- MULET RAMIS, B. «La Casa Mallorquina» a **Historia de Mallorca**. Ed. J. Mascaró Pasarius. Tom. IX. Palma 1978. 2.ª Ed.
- «La Casa Rural en Sineu». Id. anterior.
- MURRAY, D. G. et alii. **Recuerdo del pasado. Fincas rústicas de las Baleares**. Ed. Moll. Palma 1980.
- ROSSELLÓ VERGER, V. M. «La casa urbana» a **Mallorca. El Sur y el Sureste**. Pub. del C.O.C.I.N. Palma 1964
- «La casa rural». Id. anterior.
- SANCHIS GUARNER, M. **Els molins de vent de Mallorca** a «Biblioteca Folklòrica Barcino», n.º 11. Barna. 1955.
- SEBASTIÁN LÓPEZ, S., ALONSO FERNÁNDEZ, A. **Arquitectura mallorquina Moderna y Contemporánea**. Palma 1973.
- TORRES BALBAS, L. «La Vivienda Popular en España» a **Folklore y Costumbres de España**, de F. Carreras Candi. Madrid 1923.
- VIDAL BURDILS, F. «La casa mallorquina» a **Mallorca**. Tom. V del **Album Meravella**. Barna. 1936.
- DIVERSOS. «Encuesta entre arquitectos sobre arquitectura popular» a **Arquitectura**. Año 16, n.º 192. Diciembre de 1974.
- Els Molins de Vent Fariners de les Balears**. Pub. del C.O.A.B. Deleg. Mallorca. Palma 1979.

PRONUNCIAT DIA 31 DE DESEMBRE
DE 1982 A LA PLAÇA DE CORT, DE
CIUTAT, PER JAUME VIDAL ALCOVER

Pregó per la festa de l'Estendard

Temps era temps, diu un poema llatí compost fa més de vuit-cents anys, titulat justament **El llibre de Mallorca**, hi va haver aquí, cap als costers llewantins d'aquesta badia nostra, una antiga ciutat habitada per poca gent, i diu encara aquest poema que una tropa ferotge, venguda de terres ibèriques, en ràpida navegació, va caure damunt aquesta ciutat antiga, que n'engegaren els cristians i que hi fundaren molts de fogars; i el capità d'aquestes tropes conquistadores nomia Moalfac. Els historiadors, que de vegades, no sempre, saben més coses que els poetes, ens fan a saber que devers mitjan segle X de l'Era Cristiana Mallorca era sotmesa a la dominació dels emirs, i llavors califes, cordovesos, mitjançant uns valis o governadors, i que un d'aquests governadors nomia Muwaffak: un evident i elemental parentiu fonètic explica fàcilment el nom que surt en el poema, que és, d'altra banda, un autèntic relat històric, una crònica, en vers.

Això, però, era al segle X i la ciutat, segons el poeta-cronista, ja era antiga. Efectivament, si anam cap enrera, i fiats sempre dels estudis històrics que hem tengut a mà, trobam que la guerra santa predicada pels successors del Profeta —les guerres s'han fet sovint, massa sovint, en nom d'una creença, és a dir, en nom d'una ideologia— va empènyer les

forces islàmiques cap a les terres del Mediterrani Occidental, on, a les més extremes, a l'Hespèria dels grecs, que ells, els islamites, anomenaren al-Andalus, fundaren un imperi pol·lent. Això va començar a principis del segle VIII. Però Mallorca i les altres illes de l'arxipèlag varen quedar com a marginades, decantades d'aquesta empena conqueridora, que només es va recordar d'elles per reclamar-los un tribut, amb l'amenaça, normal, de la destrucció si no s'hi avenien.

Si ens fèiem encara més enrera, conten els benemèrits estudiosos de la Història que en el primer terç del segle VI un general bizantí, de nom Apol·linar, va incorporar les Balears a l'imperi de Justinià, i que no feia encara un segle se n'havien apoderat els vàndals de Genserich, i que per aquell temps Mallorca ja era cristiana, i així arribam, amb escassa documentació, i, per tant, amb uns coneixements incomplets i confusos, a l'època romana, al moment en què Roma, fidel al seu destí de conquistadora i fundadora, immortalitzat a l'**Eneida**: «Recorda, romà, que has de regir els pobles amb el teu poder (aquestes seran les teves arts), imposar els costums que afavoreixin la pau, perdonar els vençuts, aterrar els orgullosos», funda les dues grans ciutats mallorquines: Palma i Pollença; aquella on és avui la que els mallorquins anomenam Ciutat; aquesta,

en el turó on s'assenta Alcúdia. I enllà de Roma hi ha el món magnífic i misteriós dels talaiots.

Vet aquí, doncs, una bona tirada de segles de contínues anades i vengudes, de conquestes i d'abandonaments, de saqueigs i destruccions, que, si no fos perquè la solemnitat d'aquest acte no ho admet, retrauria la dita d'aquell pagès valencià que, quan li contaven la presa de Jesucrist a l'hort de Getsemaní, amb tants de soldats i de gent que hi acudia, es lamentava de la destrossa que devien haver fet a l'hort del pobre Getsemaní. Venc a dir, amb això, que l'amor de Mallorca, documentat insistentment en prosa i en vers, és un sentiment tardà. En aquells temps antics, com que els mallorquins anassin de trastorn en trastorn i que la seva terra no fos, pels grans pobles que es passejaven amunt i avall i de Llevant a Ponent, fora dels seus territoris, més que un punt d'ocupació militar, una base d'operacions bèl·liques. Direu que les coses no han mudat tant com és ara això. Però hi ha motius perquè mudin. La Història, una vegada més, ens ajudarà a veure-ho.

En el procés de la dominació islàmica, hi ha un episodi, que, lleugerament literaturitzat, el podríem contar així: cap als començaments del segle X, un musulmà piadós, Isam al-Jawlani, complia la peregrinació ritual a la Meca, quan la tem-

LLUC

Bolletí

de

subscripció

NOM

DIRECCIÓ

POBLACIÓ

es fa subscriptor de la revista **LLUC** per l'any 1983. Pagarà l'import (800 pts.)

..... enviant gir postal o taló bancari barrat

..... per un rebut domiciliat a Banc o Caixa

Marcau amb una X la forma de pagament que us interessi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a **LLUC, apartat de correus 619, Palma de Mallorca**, i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

pesta va obligar el seu vaixell a refugiar-se a les costes mallorquines; hi va haver de romandre una temporadeta, i li va agradar: d'una banda, perquè la va trobar en un estat tan primitiu i tan abandonat pel que feia a l'explotació agrícola, que allò degué temptar les seves afeccions de colonitzador; d'una altra banda, perquè la va trobar tan desmantellada pel que tocava a les defenses, diguem-ne, militars, que va preveure que devia esser terra de fàcil conquesta, que en podia fer present al seu senyor, l'emir Abd Allah, alhora que se'n podia fer l'amo, a títol de governador; encara podríem afegir una tercera raó: la terra inculta, d'alzinars, pinars i garrigues, les costes retallades, les aigües multicolors de cales i calanques, blancs arenals, la suau orografia de terra endins, aquella plana de turons suaus, defensada de la traïdora Tramuntana per la robusta tanca de la Serra, allò també el podia atreure, així tendríem en Isam al-Jawlani el primer turista que, com el Rusiñol del poema de Joan Alcover, vengué «per una hora de flirt», però després va esser com l'hoste «que es casa amb l'hostalera, i diu: 'ja no me'n torn'». Diuen que aquest bon Isam al-Jawlani va ensenyar a aquells mallorquins, que devien venir dels temps talaiòtics, i varen rebre successives pallisses, setges, saqueigs, robaris, depredacions i destruccions, de vàndals, bizantins, normands i dels mateixos moros, diuen, dic, que els va ensenyar moltes coses, sobretot de l'art del conrò, i que va promocionar l'illa, que diríem avui, en vistes a una possible repoblació d'àrabs o, com volen que diguem els defensors de la Mallorca musulmana, d'andalusís.

No sé fins a quin punt coneix la Història la demografia mallorquina d'aquells temps, si els mallorquins vells, cristians, varen esser expulsats, com vol **El llibre de Mallorca**, o si s'integraren amb els repobladors musulmans. Les restes d'aquella època que coneixem no són gaires: notícies en les obres àrabs de geografia i d'història de l'Islam, els noms i l'obra escassa d'alguns poetes, ceràmiques, sistemes de cultiu i de construcció i, això sí, una relativament rica toponímia, o noms de lloc, i una molt més pobra antroponímia, o noms personals. I ja som, més o manco, allà on havíem d'arribar.

Abolít el califat de Còrdova, Mallorca fa part de la taifa de Dènia, durant quasi tot el segle XI; coneix uns pocs anys d'independència, des de finals del segle XI fins a l'any 1115, que és conquistada per les forces aliades de les repúbliques italianes —cridades a coalició de Croada per la de Pisa— i dels senyors pirenencs, vassalls del comte de Barcelona Ramon Berenguer el Gran, que dona cap a l'expedició; llavors cau sota el domini dels almoràvits, que l'exerceixen al llarg de tot el segle XII, fins que són vençuts per la secta enemiga dels almohades, que no arriben a posseir l'illa gaire més d'un quart de segle, del 1203 al 1229.

Tan difícil com diu el poeta que va esser fundar el poble romà, tan difícil va esser per Mallorca tenir un poble assentat damunt la seva terra per llarga durada. Sempre se'n va treure més profit a benefici d'externs, conquistadors, refugiats, purs saquejadors, a costa de perjuis, sovint greus i reiterats, d'ella mateixa. I vet aquí que una terra desjectada, explotada només, o no gaire manco, tothom, tanmateix, la volia i tots la se disputaven.

No sé si és que ho miram amb ulls de llegenda o que després de sentir **La Colcada** estam predisposats a admetre la grandesa d'aquell esdeveniment; el fet és, però, que quan el rei En Jaume pensa en la conquesta de Mallorca, que serà la seva primera empresa reconqueridora, després d'haver donat solució als problemes interns del seu regne i d'haver-se afirmat ell i fet reconèixer com a rei, hi pensa, diríem, amb ulls amorosos. Però si dubtàssim d'aquest amor real, el que el poble li professava a ell és tan provat, que si el rei En Jaume no fos històricament immortal per la seva condició de rei, ho seria popularment per la seva condició de personatge de rondalla. Només amb subterfugis i sofismes podríem posar en dubte que la Mallorca actual, amb tots els seus mancaments i amb totes les seves defeccions, és obra del Conquistador. Per això és que presideix, per un dret secularment reconegut, aquesta festa. Ell va promoure el repoblament d'aquesta terra i va fundar el poble mallorquí; ell i els seus successors n'organitzaren la pacífica convivència, que si, temps a venir, no ho va esser gaire, pacífica, no és precisament a la Casa Reial de Mallorca que en puguem atribuir la culpa. La distribució de terres, de fonts de riquesa i de càrrecs feta pel Conquistador va esser d'una justesa i d'una equitat ben dignes de lloança. Que les misterioses lleis de la injusta Naturala, que fa grassos els uns i els altres magres, aquests fluixos i forts aquells, proveïts de bellesa i de tota casta d'atractius els d'allà i víctimes de tota lletjor els d'allà deçà, que les lleis injustes de la Naturala —fams de males collites i passes de pesta, que mancaven la nova població— i l'aprofitament que en feien els ho-

- Publicació de monografies
- Publicació de Lloc
- Centres d'esplai
- Biblioteca «Joan Miró»
- Campanyes en defensa del nostre patrimoni natural i cultural.

ELS SOCIS D'OBRA CULTURAL BALEAR DONEN SUPORT A:

- Programa radiofònic «Mallorca al Vent»
- Colònies d'estiu per a joves
- Trobades literàries per a joves
- Conferències, cursets, taules rodones
- Cursos de llengua

Bolletí de subscripció/informació

NOM.....

ADREÇA.....

POBLACIÓ..... D. P..... TEL.....

.....Voldria rebre més informació respecte a la vostra associació.

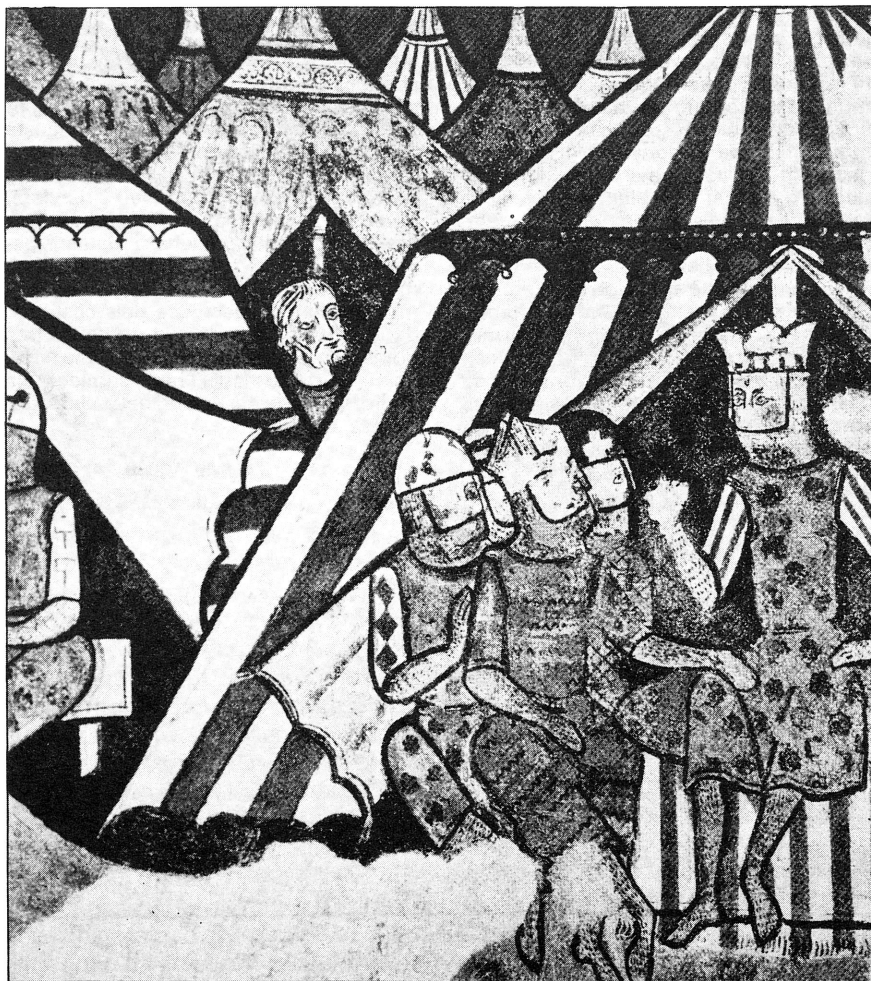
.....Voldria fer-me soci per una quota de.....Pts.

(Mínima 2.400 Pts./any), i

.....Passaré pel vostre local a formalitzar la inscripció.

.....Vull rebre els fulls d'inscripció a casa meva.

Marcau amb una X allò que us interessi. Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció/informació a OBRA CULTURAL BALEAR. Impremta, 1, pral. 2.ª - Palma, 1.

Jaume I en el setge de Medina Mayurqa
(Pintura mural del s. XIII al Palau Aguilar de Barcelona)

mes malignes alterassin aquell orde primitiu, això no vol dir que aquell orde no existís i que no fos bo. Ramon Muntaner, aquell cronista i gran patriota, que va servir un dels prínceps de la Casa de Mallorca, l'infant Ferran, anomenat també de Morea, pare del darrer monarca del Casal mallorquí, diu que a les terres dels reis d'Aragó no hi ha potser ningú que excel·leixi en riqueses i dominis damunt els altres, però tothom té un passament per dur una vida honesta i digna.

Per ventura deim coses massa elementals i mereixedores de discussió en el seu examen analític. En tot cas, les creim vàlides com a programa per un futur on dominin la pau i la justícia. Jo som dels optimistes, no estic gens desencantat, pens que aquella dita nostra de «la veritat sempre sura» és certa i crec en l'adveniment d'una edat d'or. Per ventura ja hi estam entrant en aquesta edat daurada. N'entrellucam símptomes almanco. Diu el gran Virgili, en aquella esplèndida bucòlica en què profetitzà l'edat d'or pel seu poble romà, que quan siguem en aquest temps meravellós, «subsistirà, tanmateix, qualque resta dels enganys antics: encara per

aquesta causa haurem de córrer l'atzar de la navegació, encara haurem de cenyir de murades les ciutats, encara ens veurem obligats a llaurar fatigosament la terra...». Llavors, encara caurem en noves catàstrofes, una nova Argos, l'aventura i l'ambició, s'endurà mar endins la flor dels herois, hi haurà noves guerres i de bell nou enviaran a Troia el gran Aquil·les. El poeta no hi acabava de creure, en l'edat d'or: les restes de l'engany antic tenien més força que la voluntat de prosperitat i de pau. Jo, però, ja ho he dit, no som dels pessimistes i aquestes mostres que veig de barrar el camí, que nosaltres voldríem net i franc, cap a una convivència igualitària, pacífica i pròspera, aquestes mostres, dic, em fan veure que no tiram per mala dreuera.

Ara mateix, ¿què direm d'aquesta falta de consens suficient que s'ha demostrat en el nostre Consistori municipal a l'hora d'anomenar oficialment Fill Il·lustre un ciutadà de Mallorca que ja és il·lustre per dret propi? Conten que una vegada un personatge, en temps de la Il·lustració, va demanar a un home intel·ligent d'aquella època: «¿Vostè troba que he dit un desba-

rat?». I l'altre li va respondre: «Sí, senyor. Però donaria la meitat de la meua vida perquè tengués dret a dir-ne sempre que volgués». ¿Com privarem, els qui defensam la llibertat d'opinió i d'expressió, com privarem els altres de manifestar la seva? Només que, de la mateixa manera que nosaltres reconeixem per ells la llibertat d'opinar i fins i tot la de votar, així reclamam nosaltres la llibertat de jutjar. I d'aquest judici, que qualsevol persona amb seny i responsabilitat està obligada a fer, me'n resulten dos interrogants.

Primer. ¿Com és que opinen i voten secretament? Un podria pensar que els fa molta vergonya opinar així com opinen. ¿I com poden defensar una opinió que els fa vergonya? Perquè són gent honorada, com diria el tràgic anglès, i la gent honorada no defensa opinions vergonyants.

Segon interrogant. ¿Per què demanen llibertat ideològica per ells i la neguen pels altres? Això no és just, ni equitatiu, ni raonable. I hem de pensar que ells, personalment —no n'hem de dubtar—, però, a més i sobretot, pel càrrec que ocupen, estan obligats a defensar, i a imposar si fes falta, la justícia, l'equitat i la raó.

He demanat llibertat de judici, i ja veis que l'he usada com a llibertat, no sentenciadora, sinó de reflexió. I és que pens amb aquell consell de l'Evangelí de sant Mateu: «No jutgeu i no us jutjaran». Jo em pensava que aquesta gent, que amb secret inquisitorial, amb la immunitat de l'anònim, han ocasionat tan dura sentència, em pensava, dic, que eren lectors, i seguidors i tot, de l'Evangelí; però em dec errar. Perquè si ho fossin, és per esperit evangèlic que haurien de defensar la persona i l'obra d'En Gabriel Alomar.

En Gabriel Alomar no va enganyar mai ningú ni va perjudicar ningú mai. Nascut d'una família d'això que en diuen senyora i benestant, per fidelitat a si mateix i en defensa d'unes idees que ell trobava bones, justes i profitoses per a la humanitat, va adoptar una conducta cívica que era contrària, més que no favorable, a la seva classe social; va defensar unes doctrines d'igualitarisme humà que negaven tota possibilitat de privilegi classista; va propugnar el benestar material de tothom, sense distincions marcades pel naixement o afavorides per la sort; va reclamar el millorament de les condicions de treball; va demanar, com un romà antic, el dret de ciutadania per tothom... ¿I és a un home així, lleial i generós, que un Consistori nega els mínims honors municipals?

Tenia, això sí, un gran defecte, en Gabriel Alomar: era un home d'ideals i creia en la realitat de les utopies. Un home així és difícil de tòrcer, no té preu, no és venal, ni el convencen amb prebendes ni homenatges. I això, els compradors, els perversors, no ho perdonen. I especialment aquells que, fent veure que juguen el joc de l'escepticisme —que és un joc fecund, perquè és el joc de la tolerància—, en realitat muden de cara i de pensament com es baraten de camisa. Aquests no perdonen la defensa d'un ideal, i sobretot quan veuen que el qui defensa aquest ideal no ho fa per equilibris d'intel·lecte, mostres d'enginy ni focs d'artifici literaris, sinó que el defensa perquè creu, de

cor, que el seu ideal pot tenir acompliment.

Som mallorquins. Som, per naixença o per voluntat, fills d'una terra feta històricament, humanament completa. No la neguem ara, no la facem anar enrera. Però que no ens espantin aquelles restes de l'engany antic de què us parlava: són proves de vitalitat, com ho són —si em permeteu una comparança de baix sastre— un refredat o un mal de ventre. Però, això sí, si el dolor de la malaltia fa prova que l'atac pel mal és un cos viu, aquest cos viu ha de reaccionar amb voluntat de posar-se bo. En aquesta mica de crida que m'ha tocat avui l'honor de fer-vos, jo us exhort a unir-vos tots en la feina de donar al nostre poble de Mallorca la salut que li correspon, perquè sigui agradable, amable, digne del nostre amor i de l'amor dels

externs, lliure, no terra dé passada, trepitjada per conqueridors aprofitats, sinó terra de civilització, on els qui hi som i els qui hi vénguin puguem viure i fer en la comuna tasca colonitzadora, on no hi trobin lloc l'engany ni el secret, on no hi hagi mai motiu ni raó de vergonya, on el mutu respecte sigui el llaç que ens uneixi, on ens puguem dedicar amb alegria a la feina, a la producció dels mitjans de vida material, base inexcusable perquè floreixin tots els béns de l'esperit.

Aquests dies he sabut, de boca autoritzada, una cosa trista: En Gabriel Alomar, desterrat a l'antiga terra d'Egipte, s'hi moria d'enyorament. No deixem que cap mallorquí mai es mori a l'enyorament de l'exili. Però no permetem, nosaltres que som aquí, que Mallorca es mori d'un enyorament pitjor: d'aquell enyorament

del que hauria pogut ésser i no ha estat mai per la mala fe i el personalíssim egoisme dels homes. No deixem que Mallorca es pugui morir enyorada d'un destí que, per maldat o per beneitura, li hàgim negat. Jo prec als genis tutelars d'aquesta terra, i particularment al rei En Jaume, que ens va donar nom i lloc dins la història dels pobles del món, veu i bandera, que ens donin força i mitjans per fer una Mallorca autèntica, fidel a si mateixa, pagada de si mateixa fins a no voler abdicar mai de la seva autenticitat, orgullosa de si mateixa, tan respectuosa dels costums, del pensament, de la cultura dels altres pobles, com satisfeta dels seus; una terra, en fi, com crec que l'hem somiada els mallorquins de cor: justa, neta, clara, generosa, lliure.

JAUME VIDAL ALCOVER

edicions

disseny gràfic

fotocomposició

publicitat impresa

TALLER GRÀFIC
Ramon

balmes, 39 tel. 25 44 32 palma de mallorca

llibres
en català
i juguetes

—

CARRER RUBÍ, 5
TEL. 21 38 21
PALMA

Moral a la intempèrie

I.—MORAL I LLEIS

Els comportaments, les decisions, la moral estava sovint sostinguda, mantinguda i emparada per les paraules de l'Església, del Papa, i dels Bisbes darrerament, dels cànons, de les lleis dels Estats, de les regles i normes de Constitucions i superiors.

Hem tengut, i tenim encara, models incorrectes de comportament i de formulació de la moral. Els models que fonamenten els valors morals —el que s'ha de fer o deixar de fer— en la prohibició, en la legislació, en l'Estat, en l'autoritat..., és a dir, «lo prohibit», «lo manat», «lo establert», foren i són categories suficientment esteses però incorrectes per a establir una bona vida moral.

Les lleis, fins i tot les lleis de Déu o la llei positiva de l'Església o de qualsevol Estat no són el canal adequat ni la pedra més ferma per edificar l'home moral. El legalisme de continguts, això és, en moral tot són preceptes que s'expressen jurídicament; i el legalisme s'estructura quan es sobrevaloren l'autoritat, la «doctrina oficial», l'obediència com a fonts de moralitat, posen la persona al marge del procés de la pròpia decisió, clau de volta de la moral. Infantilitza aquest procediment, manté poc madures les persones i les aboca més fàcilment a la irresponsabilitat.

Exemples no en manquen. La regulació de la natalitat, el divorci i l'avortament són punts de referència obligats en la discussió d'aquesta problemàtica. Valdria la pena treure conseqüències del que crec que és una correcta classificació: la dimensió «ètica», l'ideal, l'aspiració al que s'haurà de fer...; la dimensió «pastoral o moral», el que realment i responsablement en unes determinades circumstàncies es pot fer; la dimensió «legal», el que està manat o prohibit per les lleis. Tres dimensions del mateix obrar; tant de bo coincidissin les tres totalment; però no sol succeir així.

La moral no està a les ordes del que és legal ni el que és legal pot tenir la pretensió d'involucrar i comprometre tota la moral i menys l'ideal. Però és innegable una estreta relació entre l'ordre jurídic i l'ordre moral. No una relació d'identitat, ni d'oposició, sinó de crítica dialèctica.

Si en aquest moment de discerniment entre l'ètic, el moral i el legal hi volgués fer intervenir el missatge

cristià, amb els seus valors ètics, seria per afirmar que el missatge evangèlic no constitueix el «lloc» des d'on partir o des d'on treure'n les lleis, sinó que representa el «lloc» amb què confrontar les lleis i les normes concretes, elaborades aquestes segons i a la vegada per la consciència històrica de cada comunitat.

El problema d'aquest moment consisteix a tenir i actuar amb una sensibilitat, que podem anomenar sincrònica, que doni a la vegada i amb la mateixa acció, a Déu el que és de Déu, al César el que li pertoca i a l'home tot el que és humà.

II.—MORAL I MAGISTERI

La teologia moral, com a saber orientat a la pràctica, ha de sintonitzar amb l'evolució cultural dels sabers humans i, com a ciència il·luminada, finalment i progressiva per la Paraula de Déu, conserva així la pròpia identitat. Això significa progrés i canvi. I el canvi en teologia moral ha de legitimar-se.

El perill radica a cedir a una de les dues temptacions: o mantenir, costi el que costi, totes i cada una de les formulacions incorporades al llarg de la història, sense atendre als progressos culturals; o acomodar-se sense més al pensament d'avui i sense atendre als valors que les antigues fórmules, tal volta desfasades ara, aconseguiren defensar.

¿A qui pertoca legitimar els canvis? Sembla que al moralista encarregat de posar en contacte i en línia de continuïtat profunda les novetats, de connectar, i d'atendre a la vegada la veritat evangèlica i les experiències humanes.

Hem de confessar que hem caigut en un llastimós cercle viciós, culpable de la situació de manca de llibertat de moltes consciències i d'abús per altra banda del qui comanda. L'actitud passiva de molts de moralistes ha exigut, o facilitat almanco, aquests darrers 50 anys, decisions del magisteri i a la vegada aquesta actitud del magisteri ha cohibit els moralistes. El cansament dels moralistes, o de les escoles de moral, a prendre's seriosament el plantejament i la solució als nous problemes —cosa abans normal tal com ens confirma la història— tal volta influí en el fet que el magisteri (bastaria recordar Pius XII) s'atribuís i assumís la tasca de donar doctrina i normes sobre tots els temes i problemes, fins i tot els controvertits i encara en fase d'investigació i d'estudi.

I a la vegada els moralistes, temorencs a veure's desautoritzats per qualsevol paraula oficial, es tornaren dòcils i submisos, adoptant una actitud, poc professional, de pur eco repetitiu sense creativitat responsable. Seríem cecs si no véssim que certes esterilitats teològiques es deuen a intervencions castradores. Així s'expliquen certes intervencions com també el desasossec i l'alèrgia davant aquestes intervencions.

El magisteri té una funció meravellosa de sosteniment de la simfonia del pluralisme teològic i pastoral, feel a l'home i a la revelació. Tots contribuïm a la recerca de la veritat i tots combregam en les aportacions de cada u: qualsevol silenci imposat o autocensura temorenca és un empobriment per a la comunitat.

III.—MORAL I CONSCIÈNCIA

Alguns trets de l'home moral, i del creient també, en procés d'arribar a l'anomenada «majoria d'edat», procés que per altra banda dura tota la vida, són aquests: coratge i determinació per a prendre decisions responsables, difícils de legitimar des de normes generals i reconegudes, però no sempre tan clares com es creu o predica; informació i discerniment en la variada i complexa normativa, com també capacitat d'autocrítica enfront de comoditats, pereses, egoïsmes, capricis... A l'hora de fer la síntesi entre la fe, la

consciència i el conjunt de sabers, el cristià concret es troba amb molts de problemes que ha de solucionar ell personalment, amb una llibertat major, que vol dir també una major responsabilitat.

Si abans la moral es trobava sostinguda per les lleis i normes de tot tipus i de tota procedència, avui la moral —i el comportament de l'home i del creient— està a la intempèrie de lleis i de cànons, però a l'aixopluc de la pròpia consciència.

IV.—MORAL I AVORTAMENT

Respecte al tema, que dona peu o ocasió a l'article, podem fer unes afirmacions aproximatives:

1.ª—La penalització de l'avortament, tal com està articulada a les lleis, és ineficaç, determina situacions que posen en perill la vida i la salut de la mare, és discriminatòria i no aporta solucions al problema moral, agreujat per la clandestinitat. S'ha de revisar, doncs, la legislació. Despenalitzar no és imposar i ofereix, a més, un marc de llibertat —alerta a les penes i al càstig!— que ajuda a una decisió més responsable. Tal volta pugui estar equivocadament, però em sembla que d'aquesta manera, amb major transparència, claredat i lucidesa, lluitarem millor per limitar «de fet» el nombre d'avortaments més que amb una defensa aferrissada «del principi» de la il·licitud o de la penalització de l'avortament.

2.ª—El problema és seriós perquè té relació directa amb el valor de la vida, dret bàsic de l'home. Un dret que cal defensar amb energia i sense vacil·lacions; energia i coratge que han mancat tantes vegades, i especialment en determinats grups socials, traduïnt-se en l'acceptació, i defensa fins i tot, de la guerra, de la cursa d'armaments, de la pena de mort, de l'atur, de salaris de fam, etc. S'ha d'intentar de ser coherents almanco en el mateix pla. Els primers cristians s'oposaven a la guerra i al servei militar. ¿Som massa «escrupulosos» en aquesta qüestió, que no ens toca tan de prop (reconeguem que el ser dona i gestant s'ha de tenir present!) i més «mànigues amples» en altres problemes que ens afecten més de ple?

3.ª—S'ha de afirmar la convicció —hipòtesi científica segura i generalitzada— que la potencialitat del desenvolupament de la vida està en l'instant de la fecundació, i que el fetus no és la mare ja. Aquesta vida serà personal, responsable, conscient. Alguns investigadors opinen que en l'estadi actual dels coneixements no es pot definir exactament el moment de començament de la vida humana ja individualitzada. En aquest cas, també, i contemplant solament aquesta raó, ens sembla moral inclinar-se a favor de la vida en creixement.

4.ª—Es donen situacions extremes o «límit» no volgudes, conflictes de deures i col·lisió de valors (vida de la mare - vida del fill; embaràs desitjat - llibertat contra violació; vida humana - lluita contra la subnormalitat profunda), en les quals la consciència personal o de la parella —tant de bo ajudada per un equip competent— pesades degudament les circumstàncies, es pot inclinar lícitament cap a la interrupció de l'embaràs; opció considerada com un mal menor —o un bé tal

vegada— comparada amb altres possibilitats considerades pitjors. L'ideal és el respecte a tota vida (dimensió ètica). L'ideal no és sempre realitzable (dimensió real). El mateix respecte a la vida pot imposar o aconsellar una actuació deficient o retallada (dimensió moral). No es pot penar ningú per aquesta actuació (dimensió legal). És pot i s'ha d'acompanyar —és la millor pedagogia— aquestes persones que han decidit o optat d'aquesta manera (dimensió pastoral).

5.ª—En relació a la qüestió de l'avortament hi ha una sèrie de mesures econòmiques, polítiques, socials, culturals, sanitàries que s'han d'aconseguir, perquè el dret a la vida es defensi sincerament. Les injustícies greus en el repartiment de la renda, condicions de vida extremadament difícils per alguns grups socials, la consideració de la dona com a objecte sexual, refús a la mare fadrina i al seu fill, etc. tenen molt a veure en un bon plantejament i adequada solució del problema. És un desafiament moral i social impulsar una societat més acollidora, generosa, justa i solidària. Convé afegir que la interrupció de l'embaràs no és el mitjà de regulació de natalitat o de paternitat responsable. Perquè tot fill nat, o engendrat, sigui un fill desitjat s'han d'arbitrar sistemes d'ajuda, eficaç i senzilla, per l'autocontrol de la parella, programes d'informació i d'educació sexual, etc.

6.ª—Els bisbes n'han parlat, de l'avortament. És doctrina general que el cristià està obligat a respectar aquest pronunciament, però no està obligat a jutjar i a

decidir en consciència segons el dictamen prudencial de l'autoritat. La disciplina moral és un deure que cessa quan un creient pensi tenir, en una ocasió o problema determinat, raons suficients per jutjar diversament dels bisbes.

7.ª—S'ha de mantenir un estil de vida i convivència lúcida, savi i despert. ¿Què vull dir? S'ha de sostenir la vida contra tants d'atacs de mort. Amb tot, hi ha en joc també «la vida» de la convivència, d'altres cultures, de la democràcia. Si el cristià prengués la disfressa del guerrer o de l'inquisidor, repartís condemnes, se separàs del diàleg amb els altres corrents de pensament i es muntàs el seu niu a part... provocaria una reacció contrària senzillament fatal, mortal. No és té totalment tota la veritat en la qüestió. Recerquem-la. Parlem i visquem lliurement. Estimem les persones implicades, amb les seves angoixes i tragèdies. Recordem criteris i exigències, això sí; però que el pas de l'ideal o de l'ètic al camp moral i pastoral sigui fet lúcidament i respectuosament; i el pas dels criteris morals als termes legals es faci per procediments clars i democràtics. I encara que a algú pugui semblar «anar de rebaixes», no opín així tanmateix. Perquè defensar la justícia (l'ideal) sense la misericòrdia no és un acte de justícia (d'ideal). La coherència evangèlica ens convida a guanyar la batalla de la vida, estimant la vida sempre, també després de l'avortament.

BARTOMEU BENNÀSSAR VICENS

Llibreria Ripoll

Llibres per a bibliòfils.

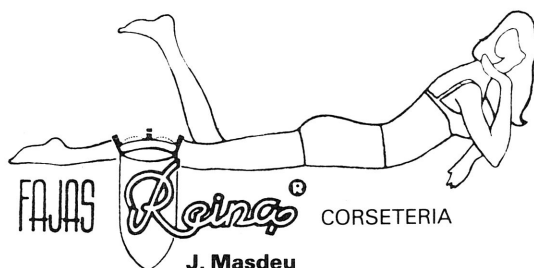
Especialització en llibres antics.

Llibres moderns, especialment de Mallorca.

Assortiment ampli de làmines, reproduccions, gravats i xilografies.

Compram tota casta de llibres antics.

**Sant Miquel, 12 - Apartat 338 - Tel. 22 13 55
Palma de Mallorca**

Josep Tous Ferrer, 1 - Tel. 216033 - Palma de Mallorca

al servei

de la dona

jove i elegant

dona

corseteria

J. Masdeu
**COLON, 62 - Tel. 216558
Palma de Mallorca**

«Flors i romaní»: Ocaña

Els darrers dies de Carnaval s'inaugurà a la Capella de la Misericòrdia, de Ciutat, el muntatge de l'artista Ocaña, andalús que viu a Barcelona. Del patrocini i organització de l'exposició n'és responsable l'Ajuntament de Ciutat que ens ha permès veure una mostra artística original, viva i popular, amb molt de colorit i un festiu aire religiós. L'espai utilitzat ha ofert la possibilitat d'aprofitar una de tantes esglesietes sense culte per a transformar-la durant més de quinze dies en una festa pels sentits dels visitants i, a més, l'ambientació religiosa no tenia res d'irreverent.

Suposam que molts lectors l'hauran visitada i podran haver jutjat el polèmic muntatge, però no ens resistim a deixar de fer una descripció, breu i subjectiva, d'aquesta experiència d'alegria i color:

Al recinte de parets emblanquinades i dotze columnes jòniques, endomassades al dalt per flors vermelles i blanques amb brots de mata, destaca l'altar central de la Verge majestuosa vorejada per més d'una trentena d'angelets de

colors, confetti polí crom a la rampa d'ascens, la Santíssima Trinitat acompanyada per angelicals pageses a la pintura del darrera.

Vola a l'espai una lluna blanca, boca vermella, ulls grans, celles de colors, l'àngel cel assegut al damunt. ¿No són potser els àngels éssers «gays», com l'artista, lluny de les disquisicions sobre els sexes?

Els nassos s'adonen de l'olor a encens i les orelles de la música que omple el recinte sagrat sense culte. El retaule de la lluna amb ales mira al del sol angelical d'enfront. Sol i lluna, dia i nit es contemplen d'entrada a la festa dels colors. Sis retaules, pintures polícromes de l'artista, amb el seu autoretrat, la processó, la mare amb fill, una Mare de Déu amb una santa voregen els dos altars laterals; la pastora d'aire flamenc, santa al seu indret de vegetals, on pasturen xots amb llacets vermells i enfront la pagesa, coronada de capets alats, amb tot d'aus al voltant. Comunicació de terra i cel.

Blau / Blanc / Rosa / Verd / Groc

/ Carabassa / Negre / Vermell... són colors de festa amb totes les tonalitats i l'impossible recompte. Alegria del paper fet escultura pintada. Flors de paper perdudes entre brots de romaní i murta / mimoses / margalides / gessamins / clavells / palmes... bella presència de la vegetació com ornament i vida. Espelmes vermelles aixequen els seus fums a l'ambient de festa religiosa on les imatges, gracioses i ingènues, es multipliquen al carnaval de colors de «Flors i Romaní». Dotzenes de caps de querubins recreen els sentits al recinte omplert d'escultures, vegetació, color i alegria.

Pujant les dues escales de caragol l'exposició dels quadres de l'Ocaña: les imatges quotidianes, els retrats, les estampes religioses, les pintures diverses... estampes senzilles de color i vida. Des dels balcons es contempla una nova visió de l'església i l'obra artística agafa altura.

Per completar aquesta descripció de «Flors i Romaní» oferim una breu entrevista amb Ocaña, el seu creador.

AVÍS

als subscriptors de la revista LLUC que no tenen domiciliat el seu pagament per un banc o que encara no han pagat la quota 1983:

Agrirem que ens enviïn un taló bancari barrat i nominal per LLUC per l'import de 800 Ptes. (875 Ptes. estranger), i així estalviarem les despeses del contrareembossament.

L'ADMINISTRACIÓ

Et sents un artista. Què és l'art?

Em sent un artista al nivell que la societat a tot posa nom. Jo sé pintar i pintar, fer muntatge, fer escultura s'anomena ser un artista, doncs sí sóc un artista.

L'art és un sentiment i surt de dintre, per a mi ser artista no és anar a una escola d'art a aprendre, allà no s'aprèn art, el que s'aprèn és una disciplina i s'aprèn moltíssim més dels companys que dels professors. A mi l'art no m'interessa per donar classes a ningú, m'interessa per a pintar i fer escultures. Resumint per a mi l'art és un sentiment i l'he fet des de petit i la meva escola és el carrer. A més no sols són artistes els pintors, escultors, també ho poden esser un perruquer que fa bells pentinats, un pastisser fent pastissos de molt color o un picapedrer. La paraula artista és molt àmplia, hi ha artistes que realment estan frustrats perquè no han arribat a trobar el que els agrada. Jo no em sent frustrat de res i som molt feliç fent el que faig.

Què significa aquesta exposició a Palma per a tu? Com la descriuries?

Vaig esser a Palma fa 4 anys i m'agrada venir-hi. Dur aquesta exposició aquí em significa molt. Acostumat a Barcelona que és una ciutat cosmopolita, Mallorca, Palma és una ciutat petita, com un poble i m'agrada veure entrar tot tipus de persones: dones, nins, l'intel·lectual, el gat, el no gat, el capellà. He tingut la sort de tenir devora un centre de refugi d'alcohòlics i aquí un indret prou agradable. La funció d'aquesta exposició és resuscitar els morts que caminen. És una medicina de resurrecció per als morts caminants i per a la gent que està dormida.

Jo sé que no agradarà a tot el món. Hi ha molta alegria i color. Tothom vol participar en qualque cosa quan un puja a l'escenari. Vull dir que no sóc jo sol el «divo», hi ha gent que es disfressa i s'ho passa bomba amb l'espai teatral i altra gent s'hi apunta.

Estic molt content, apart que em paguen, i vull donar les gràcies a tothom perquè sóc molt feliç amb tota la gent que ha col·laborat: el Luís, el Jordi, la Ferranda, l'Abdul-lah... hem tingut molta camaraderia.

Jo crec que els artistes, escriptors, actors de teatre, tots els qui estam aficats en aquest gremi som uns elegits de Déu per donar alegria a la vida. No és que sia un altre tipus de gent però té un altre tipus d'activitat que serveix perquè els altres que no ho saben fer o no ho volen fer, fruesquin amb allò.

Sóc com un missatger d'alegria, això és el que duc a Mallorca i esper viure 90 anys com En Miró per a seguir donant alegria. Els diria a tots els mallorquins que si els ha agradat l'exposició i els agraden els colors deixin els grisos i es vesteixin més de colors i facin el Carnaval tots els dies.

Què és el Carnaval?

Per a mi el Carnaval és diari, és com Nadal. La gent compra regals per Nadal i els canvia amb els altres. Jo em disfrès tots els dies. El Carnaval i Nadal haurien de ser tots els dies. La gent està més contenta. Tal volta no és també Carnaval quan es fan els ritus a una església i els capellans es disfressen amb les capes; per a mi és realment el més bell de l'Església, aquest carnaval de color.

JOSEP NOGUEROL

Diario de Mallorca

un diari

per a tots els mallorquins

La gestió del patrimoni natural

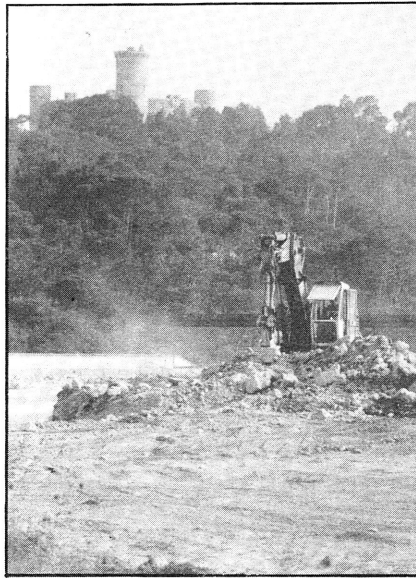
Elucubracions sobre un cas pràctic: CIUTAT

1. PROLEGÒMENS

A l'any 1980 gairebé totes les institucions i entitats de Ciutat foren convidades per l'Ajuntament de Ciutat a expressar l'opinió damunt el Pla General d'Ordenació Urbana vigent —conegut amb el nom de Ribas-Piera—. Les observacions i propostes donades es discutiren profundament amb les forces polítiques. Es pretenia, mitjançant aquest procediment, «consensuar» unes línies bàsiques que regissin la prevista Revisió del Pla General. El G.O.B., naturalment, hi col·laborà de manera il·lusionada presentant una ponència on s'anitzaven alguns dels aspectes més problemàtics i polèmics de la Ciutat. Les idees exposades s'admeteren i s'integraren al document final.

L'any 1981, començaren les feines de Revisió. Uns quants equips especialitzats s'encarregarien de realitzar una tasca tan ingent com atractiva. Certs estudis sortiren a concurs públic, entre ells el del Patrimoni Natural. Alguns de nosaltres, que ja havíem participat a la redacció del document previ damunt el Ribas-Piera, pensàvem que aquesta oportunitat de tenir una participació més directa dins l'ordenació del territori no es podia perdre. El risc que això implicava era evident, però també és arribada la postura del qui es manté sols en postures crítiques; a la llarga, si no es donen sortides, s'acaba deautoritzat per la societat.

Amb aquest article, volem fer conèixer un poc de la nostra recerca, presentar-vos els problemes sorgits i exposar les solucions que s'entrevueuen. No hi ha res de nou ni de revolucionari, únicament pretenem que la utilització del nostre patrimoni natural sigui més racional i profitosa per la societat (fins ara sols ho ha estat per uns pocs). Voldríem, també, deixar ben clar, que tot el que aquí diguem no són més que simples meditacions, no tenen cap valor si no existeix la voluntat política de dur-les a terme. Sense voler entrar en polèmica, hem d'assenyalar que paraules com «protecció» «gestió racional» «defensa» etc., estan a l'ordre del dia, en els discursos polítics sonen molt bé. Més tard, a la realitat de cada dia es

Ciutat poc a poc destrueix el patrimoni natural que l'envolta

diffícil posar-les en pràctica, sobretot si no es tenen massa clares.

2. PRIMERES REFLEXIONS.

El treball que ens tocà en sort era senzillament elaborar un catàleg valorat d'espais naturals «d'interès»; no es volia res més. Així, de cop i volta, aquesta simplicitat contrastava amb la complexitat que assolí l'anàlisi seriosa de la natura. Tot-hom accepta dues vies clarament diferenciades de comprensió, per una part aquella que considera el patrimoni natural des del punt de vista cultural, analitzant la seva importància científica, històrica, estètica i fins i tot ètica. La segona, més materialista, avalua la productivitat: es quantifiquen els recursos, l'agricultura, la ramaderia, la silvicultura etc. etc., i també, per què no, l'explotació turística. La gran dificultat neix precisament d'a-

questa complexitat; la tasca més àrdua és la de compaginar tot això. Sense cap dubte, el nostre objectiu havia d'esser aquest.

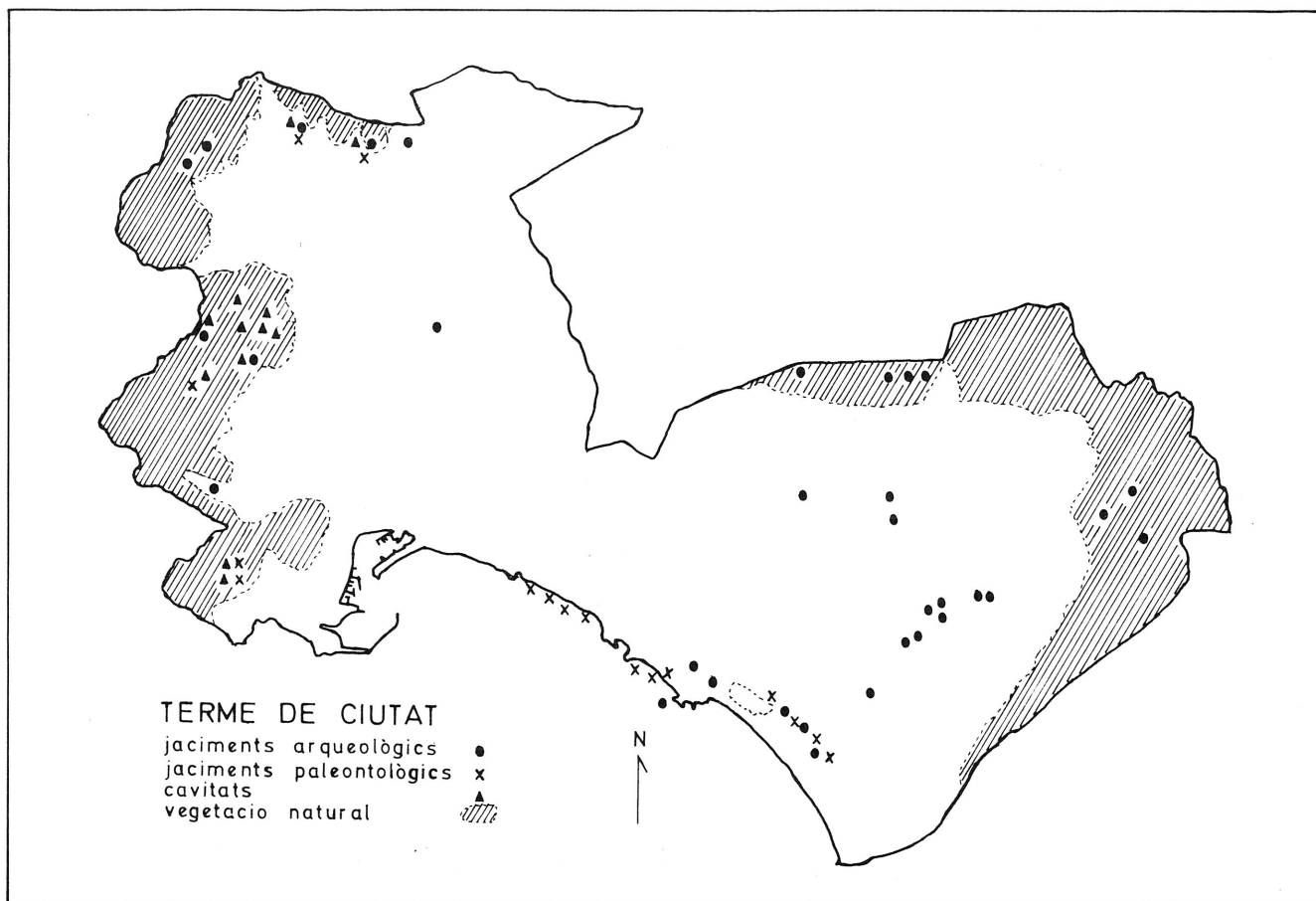
Per arribar a una ordenació del territori lògica, s'ha d'oblidar que la finalitat sigui la confecció d'un simple llistat d'espais. És més important conèixer la funció de cada un dels components físics del territori, i sobretot el que fa referència a recursos limitats. El simple catàleg és la mida fàcil, però no ens hem d'enganyar, evidentment no és la solució.

A la llarga, les àrees protegides es convertien en jardins-museus on aniríem a veure tal vegetació o tal espècie animal. Tampoc no hem d'ignorar que els factors culturals es van modificant a mida que evoluciona la societat. Amb el temps els canvis poden ésser radicals, i el que abans era valuós passa a no tenir cap importància. Un exemple il·lustraria aquesta reflexió: Si Palma perd la darrera colla de falcons no es produiria cap desequilibri, sols s'hauria perdut una part del seu patrimoni cultural; si la ciutat —la societat— no valoràs suficientment aquest aspecte no existiria cap impediment per edificar la zona de cria.

Arribats a aquest punt volem deixar clar que no convé exagerar els aspectes funcionals i més en cas de la proximitat de nuclis urbans grossos. Un bosquet que a un altre lloc no seria cap pèrdua sensible per al territori, a devora una ciutat com Palma, té unes valoracions culturals que pesen molt més que qualsevol altra consideració. Els elements d'interès científic, recreatiu, estètic, pedagògic compensen en molt la seva inutilitat ecològica. Les actuacions en aquest sentit han d'esser més idealistes, no fos que, a força de pragmatismes i d'utilitarismes, arribàssim a l'esquifofrènia al descobrir que tot el que ens envolta serveix per produir alguna cosa.

3. APROXIMACIÓ AL TERRITORI.

Animats per aquests plantejaments previs ens disposarem a l'estudi del patrimoni natural de Ciutat. Els resultats foren sorprenentment interessants i amplis.

Procurarem donar un esquema el màxim de comprensible.

En el terme de Palma podem diferenciar clarament cinc zones:

A) **Serralades de ponent.** En el plànol adjunt corresponen a la franja de vegetació natural a l'oest del terme. Les seves característiques geològiques i estructurals les converteixen en les nostres teulades (2/3 parts dels nostres recursos hídrics depenen d'aquesta zona). En esser muntanyes extremadament fisurades no retenen ni depuren les aigües, la infiltració és pràcticament immediata. La desforestació, la manca de sòls dificulten una possible regulació. La vegetació és en general forestal, a les vessants nord trobam alzinars i a les de migjorn o bé garriga amb pins o bé garriga de coscoll també amb pins. D'aquesta darrera comunitat hem d'assenyalar que a Balears es quasi inexistent fins al punt que el nucli de la Serra de Na Burguesa pot considerar-se com l'únic. En els caps dels cimars, en els penyals, hi trobam alguns dels nostres endemismes més coneguts. Les comunitats animals, tot i que estan malmeses i massacrades, encara conserven certa vitalitat. Les cavitats han sofert una expoliació i degradació quasi irreversible; a algunes d'elles hi trobam jaciments fòssilífers valuosos. Podem observar en el mapa la presència d'alguns jaciments arqueològics. L'explotació d'aquests terrenys fou fins fa una vintena d'anys a l'estil tradicio-

nal: una ramaderia extensiva i arcaica i una tala dels boscos exhaustiva.

B) **El peu de muntanya.** Aquestes terres ocuparien una franja paral·lela a l'anterior. Hi serien incloses les zones de Génova, Son Rapinya, Son Roca, Establiments i Son Sardina. Morfològicament ofereixen un aspecte ondulat que origina una diversificació del paisatge molt atractiva. Hi trobam conreus de secà arboris i herbacis, conreus de reguiu, clapes forestals, torrents etc. Les terres estan formades per sediments provinents de les muntanyes de fins a 200 metres de profunditat. La qualitat dels sòls no és tan bona com la del Pla de Sant Jordi, però això es compensa en part amb la qualitat de les aigües. Fauna i flora assoleixen naturalment una major diversitat que no té res que envejar a les serralades.

C) **El Pla de Sant Jordi** no ha de menester cap tipus de presentació. Encara, malgrat tot, són uns dels sòls agrícoles més importants de l'illa. L'aigua, que es troba a poca profunditat, ha estat explotada tradicionalment. L'arribada de la nova tecnologia i els cultius intensius ha suposat una sobreexplotació dels aquífers superficials i s'ha produït una salinització que serà difícil aturar. S'ha entrat en un cercle perillós: l'aigua, en estar salinitzada, sols serveix per conreus herbacis semblants als alfaus; a la vegada necessiten, aquests conreus, molts més recs, així, poc a poc, la salinitat va augmentant i la

possibilitat de solucions s'allunya. El cas de Sant Jordi és una incongruència més del planejament que fins ara hem patit. No es pot comprendre com a una illa, on l'aigua és el recurs limitat per excel·lència, ens permetem el luxe de tenir uns excedents lactis que hem d'exportar. Tampoc convé oblidar les implantacions industrials i de servicis damunt aquests sòls. En els darrers vint anys han desaparegut una gran part de superfícies fèrtils.

D) **Marines de llevant.** Són les terres altes calcàries de cap a l'est. Quant a la captació d'aigües presenten les mateixes característiques físiques que les serralades de ponent. Recullen 1/3 dels nostres recursos hídrics. La fauna i flora ha sofert una explotació desproporcionada, malgrat això les garrigues encara sorprenen al visitant amb una riquesa i diversitat inimaginables. Els barrancs encaixats són el refugi de les espècies més interessants, com també foren refugi dels homes de l'època talaiòtica.

E) **La costa.** El 90 % ha perdut la funcionalitat ecològica. Es pot dir que l'únic que resten són valors culturals.

4. CAP A UNES PROPOSTES D'ORDENACIÓ.

Acabat l'estudi del territori, l'últim pas era el de propostes d'actuació. Calia dibuixar la Ciutat que volíem pels nostres descendents, de tal manera que es contemplassin la major part d'aspectes ano-

menats. Raonar i explicar tots els suggeriments estendria massa l'article. Permeteu-me que us doni un llistat de les més importants.

a) Les serralades de ponent, com totes les teulades, han de conservar-se netes i en bon funcionament. S'ha de procurar restringir al màxim tota activitat que suposi la destrucció de l'estadi natural. Convendria abandonar d'una vegada els antics sistemes d'explotació forestal i ésser més imaginatius: la silvicultura mediterrània està per començar. Al mateix temps, l'existència de boscos suposaria una millor regulació i depuració de les aigües, un hàbitat manco degradat per la fauna, l'increment del valor estètic i unes possibilitats recreatives just a les afores de Ciutat.

b) En el peu de muntanya s'ha d'ordenar el que ja d'antic s'ha produït, és a dir, una diversitat d'usos del territori segons les seves potencialitats. S'haurien de consolidar els nuclis de poblacions existents i no deixar-los créixer caòticament. S'han

d'ocupar les terres pobres i preservar les valls i llocs més fèrtils per l'agricultura. Les clapes forestals s'han de deixar com a refugi de les espècies animals i vegetals. L'aspecte estètic d'aquestes àrees seria un aspecte fonamental a comptabilitzar. El conjunt d'espais lliures s'ha d'articular de tal forma que connectin la ciutat amb les muntanyes.

c) El pla de Sant Jordi és el rebost de Palma, i com a tal s'ha de protegir. Sobre tot, hem d'actuar evitant la desaparició del rol útil, al mateix temps proporcionar conreus manco hidròfils (en hivernadors, gota a gota, etc.). Potenciar la utilització de les aigües depurades.

d) Les mateixes propostes que per les serralades de ponent.

e) Protegir el poc que resta.

Per acabar voldríem que retinguéssiu almanco dues premisses bàsiques per comprendre l'ordenació del territori:

—Tot és protegible i planificable mentre sigui del veïnat. Si es tracta de terres nostres, ja és una altra cosa. Ben segur

que s'haurà de lluitar molt i fort per a poder protegir el nostre territori. Meditem, sinó damunt un punt: tot el temps hem manejat la paraula patrimoni com si fos un bé que es considera propietat d'uns pocs.

—Les propostes no volen ésser les úniques solucions, tècnicament n'hi ha d'altres, però el que sí dubtam, és que les altres obtenguin l'objectiu que nosaltres ens marcam: l'estructurar el territori de tal manera que el dia de demà doni cabuda a una societat cada vegada més harmonitzada i equilibrada amb el medi natural.

LLORENÇ POL I RULLAN - GOB
8 de Desembre de 1982

Els verds i les eleccions

A quasi tota l'Europa occidental, els ecologistes, amb èxit creixent, participen directament a les eleccions. França, Holanda, Itàlia, Bèlgica són alguns casos on, amb característiques diverses per adaptar-se a les situacions polítiques concretes, les «l·listes alternatives», composades per ecologistes, proteccionistes, radicals, feministes, pacifistes, etc., reben una proporció important dels vots dels joves, dels desencisats, dels professionals conscienciats, dels ex-militants de l'esquerra parlamentària, dels simpatitzants de l'esquerra extraparlamentària, i fins i tot, de ciutadans i ciutadanes socialment conservadors, però que veuen, preocupats, com es deteriora la qualitat de la seva vida, com es destrueix el paisatge i el territori, com es degrada el medi ambient dins i fora de les ciutats, i com l'amenaça nuclear en les seves dues versions —centrals atòmiques i míssils soviètics i americans— esdevé una realitat cada vegada més angoixant. I tot això sense que cap de les opcions polítiques tradicionals sigui capaç de donar solucions.

Però, de tots els casos, el d'Alemanya és el més significatiu. Allà, «die Grunen», els Verds, s'han convertit ja en la tercera força política del país, immediatament després dels social-demòcrates i els demòcrata-cristians, desplaçant així els liberals de la seva privilegiada posició de par-

tit-frontissa. Els ecologistes ocupen escons a tres o quatre parlaments regionals i a dotzenes d'ajuntaments i, previsiblement, a les pròximes eleccions generals accediran al Bundestag, el Parlament alemany. Avui, la vida política a la RFA ha de comptar amb els verds. Prova d'això és que la renúncia de Helmut Schmidt a ésser candidat a canceller federal pel SPD no ha estat aliena a la polèmica interna dins el seu partit sobre la possibilitat de col·laboració amb els verds —tesi que manté, entre altres, Willy Brandt— i a la qual es mostrava oposat Schmidt.

Els demòcrata-cristians, per la seva part, fan esforços desesperats per a tallar l'ascensió dels «alternatius», qualificant-los d'antidemòcrates, simplement perquè la seva estratègia combina l'acció parlamentària amb la mobilització ciutadana i la lluita pacífica al carrer. També els acusen d'atemptar a la seguretat nacional en oposar-se a la instal·lació de projectils nuclears en territori alemany.

Mentrestant, els verds no es cansen de repetir que la seva finalitat no és arribar al poder, sinó donar a conèixer els seus plantejaments i obligar, utilitzant totes les possibilitats, als partits parlamentaris forts —especialment als socialistes i als social-demòcrates— a veure's forçats per l'opinió pública a recollir i assumir molts d'aquests plan-

tejaments. Això fa, avui, entrar en greus contradiccions les forces polítiques d'arrels progressistes.

Aquesta és la situació més enllà dels Pirineus. I a Espanya?... Al nostre país, el Moviment Ecologista, agrupat en la Federació d'Amics de la Terra i altres Coordinadores, ha decidit per ara no participar directament a les eleccions. Que ningú es deixi enganar per suposats «Partidos Ecológicos», «Partidos Verdes», etc., de finançació sospitosa i de color no verd, sinó groc rabiós.

Les raons d'aquesta provisional automarginalització del procés electoral, les hem explicades ja alguna vegada en públic, i les podem resumir en tres.

La primera i més important és que el procés que ha duit als ecologistes europeus a les eleccions s'ha iniciat quan ja feia anys que als seus països, tant la social-democràcia com els conservadors demostraven la seva incapacitat o manca de voluntat per resoldre els problemes que preocupen els verds: medi ambient natural i urbà, política militarista, nuclearització, desenrotllament incontrolat, dilapidació dels recursos naturals, etc. En justícia, i després de quasi mig segle de governs de dreta, no podem dir encara que, a Espanya, l'esquerra és també incapaç. Deixem passar un temps perquè demostrin la seva capacitat i, sobretot, la seva voluntat d'abordar aquests problemes.

La segona raó ha estat purament circumstancial: a un moment polític especialment crític, els ecologistes no han volgut participar a la creació de confusionisme entre l'electorat progressista. D'aquest confusionisme sempre es beneficien els mateixos: Precisament els causants dels problemes que volem resoldre.

I en tercer lloc, diríem que som conscients que les relacions de tolerància, i fins i tot, de col·laboració entre el moviment ecologista i algunes forces polítiques «clàssiques» es rompien immediatament si els ecologistes decidissin convertir-se en adversari electoral. Això, per ara, no ho desitja ningú.

A les Illes, els verds, agrupats d'una manera absolutament majoritària en el GOB, participam d'aquests plantejaments. Estam convençuts que a una terra especialment sensibilitzada davant els problemes medi-ambientals, paisatgístics i urbanístics, i després de deu anys de treballar per aconseguir aquesta sensibilització popular, la nostra participació electoral no seria un fracàs, especialment si es produís en confluència amb altres sectors ciutadans igualment crítics.

Però no tenim cap pressa. Volem primer donar la possibilitat als partits progressistes de les Illes d'assumir les propostes ecologistes que, per cert, no es redueixen a salvar Sa Dragonera i Es Trenc.

A aquestes forces polítiques, els demanàriem que reflexionin sobre la nostra actitud, i es mostrin permeables ara als homes, les dones i sobretot, a les idees ecologistes. Desqualificar-nos després, si ens obliguen a ésser uns adversaris electorals, serà massa fàcil. I les raons, massa evidents.

XAVIER PASTOR (G.O.B.)

llegiu

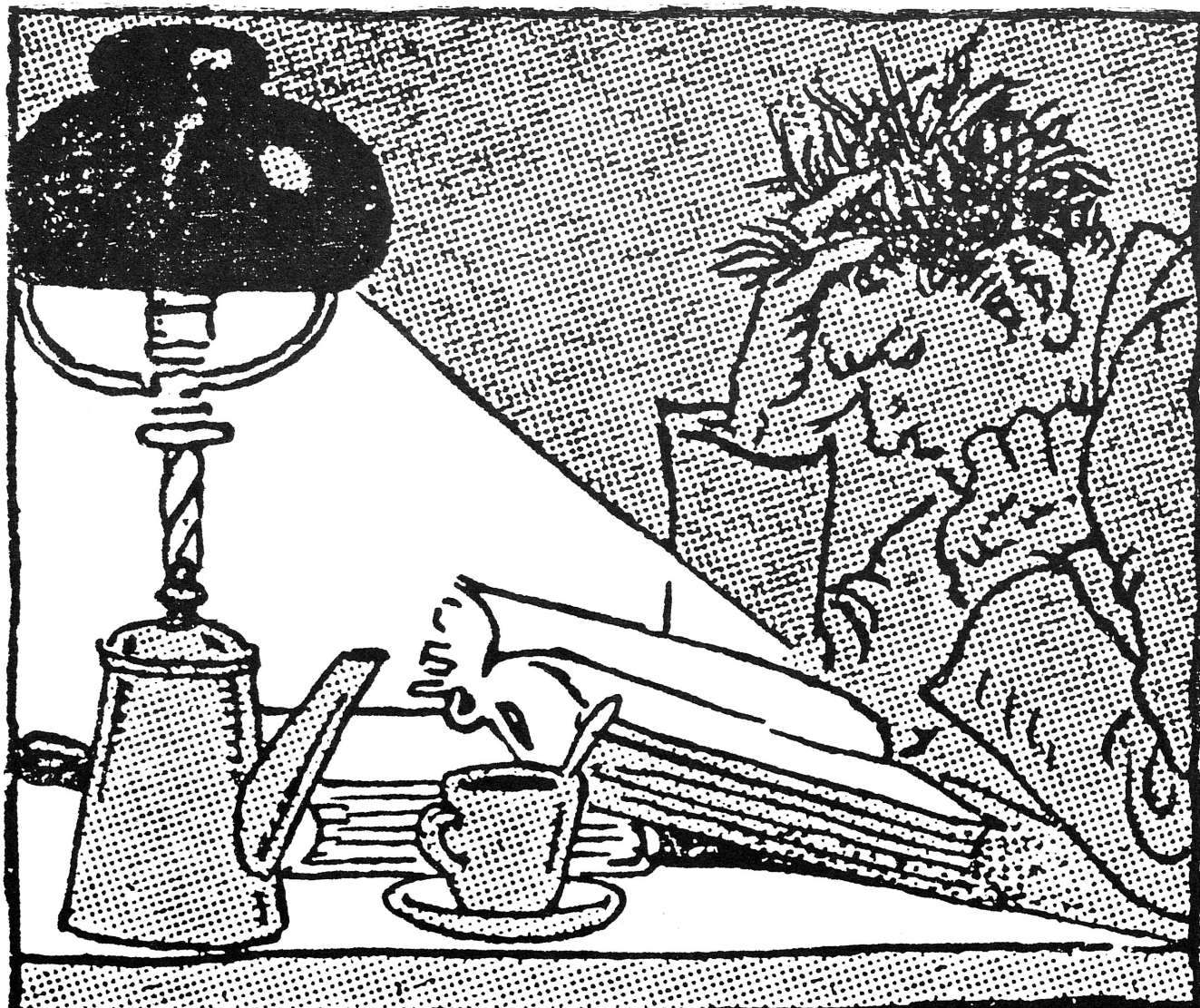
**mallorca
socialista**

**la revista
de l'esquerra
nacionalista**

PSM

Partit Socialista de Mallorca

carrer Temple, 7 Ciutat

*La història és l'únic instrument que pot obrir
les portes a un coneixement del món d'una manera,
si no científica, sí almenys raonada.*

Pierre Vilar

L'AVENÇ

Revista d'història mensual
Regàs, 14, 4t, 3.ª, Barcelona-6 - Telèfon 218 62 08

LES ARENES

L'Estatut de la renúncia

per Antoni Nadal

L'Estatut d'autonomia de les Illes ha estat aprovat a la fi per les Corts. A empentes i per tal que quadràs el mapa de les autonomies, hem estat inclosos en la llista de les comunitats que han accedit a l'autonomia a través del procediment de l'article 146 de la Constitució. Podem confirmar, doncs, la nostra sospita: que s'ha llaurat en l'arena o gairebé. Per a una collita tan magra, els redactors de l'Estatut s'haurien pogut estalviar molt de temps i, a més a més, haurien evitat d'alimentar esperances entre els qui confiaven en la promesa de conduir el procés autonòmic per la via de l'article 151. Ni la UCD balear (llegiu, també, Unió Mallorquina) ni la Federació Socialista Balear, que són les forces polítiques corresponsables del resultat, han aconseguit arrabassar res que a Madrid no s'estàs disposat, prèviament, a acceptar (com no sigui que pretenguin fer-nos creure que la menció de la llengua catalana és una conquesta i no una constatació inqüestionable). En el cas del nostre Estatut no es pot parlar d'un pacte entre l'Estat i la comunitat balear, a diferència de les nacions que han sotmès a referèndum llurs estatuts, perquè no té més valor normatiu que el d'una llei orgànica, i demostra que a l'Estat just li preocupen Euzkadi i el Principat. Que això ocorregués quan la dreta aculturitzada ostentava el poder, no és d'estranyar, però que la disposició dels nous governants, i d'una manera especial la de llurs representants ací, continuï essent de renúncia i oferiment de les Illes per motius d'Estat —com si no fossin un fragment d'ell!— i fins i tot afavoreixin la confusió amb creacions tan psicodèliques com la de la bandera, just es pot entendre com a una fidelitat històrica a l'actitud tancada i

integrada dels parlamentaris socialistes durant la Segona República (salvant l'honrosa excepció de Gabriel Alomar, el record del qual hauria d'avergonyar aquells qui, tot proclamant-se'n seguidors, no han sabut ni tan sols enaltir-lo). Escudar-se en un pacte establert amb la UCD no resulta gens convincent i diu ben poc a favor de la capacitat renovadora del PSOE. De pacte, el PSOE n'ha signat més d'un i potser caldria recordar-los, perquè, després de tot, ¿ha valgut la pena de renunciar al procediment de l'article 151? En realitat, s'ha guanyat res inesperat? Si deixam de banda per un moment els factors diferencials que obliguen els nostres parlamentaris socialistes a bravejar d'entendre i, en algun cas, d'assumir el nacionalisme, ¿en què es distingeix l'Estatut balear d'un estatut regional?

Malgrat tot, benvingut sigui l'Estatut si ha de suposar un pas més en el camí que va començar el 2 de juny de l'any 1978, quan el Govern va promulgar el Decret-Llei que ha regulat el règim preautonòmic de les Illes, i que ens ha de portar al recobrament de la sobirania plena i l'exercici de l'autogovern. Si és cert que un nacionalista no pot estar satisfet dels resultats obtinguts, sobretot en allò que fa referència a la subsidiarietat de les competències que no corresponen a cap òrgan concret i a la representativitat de les illes menors i la part forana mallorquina en la composició del futur Parlament balear, almenys pot avaluar d'una manera positiva el reconeixement legal de la personalitat política i administrativa de les Illes; la consolidació de la classe política en les responsabilitats de govern; l'augment de la funció pública autonòmica; i la previsible acceleració del traspàs de competències que permetrà

LLIBRES

POESIA DE CATUL EN CATALÀ

Els propassats 28, 29 i 30 de desembre del 1982 es celebrà a Elx el III Encontre de Poesia Catalana Jove on hi participaren onze estudiants de Mallorca i Eivissa. Properament publicarem una selecció de poemes, concretament dos, de cada jove autor.

un tracte autònom de matèries tan importants com l'ordenació del territori, l'ensenyament, l'Administració local, el turisme, els transports, el consum, la indústria, la cultura, etc., a més de la desaparició de la província com a ens local i la seva progressiva desfeta com a circumscripció per a la prestació dels serveis estatals. Tot això, és clar, sempre que es mantengui una ferma voluntat política d'endegar-ho. Com assolir-la? Per fornir aquesta voluntat política, disposem d'una llengua pròpia que s'haurà d'usar en els diversos mitjans (amb tota la càrrega reivindicatòria que això comporta) i de l'existència d'un corrent social que identifica la supervivència humana (animal) amb la defensa de la nostra terra contra la ingerència del capitalisme depredador. L'augment de la presència de forces nacionalistes dins les institucions autonòmiques és, en conseqüència, indispensable.

Per acabar, el retard amb el qual comença el rodatge autonòmic no ens ha de descoratjar, perquè es pot veure compensat per l'experiència d'altres comunitats que fa temps es troben inserides en aquest camí de realització nacional. Ara bé, que el traspàs de competències pugui durar dotze anys (període que el Governador civil preveu per a completar el mapa autonòmic de l'Estat), és tota una altra cosa, contra la qual cal reaccionar (per això, no deixa de sorprendre que fins ara ningú no hagi protestat, almenys, per aquest perllongament innecessari). Molt abans del dotze anys, d'aquí a cinc anys, s'haurà de reformar l'Estatut, tal com estableix l'article 148 de la Constitució, per ampliar les competències i estar al mateix nivell de les nacions que han accedit a l'autonomia mitjançant l'article 151. Aquest és un objectiu que no s'ha de perdre de vista, malgrat les dificultats que ningú no ignora.

ANTONI NADAL

POEMES. Catul. Edició bilingüe íntegra. Traducció i notes de Josep Ignasi Ciruelo i Jaume Juan. Edhasa. Barcelona, 1982.

«Aquest Catul és l'únic home de Roma que pren la passió amb serietat. I probablement serà el darrer». (Ciceró en *The Ides of March*, de Thornton Wilder).

Deia Ezra Pound que només allò que bat l'ull de la imaginació és traduïble; la cosa que apel·la a l'oïda, segons les seves paraules, només pot ésser accessible en l'original. L'obra de Publi Valeri Catul, a qui Pound considerà sempre com un dels més excelsos poetes clàssics, no és cap excepció. Al contrari, els seus textos constitueixen un clar exemple de l'intraduïble, d'allò que Max Bense anomena «informació estètica» (com a categoria essencialment distinta de les d'«informació documental» i «informació semàntica»), la principal característica de la qual radica en la intrínseca fragilitat davant la traducció.

Es pot dir que els poemes de Catul han constituït sempre un repte insalvable per a tot traductor —no simple transcriptor—, de la mateixa manera que ho són els d'Horaci, Virgili o Marcial: no sols ens separa d'ells l'idioma, sinó, també, alguns segles de vida, història i confusió. Per això mateix, la versió que ara ens ofereixen Josep Ignasi Ciruelo i Jaume Juan suposa, a part d'un resultat amb pocs precedents dins l'àmbit de la cultura catalana, un esforç considerable, i crec que encertat, per posar al nostre abast uns textos que només haurien d'ésser oferts —com volia Pound— a través de llur revitalització. D'aquesta visió/versió emana amb força inusitada tot l'impuls creador de Catul, aqueix impuls que el mogué cap a la recerca d'una nova estètica amb i contra la tradició. La persecució constant de noves formes entre les formes del passat demostra com la tradició només pot ésser transgredida i creada des de la mateixa tradició. Catul, com els neotèrics Calvus o Cinna, rebutjà les formes i temes romans per aproximar-se, a través de l'erudició en alguns casos, a assumptes més remots (però no aliens) presos de la tradició grega. La seva transgressió era de bon començament sobretot formal: introduí el conreu de l'estrofa sàfica (el poema LI, «Ille mi par esse deo videtur», és quasi una traducció de Safo), i obrí el camí a la cançó èdica, que Horaci exploraria més tard.

Això no obstant, no pot oblidar-se que Catul, com Calvus, Memmius o Cinna, representa un corrent poètic (els **poetae novi**) que va més lluny en la seva concepció del món. El seu esteticisme no es pot entendre exclusivament com a fruit d'una situació social privilegiada, de la qual no tots gaudiren en el mateix grau. Cal anar més enllà per a entendre la seva visió lúdica del món i de la creació. Catul, com Calvus, escriví poemes polítics i satírics (basti amb fer referència al dístic sobre Cèsar, c. XCIII) i ningú no dominà com ell l'art de l'improperi, ningú com ell no manejà un llenguatge tan plagat d'expressions obscenes i grolleres i, tanmateix, poètiques. La seva estètica no podia ressentir-se d'això perquè aqueixa —diuem-ho així— era la seva estètica. De l'amor per Lèsbia (l'anomenada Clòdia, muller de Quint Cecili Metel Cèler) neix un poema tan cruel i brutal com aquest:

**Celi, la nostra Lèsbia, aquella Lèsbia,
la Lèsbia aquella que estimà Catul,
l'única, més que els seus i que ell mateix,
ara pels carrerons i cantonades
els la pela als magnànims nêts de Rem.**

Però la vertadera estètica de Catul se'ns revela precisament en la confrontació per contrast: de la brutalitat del poema anterior ens porta a l'el·lipsi més acurada:

(.....)
**I si hi estàs d'acord, digue-ho tot d'una,
car, ben dinat i tip, jec panxa enlaire
i travesso camisa i cobrellit.**

Catul és, primordialment, un descregut, però no un pessimista. En aqueixa meravellosa ficció que és **The Ides of March**, Clòdia escriu a Cèsar aquestes paraules: «Quan jo deia que la vida és terriblement cruel, tu em contestaves que no, que la vida no és horrible ni bella. Que el viure no té caràcter ni cap sentit. Tu afirmaves que l'univers no sap que els homes hi viuen». Clòdia, la que tants poemes d'amor i odi inspirà, acaba per aprendre la lliçó de Cèsar. I Catul? En ell predominarà sempre la cosa lúdica: la vida entesa com a joc, i l'erotisme damunt totes les coses. Però el seu és un joc molt seriós, el de qui sap que l'univers ens ignora i, per això mateix, ens menysprea. La seva estètica és la d'un iconoclasta que posa Lèsbia, la seva Lèsbia, per damunt de Júpiter i després la trepitja, perquè posseeix la consciència i la passió necessàries per a transgredir l'establert fins i tot a costa de si mateix. Creu que ningú no és etern i estima la fugacitat de tot.

**Visquem, Lèsbia meva, i estimem-nos,
i el xiu-xiu dels vells massa seriosos
considerem-lo del valor d'un as.
El sol pot pondre's i tornar a sortir:
a nosaltres, quan la breu llum s'apagui,
ens tocarà dormir una nit perpètua.**

ROBERT MOSQUERA

CRÒNICA D'ART

ELS PREMIS CIUTAT DE PALMA DE PINTURA

La vespra de Sant Sebastià, a l'edifici de la Llotja de Palma va esser presentat al públic la decisió del jurat dels «Premis de Pintura». El jurat format enguany pels crítics Calvo Serraller i Jaime Chávarri, i els artistes Josep Guinovart i Lluís Castaldo, varen prendre la resolució de declarar-lo desert.

L'obra del ceramista Toni Seguí Pons «Sin título» i el també «Sin título» del pintor Llorenç Femenias Veny varen esser les que mereixeren l'adjudicació de la beca d'estudis. Per una altra part es va aconsellar la compra de dues obres per l'Ajuntament de Palma, per així, passar a formar part del futur Museu d'Art Contemporani, essent escollides pel jurat l'obra «Sin título» de Ramon Canet i «Vora el mar» de Carlos Gabarro.

Un total de vuitanta obres són les que componen el conjunt de l'exposició, formant un grup heterogeni i en moltes ocasions d'escassa qualitat plàstica, que sens dubte justifiquen la decisió del jurat de declarar desert el «Premi Ciutat de Palma de Pintura». Entre tots els participants i **aspirants**, exclusió feta dels ja mencionats, i que han estat afavorits per la decisió del jurat, podem recordar com altament positiva la presència dels pintors com Maria Carbonero, Josep Coll Socias, Patxi Echevarría, Francesc Iraola, Ellis Jacobson, A. Socias Albadalejo, Cándido Ballester i Montserrat Torres, entre altres.

En general les obres presentades, que obren un extens ventall de tendències —des d'obres de tipus abstracte fins un realisme del més tradicional, passant per les que es poden incloure dins la nova figuració expressionista— **no reuneixen en cap dels casos unes qualitats òptimes per fer-se amb un primer premi**, i que en aquest cas és de 750.000 pessetes.

Això, presenta la necessitat de fer un replantejament del caràcter de la convocatòria del pròxim «Premi de Pintura». A la vista del que s'ha presentat, s'hauria de realitzar una selecció molt més rigorosa; i en tot cas prescindir del caràcter obert que fins ara té, acudint al sistema d'invitació. La participació que d'aquesta manera seria més limitada, comptaria amb la presència d'uns artistes reconeguts per la seva producció, trajectòria artística, etc., i encara que es reduiria en nombre, per altra banda el «Premi» guanyaria amb categoria. Única forma factible perquè el Palau Solleric, futur Museu d'Art contemporani, pugui acollir obres d'una certa qualitat i fugir de la **mediocritat** que en moltes ocasions caracteritzen els petits museus provincians.

PRÍAM VILLALONGA DE CANTOS

Recordança d'Alexandre Cirici

El deu de gener de 1983, Alexandre Cirici moria, sobtadament, a Barcelona. A la ciutat on fa seixanta-nou anys havia nascut, i de la qual s'hagué d'exiliar entre el 1939 i el 1941. Figura complexa, la tasca per ell desenvolupada es caracteritza no sols per la seva amplitud sinó també per la seva diversificació. L'assagista i el crític d'art visqueren amb el docent —a través, entre altres, del marc del Departament d'Història d'Art de l'Universitat de Barcelona—, així com ho feren amb l'il·lustrador de llibres i el pintor, amb el membre de l'Institut d'Estudis Catalans, del Pen Club —associació internacional d'escriptors—, o de l'Associació Internacional de Crítics d'Art, i, des de 1973, amb el Senador. Malgrat tot, per damunt de l'esmentada diversificació, un mateix tret uní la seva activitat. Aquest fou l'esforç per la recuperació i l'afirmació de la identitat cultural i artística de Catalunya, i per la situació del país dins un àmbit internacional. La seva figura i la seva obra, transcendint les visions o els enfocaments simplement localistes, assoliren un relleu europeu.

Ens interessa destacar un aspecte de la personalitat d'Alexandre Cirici: el vinculat al seu caire professional de crític i estudis de l'art. Parcialment, els dos àmbits coincidiren donat el seu interès per l'art contemporani, que reflexa tant a «Serra d'Or», revista que concentra de forma preferent la seva tasca crítica, com a nombroses obres, des de **Picasso antes de Picasso**, publicat el 1946, a **Miró llegit**, del 1971, o a **L'Art català contemporani** (1970), intent de sistematització dels corrents d'aquest segle a Catalunya. En la mateixa línia, no cal oblidar una obra clau: **El arte modernista catalán**, de 1951, que encara avui, i a pesar de l'increment d'estudis sobre el tema, constitueix la visió més completa i valuosa entorn del fenomen modernista. El seu interès no s'esgota amb l'art del segle XX. Prova del mateix són les aportacions realitzades a la **Arquitectura gòtica catalana** (1968), intent de lectura semiològica, o a **Art i Societat** (1964), que il·lustra la vessant teòrica de Cirici, sempre present dins la

seva obra. Preocupat no sols per la coneixença de l'art català, sinó també per la difusió del mateix aborda síntesi de divulgació, tan magistrals com les ofertes a **L'arquitectura catalana** (1955), **L'es-cultura catalana** (1957), i a **La pintura catalana** (1959), que es publicaren a Palma, a l'Editorial Moll, i que integren el discórrer artístic dels Països Catalans. Cal recordar aiximateix publicacions recents, entre elles **Ceràmica catalana** (1977) o **Museos de Barcelona** (1982) que malauradament ha constituït la seva darrera aportació.

No és l'hora de fer un recull quantitatiu de l'obra d'Alexandre Cirici. A part de la impossibilitat que es deriva de la seva amplitud —més de cinquanta títols—, els índexs classificadors de tal tipus no resulten, al cas de la historiografia artística espanyola, prou indicatius. Més enllà de la quantitat, fins i tot independentment d'ella, l'obra de Cirici destaca com a exemple d'aplicacions metodològiques serioses i amb freqüència innovadores. Quan el formalisme, moltes vegades epidèmic, dominava el camp dels estudis de la història de l'art, Cirici, assabentat sempre de la bibliografia estrangera, ens oferia exemples d'enfocaments no sols sociològics o semiològics sinó, i especialment, estructuralistes, que va adoptar com a mitjà per la comprensió del fet artístic. Allunyat de tot dogmatisme, aporta una visió metodològica oberta i polivalent. És aquest un dels deutes que els estudiosos de l'art han contret amb Alexandre Cirici. Deute que no s'ha reconegut prou, és més, fins s'ha ignorat fora de Catalunya, sobretot pel que fa al marc universitari.

Els lligams que Alexandre Cirici mantengué amb l'illa foren nombrosos i es donaren a nivells diferents, reflexant tant la seva vinculació amb l'avantguarda plàstica com la seva tasca en favor de l'afirmació cultural dels Països Catalans. Recordem sols la darrera estada pública entre nosaltres, fa poc més d'un any, en ocasió d'una conferència sobre Picasso. Una vegada més constatarem la dimensió d'una figura que sabé conjuntament vessants molt diferents, i que rarament van unides.

CATALINA CANTARELLAS

DES DE BARCELONA

Kurth Schwitters

A la Fundació Miró ha estat presentada durant els mesos de desembre i gener l'exposició de Kurt Schwitters (1887-1948) que havia estat inaugurada abans a Madrid per la Fundació «Juan March». Es tracta de la primera mostra que ens arriba de Schwitters, qui durant tota la seva vida hagué de lluitar contra la incomprensió, la manca d'acceptació que primer a Alemanya i després a l'exili tengué la seva obra, la qual no fou totalment admesa fins després de la seva mort.

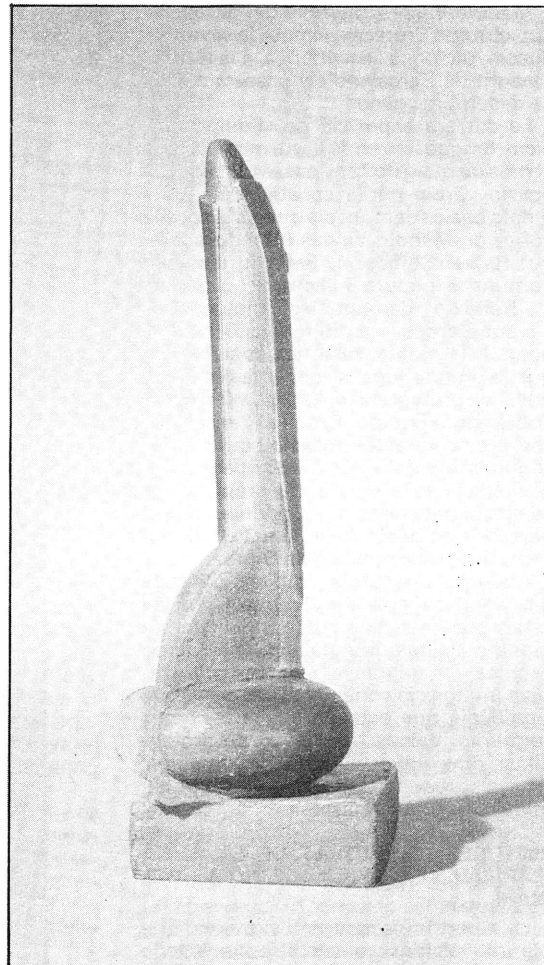
Neix a Hannover, on estudia a diverses escoles i acadèmies d'art on ja trobà dificultats pel seu enfrontament als mètodes acadèmics. En les seves primeres obres hi trobem una influència de Die Brücke per a després passar a relacionar-se amb les obres de Kandinsky i del cubisme analític. Serà en aquest moment en què es plantejarà una concepció abstracta de les seves obres. Comença aleshores la seva provocació, a partir d'ara donarà als materials de rebuig dignitat artística. Amb els seus «collages», en què introduïa restes de papers i d'altres objectes, donà un nou pas en el procés de desmitificació de l'obra d'art.

La seva actitud enfront de l'art es resumeix en aquesta sentència: «Per a mi Art significa crear i no pas imitar, ja sigui la natura, ja sigui altres col·legues importants, tal com passa normalment» (Kurt Schwitters, recollit per Werner Schmalenbach). Així estableix el que ell anomena moviment MERZ, un moviment individual, sense significat concret, que no deu res a ningú. El terme surt de la paraula Kommerz. Amb ell Schwitters renuncia a la reproducció de l'objecte i utilitza tota mena de materials en la seva realització.

Després de la guerra, cap el 1918-19, comença a relacionar-se amb determinats grups d'avantguarda, amb la revista **Sturm**, amb els Dadà Tzara i Arp; després vindran contactes amb el grup holandès «De Stijl» i amb la «Bauhaus» alemanya. En arribar els anys vint intenta estructurar i clarificar els seus principis bàsics i a partir de 1923 publica la revista MERZ, tot i això continua col·laborant en altres publicacions. S'interessa per l'arquitectura, el disseny tipogràfic i publicitari, la fotografia, tot allò que donarà nous caires a la seva obra i que tractarà a través de la seva revista. Amb l'arribada del nazisme es veu obligat a abandonar Alemanya i començar un llarg exili, primer a Noruega i després a Anglaterra, on mor el 1948.

Per a Schwitters l'obra cabdal de la seva creació eren les construccions MERZ. Aquestes construccions se situaven a mig camí entre l'arquitectura i l'escultura i estaven realitzades amb diferents materials, molt d'ells trobats a les deixalles, fustes, cartrons, ferros... El primer que construí fou a la seva casa de Hannover, però els nazis el destruïren juntament amb l'estudi i la casa. Més tard, ja a Noruega, intentà de realitzar-ne un altre que hagué d'abandonar degut a la invasió alemanya el 1940. Ja malalt, el 1947, començà la tercera construcció que anomenà Graner MERZ i que es mantingué fins 1965, any en què fou desmuntada i tornada a adreçar a la Universitat de Newcastle.

L'interès d'aquesta exposició és doble. Primer per a donar-nos a conèixer la obra de Schwitters, que encara no havia arribat al nostre país. En segon lloc demostra que la personalitat de Schwitters, malgrat el rebuig amb què s'enfrontà al llarg de la seva vida, donà a la seva obra una vivacitat i frescura característiques, on els materials, les restes per ell utilitzades adquirien un autèntic valor plàstic. Cal destacar la sèrie de «collages» en paper on hi trobem segells, bitllets d'autobús,

Vagabund (1944)

entrades a espectacles, trossos de diaris, anuncis, cartrons ondulats, així com també cordes i fustes... on la col·locació de cada element, la seva forma i en moltes ocasions la seva arbitrarietat caracteritzen el que ell va anomenar creacions MERZ. MERZ era la seva visió de l'art, de la societat que l'envoltava, en definitiva del món.

CATALINA AGUILÓ RIBAS

Manolo Valdés: Pintures i escultures

**Galeria Maeght, Barcelona.
Desembre 82 - Gener 83**

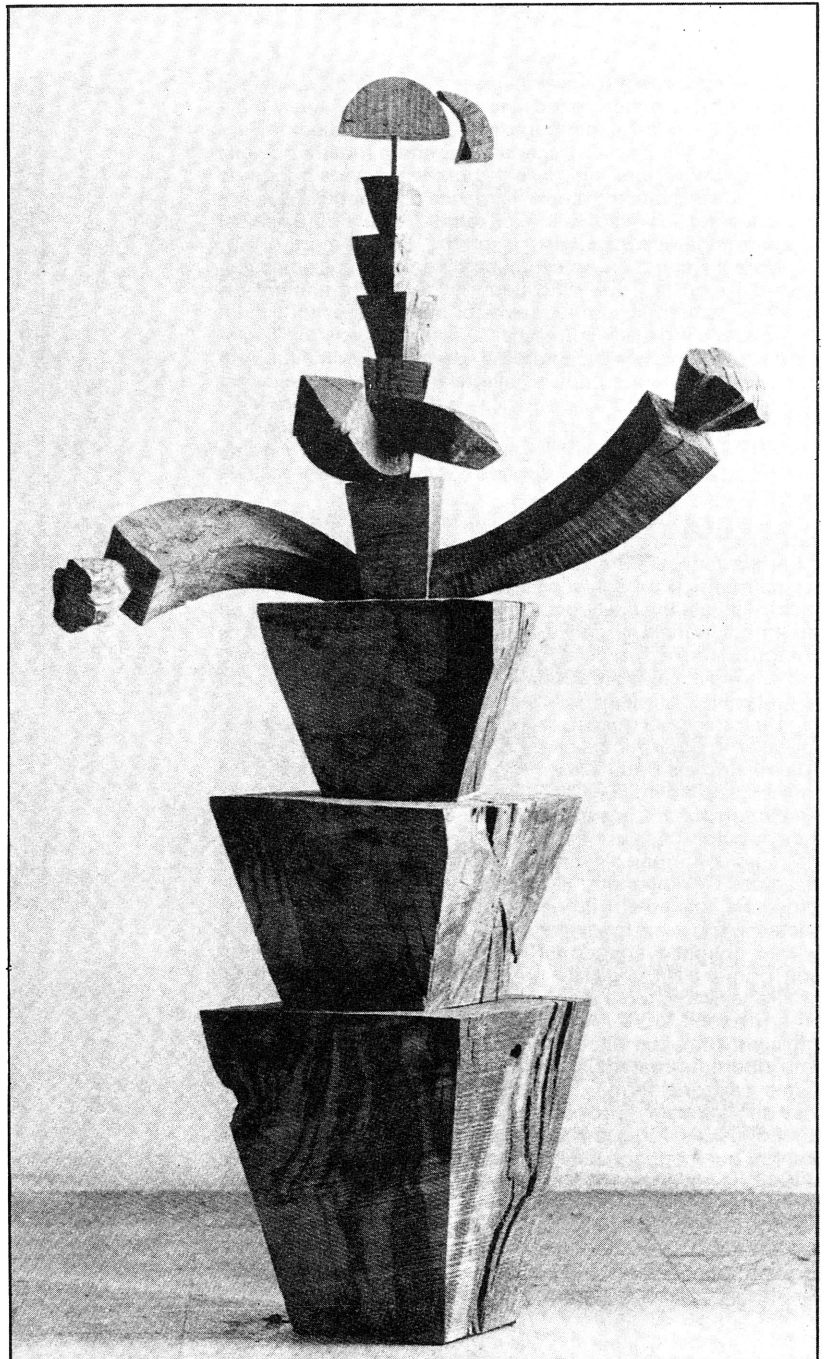
Manolo Valdés, membre del desaparegut «Equipo Crónica», exposà la seva producció, pictòrica i escultòrica, a la Galeria Maeght de Barcelona els passats mesos de desembre i gener.

La darrera exposició de «Equipo Crónica» tengué lloc en aquesta mateixa Sala el mes de maig de l'any passat. En aquella ocasió vàrem poder constatar els fonaments bàsics damunt dels quals s'aixecava l'obra de Manolo Valdés i del desaparegut Rafael Solbes: 1. Reflexió constant damunt la pintura i l'actuació pictòrica, 2. Reflexió damunt les anomenades «avantguardes» i 3. Referències permanents a la realitat històrica concreta, en què la pintura juga un paper testimonial, fins i tot protagonista. També vérem que l'obra de «Equipo Crónica» encaçava sempre un caràcter objectiu i que l'aconseguia mitjançant l'ús de les imatges publicitàries i de la iconografia pròpia de les avantguardes clàssiques, i donant a l'espectador un paper fonamental en el moment de la interpretació de l'obra.

Aquests fonaments i mitjans utilitzats dins la producció de «Equipo Crónica» estan presents dins l'obra individual de Manolo Valdés. Malgrat tot, si «Equipo Crónica» manipulava i descontextualitzava imatges ja conegudes per desvetllar significats que estaven ocults o només suggerits, Valdés tria l'opció de profunditzar dins aquestes mateixes imatges, dins els seus fonaments, i analitzar els mitjans que han utilitzat.

PINTURES: EL RETRAT DE LA REINA MARIANA, LA PLUJA I L'HOMME DEL DIARI

Una part important de l'exposició que Manolo Valdés presenta a la Galeria Maeght, té com a motiu central el retrat de la reina Mariana d'Àustria, pintat per Velázquez l'any 1652. En l'esmentada obra Velázquez sabé rompre, amb lleugeres llicències, l'encarcament dels retrats de Cort tradicionals. Tal com senyala Valeriano Bozal: «Dos son los elementos del retrato de la reina Mariana que Valdés recoge: uno siempre explícito, la cabeza, el peinado, su adorno; otro a veces explícito, muchas virtual, siempre presente, la línea amplia de la falda, a distancia de la cabeza (...) firmemente asentada en el suelo, expresión de una gravedad que va más allá de lo puramente físico». Aquests dos elements o «factors de composició» són els que Valdés pren, interpretant-los i realitzant variacions en incorporar-hi les

La Reina Mariana (IV)

«Cuidado, alguien vigila» (1982)

iconografies d'allò que abans ja hem anomenat, les «avantguardes tradicionals o clàssiques», com són el cubisme, el surrealisme o el neoplasticisme. Així el tema del retrat de la Reina Mariana es converteix en motiu de recerca permanent.

Junt a les variades interpretacions de la Reina Mariana, l'exposició que comentem conté un conjunt d'obres reunides pel tema constant de la pluja. La pluja, representada per trets rectes i nets que s'interposa entre nosaltres i el món, llocs i paisatges com «El puerto» o «La playa». La pluja apareix com a protagonista en ella mateixa, com element «a través» del qual se'n permet veure la realitat.

Un altre grup de pintures, més reduït, presenta com a denominador comú la figura d'un home llegint un diari («El País», fets del 23-F). Està situat dins l'àmbit ja conegut de «Las Meninas» de Velázquez i envoltat de figures com són les pròpies Menines, el gos, i alguns elements mironians que ja apareixeren dins l'obra anterior de «Equipo Crónica». La presència d'una figura d'home disfressat amb un capell i una capa negra, acompanyat d'una pistola, ve a representar una amenaça, més o menys subtil, cap a l'altre home que roman llegint el diari. D'això Valeriano Bozal en fa la lectura següent: «Dos figuras se contraponen como dos emblemas universales (...), dos personajes anónimos y radicalmente diferentes: el lector de periódico, abierto, formal-

mente desenvuelto (...) y el anonimato buscado del que se oculta, el hombre de la capa negra. Uno y otro emblematizan dos tipos distintos, designan en su universalidad una clase de cosas cuya coincidencia configura una vida acechada. El modelo no representa nada, pero su imagen no es muda ni inútil, construye el modelo en que nos vemos: ese mundo acechado es el nuestro» (1).

Les pintures de Manolo Valdés, si bé és cert que presenten algunes innovacions envers de l'obra de «Equipo Crónica», especialment de concepte, no constitueixen sinó una continuada feina ben feta a la qual el tàndem desaparegut ja ens tenia habituats.

LES ESCULTURES DE FUSTA I FERRO

Representen una aportació absolutament nova i original. Són escultures realitzades en fusta de diferents qualitats i ferro i la seva temàtica són, tal com passava amb les pintures, les variacions al voltant del retrat de la Reina Mariana.

Les escultures estan formades per volums simples i nítids, articulats fins a trobar la figura de la Reina. Els elements de les «avantguardes tradicionals», com succeïa amb les pintures, s'integren a algunes obres, així l'escultura «Reina Mariana XVI» té la cara d'una de les senyorettes d'Avinyó de Picasso, i a «Reina Mariana XVIII» hi apareixen elements neoplasticistes. Tal com diu Bozal: «La mani-

pulació de motivos evocadores no se resuelve en un puzzle ecléctico, testimonio de una hipotética habilidad del artista y expresión de sus posibilidades encontradas en los originales, sino en una verdadera reflexión plástica sobre los problemas que plantea la masa, el volumen, el ritmo y las proporciones (...)».

La labor escultòrica de Valdés presenta el mateix fet que ja vérem al fer referència a les seves pintures. Partint del fet de considerar l'«avantguarda» com a patrimoni de l'artista, aquest té dues opcions: 1. Treure aquest patrimoni del seu context per després tornar-lo contextualitzar, o 2. analitzar les possibilitats estètiques contingudes dins la seva particular i original poètica, i aquesta és l'opció triada per Valdés.

L'obra escultòrica de Valdés té una originalitat i una rotunditat considerables definides pels volums nets i precisos de les seves formes, qualitats que, per altra banda, eren ja característiques de la seva manera de fer en el camp de la pintura.

ANTÒNIA M. PERELLÓ FERRER
Barcelona, 11 de gener de 1983

(1) Valeriano Bozal: **Un modelo del mundo**. Catàleg Galeria Maeght. Barcelona Desembre 82 - Gener 83.

Cicle internacional de concerts per a escolars

Per segon any consecutiu, el programa «LA CAIXA» A LES ESCOLES es complau a oferir un conjunt d'audicions a la ciutat de Mallorca, i a altres ciutats del Principat, sota la denominació genèrica de «Cicle internacional de concerts per a escolars». Els organitzadors han tingut ben present l'experiència de la temporada anterior, el balanç positiu de la qual els ha impulsat a insistir-hi, afegint-hi les millores oportunes.

Ningú pot dubtar del valor de la música com a element educatiu ni del fet de facilitar als infants un contacte plaent i seriós amb la música de tots els temps i gèneres, en versions de categoria i precisament a través d'actuacions en directe, que permeten la integració de l'espectador en el clima de sortilegi que envolta l'acte d'interpretació.

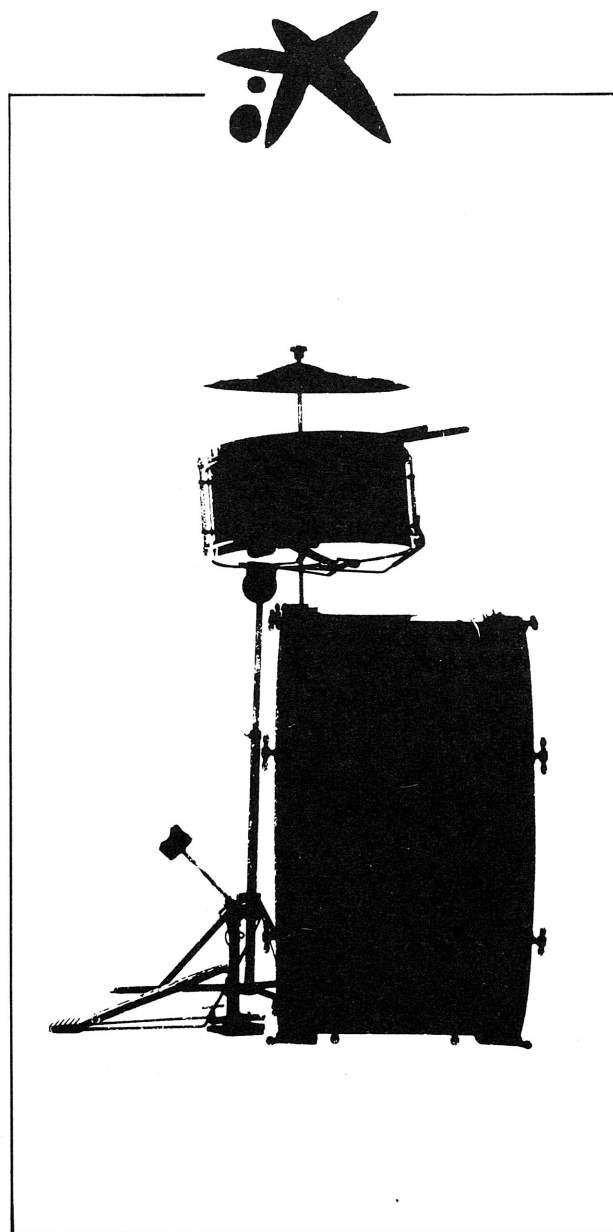
Sospesant la importància de cada detall, s'han seleccionat obres i executants que puguin establir una comunicació efectiva amb els infants i també s'ha vetlat per la qualitat de tots els aspectes que han d'afavorir la comprensió de la música que se'ls presenta. En aquest sentit, s'ha procurat que les introduccions verbals i escrites i els successius comentaris dels monitors tenguin l'habilitat i el rigor científic suficients perquè l'emoció estètica que els infants puguin sentir durant l'audició de les peces es combini amb un interès intel·lectual i crític a l'entorn de la música en un nivell introductor.

Tots els elements inclosos al «Cicle internacional de concerts per a escolars» han estat seleccionats per a aquest doble fi.

L'OBRA INFANTIL DE «LA CAIXA» espera que la convocatòria d'enguany reproduesqui l'èxit artístic i pedagògic de l'edició passada, i que contribueixi a preparar la maduració d'amplis col·lectius de públic receptiu, però també exigent, envers el meravellós univers musical.

Trobau a la plana següent el cartell dels concerts que es donaran a l'església de Santa Creu, de Ciutat. Cal remarcar que la parròquia ha deixat desinteressadament l'espai del temple per a aquestes audicions.

Els concerts seran dilluns dia 28 de febrer, dia 7 de març, dia 25 d'abril i dia 17 de maig. Començaran a les 15'45 i duraran una hora. Estan destinats als alumnes d'EGB dels graus 6, 7 i 8.

QUARTET DE CORDA «HAYDN» DE LA RÀDIO BÚLGARA I JOAN GARROBÉ, guitarra

El primer concert serà a càrrec del Quartet de Corda «Haydn» de la Ràdio Búlgara, i guitarra.

Aquest quartet (dos violins, una viola i un violoncel) ha pres el nom del famós compositor austriac Haydn que fou el consolidador d'aquesta combinació musical. En el 250 aniversari de la mort de Haydn el quartet búlgar que porta el seu nom, ens oferirà obres d'aquest autor, i també de Boccherini, Schubert i Debussy, les dues primeres amb intervenció solista de la guitarra, a càrrec de Joan Garrobé.

GRUP DE METALL «CIUTAT DE BARCELONA»

El segon concert (7 de març) serà a càrrec del GRUP DE METALL «CIUTAT DE BARCELONA». És format per cinc professionals (dues trompetes, trombó de vares, trompa i tuba). L'homogeneïtat i la potència d'aquests instruments fan molt atractiva aquesta actuació. Aquest conjunt de cinc professors del Conservatori de música de la ciutat comtal ressalten l'interès de llur programa amb una transcripció de danses del Renaixement, contrastada amb tres «rag-times» de Scott Joplin i una música de «music-hall».

JAI-JAZZ BAND

Dia 25 d'abril hi haurà un concert del «JAI-JAZZ BAND». Aquest conjunt ens acostarà als elements essencials del jazz i als estils, les orquestres i els solistes més representatius de la història d'aquesta música, que és obra dels negres nord-americans, com sabem prou. Ells no feren altra cosa que copiar les melodies que sentien tocar i cantar als blancs però interpretant-les a la seva manera.

THE ALBION ENSEMBLE

El darrer i quart concert es farà dia 17 de maig i actuarà THE ALBION ENSEMBLE. Aquest grup anglès fa destacar la individualitat de cadascun dels instruments amb què actua: flauta travessera, oboè, clarinet, fagot i trompa; al mateix temps en ressalta la multiplicitat combinatòria, a través d'un mosaic prou extens de melodies i petits fragments d'obres de tots els temps.

CICLE INTERNACIONAL
DE CONCERTS
PER A ESCOLARS

CONCERTS A L'ESGLÉSIA DE SANTA CREU PALMA DE MALLORCA

Dilluns, dia 28 de febrer
**Quartet de corda «Haydn» de la Ràdio Búlgara
i Joan Garrobé, guitarra**

Dilluns, dia 7 de març
Grup de Metall Ciutat de Barcelona
Dues trompetes, trompa, trombó i tuba

Dilluns, dia 25 d'abril
Jai - Jazz Band

Dimarts, dia 17 de maig
The Albion Ensemble
Quintet de vent

Notes importants:

- Els concerts començaran a les 15:45 hores.
- Es prega la màxima puntualitat. (Deu minuts abans de començar).
- A l'entrada de l'església hi haurà servei d'informació, que coordinarà l'entrada, col·locació i sortida dels escolars.
- Els concerts tendran una durada d'una hora, aproximadament.
- És important que els escolars vinguin acompanyats pels seus respectius professors.
- Aquestes sessions estan dedicades als alumnes de 6è, 7è i 8è d'E.G.B.
- Per demés condicions i forma de pagament veure el bolletí de comanda.

Per assistir als concerts, i com a primer tràmit, cal fer les reserves a l'Obra Social de La Caixa de Pensions, telèfon 464550 - Ext. 27.

"la Caixa" a les escoles

CURS 1982-83

CAIXA DE PENSIONES
Obra Social
INFANTIL

Signatura d'un conveni entre la Universitat de Palma i la Universitat Politècnica de Barcelona i presa de possessió del nou equip rectoral i d'altres càrrecs universitaris

El 5 de febrer a les 12 del matí, al Saló d'Actes de l'Escola Universitària d'Estudis Empresarials, hi hagué la signatura d'un conveni de cooperació científica i cultural entre la Universitat Politècnica de Barcelona, representada pel seu rector Gabriel Ferraté i la Universitat de Palma, representada per Nadal Batle, elegit recentment rector.

En el mateix acte hi hagué la presa de possessió del vice-rector d'Infraestructura i d'Escoles Universitàries, Antoni Vicens; del vice-rector d'Ordenació Acadèmica, Ernest Belenguier; del vice-rector d'Investigació, Vicens Torra i del Secretari General, Alejandro Onsolo. Així mateix, prengueren també possessió dels seus càrrecs, el degà, Camilo José Cela

Conde, i el vice-degà, Joan Miralles, de la Facultat de Filosofia i Lletres, el vice-degà de la Facultat de Dret, Gabriel Garcia, els tres vice-degans i el secretari de la Facultat de Ciències, José Manuel Saa (vice-degà d'Assumptes Econòmics), José Fernando Peraza (vice-degà d'Infraestructura) i Rubén Víctor Rial (vice-degà d'Extensió Universitària) i Andreu Palou (Secretari), el catedràtic de Llengua Catalana de la Facultat de Filosofia i Lletres, Joan Miralles i el gerent de la Universitat, Lluís Pinya.

Segueixen a continuació els parlaments del vice-rector d'Ordenació Acadèmica, Ernest Belenguier i del catedràtic de Llengua Catalana, Joan Miralles.

PARLAMENT D'ERNEST BELENGUER

Excel·lentíssims i magnífics Senyors, honorables autoritats, senyores i senyors, amics i col·legues:

Amb la presa oficial i solemne dels nostres càrrecs acadèmics inaugurarem avui, de dret, el govern d'aquesta Universitat per als pròxims quatre anys. És obvi subratllar —i estic convençut que parlaré tant en nom meu com dels meus companys d'equip rectoral— que tots els presents arribem aquí amb la il·lusió i —és clar— amb una mica de por davant el compromís adquirit després de les passades eleccions.

Il·lusió per la tasca —la immensa tasca— a desenvolupar que —creiem— podem dur a terme. Alguna cosa, fins i tot, ja s'ha fet. Fa pocs dies —encara dins la setmana que acaba— va ésser presentat oficialment el Gabinet de Mitjans de Comunicació. Així mateix els tràmits més inicials per assumptes tan urgents com l'Escoxadador i l'Edifici de Biològiques ja han començat. Esperem també, per citar exemples, fer dins d'aquest curs el trasllat a la nova Facultat de Filosofia i Lletres. I, en fi, la presa de possessió, avui mateix, de la càtedra de Llengua Catalana institucionalitzada, per dir-ho d'alguna forma, un camí que encara té moltes fulles per esbrassar.

Tot això, acompanyat de les partides pressupostàries extraordinàries que la tenacitat del nou Rector ha obtingut, és un estimul encoratjador per al treball.

Però no oblidem al mateix temps tots els problemes que hi ha a sobre. Problemes econòmics i —és clar— d'estabilitat del professorat de la Universitat, els primers. Perquè si es vol que la nostra Universitat funcione —i funcione bé— aquesta és una tasca a resoldre en la qual des d'aquí el nou equip rectoral demana totes les ajudes que necessita del Ministeri i, de manera molt especial, de la societat que l'envolta.

Problemes de manca de recursos de tota mena que van des d'un major nombre de personal administratiu fins a la necessitat de cercar les ubicacions de les dependències indispensables d'aquest personal.

Problemes que planteja un alumnat que per ser el que ha de ser —cada vegada més crític— aspira a l'arrodoniment dels plans d'estudi inacabats, l'ampliació de les possibilitats d'altres estudis universitaris i una major interconnexió amb les Universitats peninsulars. I tot i que moltes d'aquestes aspiracions no poden ser complides sense el concurs —sembla que difícil— d'instàncies superiors, el Conveni —que dins d'uns moments serà signat pels Rectors aquí presents— parla a bastament de l'esperit del nou equip.

Problemes tanmateix d'una investigació, no excessivament desenvolupada fins ara, però que l'esforç de tots ha d'incrementar substancialment, si és que de veritat volem que la nostra Universitat —que per nostra ja d'ésser inserida en la nostra societat— respongui al mateix temps al seu qualificatiu essencial i siga coneguda i respectada més enllà de les nostres Illes.

Però no vull cansar l'il·lustre auditori amb un plec de greuges i de planys. Desitjaria, només, que, dins de quatre anys, quan aquest equip rectoral done comptes de la seva gestió, els resultats siguin més prop de la il·lusió, ja realitzada, que de la por o la frustració del fracàs.

Moltes gràcies.

PARLAMENT DE JOAN MIRALLES

Magnífics senyors rectors, honorables autoritats, amics i col·legues: Després dels efectes devastadors d'una despietada flota, d'estreptococs per més senyes, que m'han mantingut al llit per quasi una setmana, vet-me'n aquí, tanmateix, feliç supervivent, per a goig meu i dels meus. En aquest acte de presa de

possessió de la càtedra de Llengua catalana, he volgut aprofitar per a parlar-vos breument, però amb llarga il·lusió i esperança, del que crec que és, o ha de ser, el departament de Llengua catalana de la nostra Universitat.

Dotze anys d'experiència docent en la Facultat de Filosofia i Lletres m'han demostrat la immensa tasca a fer en relació amb la nostra llengua. I és que en definitiva aquesta llengua romànica ha estat, i segueix essent, per a la majoria de la gent de les Balears, i, en general, per a tots els catalanoparlants d'arreu del domini lingüístic, l'element fonamental —algú n'ha dit la clau de volta— de la nostra cultura en sentit ampli, de la nostra manera de ser com a comunitat amb personalitat pròpia. És per aquest motiu que per a conèixer i comprendre el país, és mester valorar altament i profundament l'instrument lingüístic que ha permès a la gent illenca a través del temps a veure, entendre i interpretar el món i la vida. I d'aquí ve que la Universitat, com a màxim organisme institucional en el camp de l'ensenyament i de la ciència, i com a entitat pública que pretén estar arrelada en el medi cultural propi, té el deure ineludible de contribuir a la millor manera al coneixement, passat i present, i a la promoció social de la llengua del país.

A parer meu, en suma, les funcions pròpies d'un departament de llengua catalana són les següents: la funció didàctica, la funció de recerca i publicació, la funció d'assessorament tècnic i la funció de projecció pública.

1. Com és obvi, una de les funcions primordials de la Universitat és l'ensenyament de les diverses matèries o disciplines, d'acord amb els plans d'estudis oficials. I cal dir que aquests darrers anys hem hagut de sofrir un vertader handicap pel fet que els alumnes que arribaven a la Universitat només de manera eventual havien estudiat algun curs de català. És

Joan Miralles pronunciant el parlament que reproduïm

per aquest motiu que als primers cursos de català ens veïerem obligats inevitablement a partir d'un nivell excessivament baix. Tanmateix, aquests darrers cursos, i esperam que amb més motiu els pròxims, les coses s'aniran normalitzant gràcies a la incorporació de l'ensenyament del català a E.G.B. i a B.U.P.

Tot plegat, però, el principal problema que avui té plantejat el departament, o, millor dit, la Secció de Filologia Catalana, és la manca d'un pla d'estudis propi, suficient. Pens que ara i aquí no és l'ocasió més apropiada per a comentar-vos per menut aquest tema. Només diré que el pla que demanam compta ja amb la suficient infraestructura de professorat, que el pròxim curs ja hi haurà constituïts els dos departaments de la Secció, que aquesta Secció de Filologia Catalana es troba inclosa ja de manera oficial en l'ordenació acadèmica definitiva de la Facultat de Filosofia i Lletres per ordre ministerial, que la demanda per part dels alumnes de Filologia i del cos social en general és prou considerable, etc.

2. La tasca universitària implica com a condició **sine qua non** la investigació. Crec per això, que un departament que no investiga no acaba de complir la seva funció universitària. I, en aquest sentit, som de parer que és bàsic, com he dit abans, que la Universitat conegui i projecti la cultura del país en què es troba adscrita. I això de cap manera pot ser titllat de localisme estret: no és res més que la conseqüència del compromís de la Universitat amb la pròpia comunitat.

També aquí la tasca a realitzar és immensa. No hi ha temps per a comentar-vos minuciosament aquestes manques. Puc dir, amb tot, que des de fa alguns cursos procuram semblar bona llavor i en començam a veure els fruits. Puc fer menció especial del 7.è Col·loqui d'onomàstica, que organitzàrem l'any passat, i que aconseguí reunir el recull de treballs d'investigació més important realitzat fins ara sobre l'onomàstica de les illes Balears i sobre la toponímia marina dels països de parla catalana. I és precisament en aquest capítol dels col·loquis o mini-congressos

on crec que podem obtenir els guanys més concrets i ràpids. La nostra intenció és celebrar cada any un d'aquests col·loquis en què es farà un estat de la qüestió de la matèria tractada i es tocarà una sèrie de punts bàsics, concrets, a càrrec dels millors especialistes. Hem pensat en col·loquis sobre **La història oral o La investigació de les fonts orals, La llengua catalana a les illes Balears, ahir i avui, Ramon Llull. Vida, obra i visió del món, La cultura popular a les illes Balears**, etc.

D'altra banda, puc dir que pròximament sortirà el segon número de la revista «Affar» sobre llengua, literatura i cultura popular. Pensam reprendre la publicació de les cronologies sobre «Els Nostres Escriptors». La meta és arribar a editar una seixantena d'aquests fulls sobre la vida i l'obra dels escriptors més notables de les illes Balears des de Ramon Llull fins a Francesc de B. Moll. També em permet anunciar l'aparició de la **Biblioteca Marian Aguiló**, en règim de coedició amb Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Es tractaria d'una col·lecció d'obres escrites en català, i excepcionalment en castellà, d'autors de les Balears, des de l'Edat Mitjana fins a la Guerra Civil, que siguin interessants pels seus valors literaris, lingüístics, històrics o culturals. El nostre propòsit és editar aqueiles obres menors que per bé que són sistemàticament esmentades a les històries exhaustives de la literatura catalana, encara són inèdites o no han estat publicades des de fa molt de temps. Puc dir que el Dia del Llibre seran presents a les nostres llibreries els dos primers volums: **Per la llengua**, de mossèn A. M. Alcover, a càrrec de Josep Massot i Muntaner, i l'**Obra poètica de Ramon Picó i Campamar**, a càrrec de Margalida Tomàs.

3. Pel que fa a l'assessorament tècnic, pens que una major valoració social de la llengua i la cultura pròpia, i, en definitiva, la conveniència d'un tractament «autonòmic» de les qüestions públiques, han fet que els organismes autonòmics, ajuntaments i institucions político-administratives i culturals vagin sol·licitant assessorament tècnic a la Universitat o al departa-

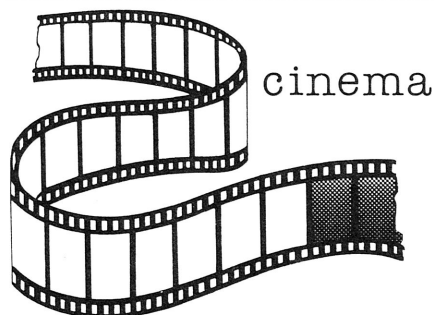
ment de català, per tal que dictaminin sobre una sèrie de qüestions de caire lingüístic. Entre d'altres podem destacar els dictàmens que hem emesos sobre els canvis de noms de carrers o de localitats, el seguiment tècnic-lingüístic de l'«Informatiu Balear», la participació com a membres de tribunals en diverses oposicions, com és ara la d'assessor lingüístic de l'Ajuntament de Palma, etc.

4. Quant a la funció de projecció pública, ja he dit que pens que la Universitat té el deure d'estar arrelada en el medi geogràfic humà, social, cultural, on està adscrita. És en virtut d'aquest principi i d'una concepció no elitista de la cultura que el departament de llengua catalana té una missió de compromís amb tot allò que es refereix al coneixement i a l'ús de la nostra llengua a les illes Balears, i en conseqüència ha de fer sentir la seva veu a través dels mitjans de comunicació, de les publicacions de llibres o d'opuscles, o d'actes públics de caire cultural. De la mateixa manera, crec que és d'una importància transcendental la col·laboració, crítica si importa, amb els organismes de poder que tenen al seu càrrec la comesa de la política lingüística. I, en aquest sentit, crec que és molt important de cara a la normalització lingüística dins l'àmbit de la Universitat que s'activin els Estatuts de la Universitat d'acord amb el marc legal de la Constitució i de l'Estatut d'Autonomia.

Tota aquesta tasca, amics i col·legues, sé que exigirà un gran esforç. Insistec en la nostra il·lusió i esperança en poder assolir la meta, i em permet demanar-vos a tots la vostra col·laboració. Aquesta no és la tasca solament del departament de llengua catalana, sinó de tots els estaments de la Universitat i del cos social que l'envolta. És l'empresa de tot un poble. Ens hi jugam molt, no altra cosa que la salvació del patrimoni cultural i lingüístic, i, en definitiva la supervivència de la nostra pròpia personalitat col·lectiva. Per acabar vull manifestar encara que procurarem fer les coses de la millor manera possible, amb paciència i seny, però també amb ferma decisió i tenacitat, amb visió científica però també amb compromís cívic, i, sobretot amb independència de criteri, perquè consideram que la nostra comesa depassa l'àmbit partidista o els interessos particulars. Tractarem, en suma, de fer possible, allò que diu Vicent Andrés Estellés en els darrers versos d'un conegut poema seu:

**No tot serà, però, silenci,
car diràs la paraula justa;
la diràs en el moment just.
No diràs la teva paraula
amb voluntat d'antologia,
car la diràs honestament, i
iradament, sense pensar
amb ninguna posterioritat,
com no siga la del teu poble.
Potser et maten o potser se'n riguen,
potser et delaten,
tot això són banalitats.
Allò que val és la consciència
de no ser res si no s'és poble,
i tu, greument, has escollit.**

Moltes gràcies.

OUT OF THE BLUE

Linda Manz

Dennis Hooper és un supervivent, un home que ha viscut el naixement del rock en els anys cinquanta, interpretant junt amb altres actors de l'Actor's Studio —no podem oblidar les seves aparicions a «Rebelde sin causa» i a «Gigante» amb el seu mític amic, James Dean— aquella joventut inconformista que posà a primer pla els conflictes generacionals i la delinqüència juvenil. Un jove amb una fama de rebel que l'acompanyaria a les discussions amb els directors que li restringien la seva llibertat com actor, i que a finals dels seixanta dirigiria el seu primer film: «Easy Rider» (1967-69), representatiu del moviment hippy. Fet d'esquena a la indústria i amb un baix pressupost obtingué un inesperat èxit que li possibilitaria dirigir a 1971 «The Last Movie». Dennis Hooper va fer una pel·lícula experimental que els productors es negaren a distribuir, malgrat haver obtingut un premi a Venècia. Set anys duraren les negociacions per a aconseguir els drets i la possibilitat de distribuir-la quan i com volgués. I just ara, després de l'estrena a l'Institut d'Arts Contemporànies de Londres, tindrem l'oportunitat de veure-la, amb més d'onze anys de retard. Durant aquest temps de forçada inactivitat com a director, deguda a la desconfiança dels productors, Dennis Hooper ens ha donat emperò dues interessants interpretacions: el fotògraf del temple a «Apocalipsi now» i sobretot l'inoblidable amic americà del film de Wenders.

És nou anys després quan tindrà l'oportunitat de tornar a dirigir, per pur accident. El director escollit en un principi per «Out of the Blue» serà acomiadat per incompetent i quan s'estava a punt de deixar la pel·lícula, Dennis Hooper, contractat com actor, proposarà fer-se'n càrrec. La proposta serà acceptada. Canviarà totalment el guió i el que havia de ser la història d'un cas d'inadaptació amb final feliç vist des del punt de vista del psiquiatra esdevindrà l'explicació dels fets des del particular punt de vista de Dennis Hooper a la seva doble presència com a director i actor.

«Out of the Blue» és un dolorit testimoni, ple de resonàncies «beats», de dos sers: un vell rocker, totalment desencantat (Dennis Hooper) i una adolescent (Linda Manz) que més que una «punkens» recorda la joventut rebel dels anys cinquanta. Sers que viuen al màxim, dins el vèrtig. El pare, tancat a la presó durant cinc anys per un accident de cotxe que tengué anant gat, amb sa filla, i al qual moriren nins d'un autobús escolar, plo-

rarà quan aquesta vagi a veure'l amb sa mare. I plorarà perquè sap que no té cap sortida, que «una vegada que has sortit no pots tornar a entrar», plorarà la seva immaduresa, la seva irresponsabilitat. El somni s'ha acabat i ell és d'aquells que ni s'integren ni cerquen una sortida creativa: ell és d'aquells que es queden penjats... o moren. I això ho veurem clarament (després tornarà a reincidir matant el pare d'un dels nins) a l'escena de l'escolador, bella dins la seva lletjor, amb les gavines volant sobre els fems i ell bevent, destruint (com a premonició); la música omplint-ho tot (com a «Easy Rider» i emprant també música del moment) situant-la així aqueixa cançó de Neil Young que, repetida al llarg de tota la pel·lícula, conté a la seva lletra la temàtica i àdhuc el títol del film: «My My, Hey Hey, rock 'n' roll is here to stay. Rock, 'n' roll can never dye». El rock no pot morir mai. «It's better to burn out than to fade away. Out of the blue and into the back». És millor cremar-se que oxidar-se. Fora del cel. Tota una opció.

Opció que també serà vàlida per a Cebe, aquesta adolescent que ni tan sols ha conegut l'esperança, que viu a un món molt més asfixiant i desagradable que el que conegueren anteriors generacions —i el seu pare—, que té problemes d'adaptació a tots nivells, a l'escola, amb la gent... i que deambula pels carrers de nit, sota els lluminosos, aficant-se amb qui troba amb una duresa i una pocavergonya impròpies de la seva edat; que in-

tenta aficar-se als llocs de diversió dels majors i s'integra just esporàdicament en els grups punks. Escenes totes aquestes en el més pur sabor americà. Aquesta adolescent que es refugia a la seva habitació on la veim tocar furiosament la bateria i ves-tir-se com el seu idol, Elvis Presley, en un intent de retorn nostàlgic al passat, un passat irrecuperable. Ha nascut massa tard; no troba lloc al present i el futur és totalment negre.

Cebe es convertirà al final quan mati al pare —l'escena més desaprovechada de tota la pel·lícula— en la representant dels joves punks, fills dels hippys dels seixanta i que canten «Et mataré, papà, t'arrancaré les orelles» perquè si quelcom no ha canviat és la rebel·lió de les joves generacions contra els seus pares. I aquesta destrucció presentida com a inevitable durant tota la pel·lícula no acabarà aquí sinó que també —i aquí és decisiva la direcció de Dennis Hooper ja que al guió inicial just moria el pare— involucrant la mare, únic personatge que s'hagués pogut salvar per ser més adaptable, se suïcidarà espectacularment. És millor cremar-se que oxidar-se.

«Out of the blue», tot i no essent una pel·lícula perfecta, amb falles de ritme, si és molt formal i menys efectista que «Easy Rider». Però el seu principal valor és que és una pel·lícula sentida, visceral, que és de veritat i quan una pel·lícula és de veritat —com diu el mateix Dennis Hooper— està per damunt de tota crítica. Els personatges aconsegueixen interessar-nos i emocionar-nos i sembla que més que interpretar viuen, tant Sharon Farrell, com Dennis Hooper i sobretot Linda Manz de la qual diu: «Es James Dean sense talent. Un producte del carrer, sap, com Edith Piaf, una d'aqueixes flors d'asfalt que sorgiren a París després de l'ocupació. Vol viure, cremar-se, com Jimmy. Però té una mentalitat d'una allota de set anys als seus denou. No té família, viu en la violència, no té ningú i cal ser llest per sobreviure».

I si a la pel·lícula Dennis Hooper dóna una romàntica opció de destrucció, a la realitat, i no just al nivell formal de seu cinema, aquest home, als seus quaranta cinc anys s'està moderant: «Estic fart de lluitar contra el meu país, i que al millor el meu país de naixement i el seu govern actual —Reagan que també és actor— no és tant dolent com pot semblar». I és que ja se sap que les utopies no arriben —i menys de cop—, però també és cert que l'actual ètica seria ben diferent si algú no hagués somniat un dia un món regit per la imaginació.

ANTÒNIA VIDAL ALORDA

Out of the blue. USA, 1980. 94 m. Director: Dennis Hooper. Guió: Leonard Yakir i Brenda Nielson. Productors: Leonard Yakir i Gary Jules Jouvenat. Producció: Robson Street Productions. Fotografia: Marc Champion, en tecnicolor i panavisió. Decorats: Peter Young. Música: Tom Lavin, i la cançó My, My, Hey, Hey, (Out of the blue), de Neil Young. Intèrprets: Linda Manz, Dennis Hooper, Sharon Farrell, Don Gordon i Raymond Burr.

«ELISA I ANTONIETA»

per Antònia Vidal

Després de dues pel·lícules en què reprenia elements d'altres anteriors —a «Mamá cumple cien años» (1979) els personatges de «Ana y los lobos» (1972) i a «Deprisa, deprisa» (1980) la temàtica de «Los golfos» (1959)— Carlos Saura, el més internacional dels nostres directors, ens sorprenqué amb «Bodas de sangre» (1981) a on per primera vegada anava contra la seva norma d'«autor» de no fer adaptacions, encara que donàs la seva «personal visió cinematogràfica» del ballet d'Antonio Gades, basat a l'obra de García Lorca. I ens sorprenqué positivament: podia significar una obertura cap a nous horitzons de la seva postura d'«autor» que estava esdevenint limitativa per a la seva obra. «Dulces horas» (1981) emperò ens va remetre altra vegada a esquemes de films anteriors. La crítica —no he tingut encara l'ocasió de veure-la— li retrauria no ja el ser repetitiu —no es pot acusar d'això a un «autor» per voluntat i etiqueta, en tot cas es pot no ser massa partidari del «cinema d'autor» en el seu sentit més restringit i narcisista— sinó els pobres resultats obtinguts. Es demanaria aleshores si el pla que apareix a la pel·lícula a on la càmera gira vertiginosament sense rumb fix no seria representatiu de la situació del director, dels dubtes sobre el propi estil.

El projecte de «Antonieta» (1982), co-producció franco-italo-mexicana —deixant per aquesta vegada al seu productor habitual, Elías Querejeta— va contribuir a esboirar incògnites. Certament començava una nova i necessària etapa a l'obra de Saura (necessària sobretot a partir del fracàs de «Dulces horas»). Una etapa possiblement més atractiva. Però penso que la postura d'«autor» deu pesar a l'hora de fer superproduccions i «Antonieta» ha fallat com va fallar «Llanto por un bandido» (1963). La idea era prou atraient, la història d'aquesta dona «d'extremada sensibilitat, molt fràgil i delicada, que fou incapaç de suportar una sèrie d'esdeveniments que es produïren a la seva vida», en paraules del propi director. Comprens que per afinitat al seu tipus de cinema, tant a nivell formal —no és una narració linial sinó que es succeeix en diferents plans— com a nivell temàtic —la introspecció d'un personatge marcadament condicionat per l'entorn i la resolució de la seva situació amb la mort—. El que no puc comprendre és que acceptàs amb tanta facilitat i entusiasme el guió de Jean Claude Carrière —el guionista habitual de Buñuel— sense adonar-se que més que un guió era un esbós de guió i que no fes les suficients modificacions com per fer-ne una història. I no just manca la història sinó també la credibilitat. La direcció d'actors sembla nul·la, ja que a les seves interpretacions —molt desaprovechades Isabelle Adjani i Hanna Schygulla— els falta la força, el cos necessari per mostrar-nos uns personatges creïbles.

«Antonieta» em decepcionà, i no just com a pel·lícula de Saura sinó també perquè —reconec que no sóc imparcial— el tema —i em referesc just a Antonieta Rivas Mercado per no parlar, ja que el tema just es tracta tangencialment, d'altres dones «d'extremada sensibilitat» que també posarien un fi tràgic a les seves vides—, el tema es mereixia més; es mereixia més aquesta dona que no hem arribat a conèixer almanco per la desencertada pel·lícula de Carlos Saura.

El següent projecte no fa més que confirmar aquesta nova etapa a l'obra del director. Es tracta de l'adaptació de «Carmen» de Prósper Merimé, a la qual tornarà a treballar amb Antonio Gades, seguint amb la seva política de treballar sempre que pot amb la mateixa gent (recordem el cas Geraldine Chaplin). Espero que a «Carmen» encerti més del que ho ha fet a «Antonieta», ja que espero més d'aquesta nova etapa, a la qual Saura no abandona emperò el seu estil més típic de les històries no linials que transcorren en els diferents plans de ficció i realitat, amb temes que són pròxims a les seves constants preocupacions (1).

Antonieta

Estil i obsessions que hem tingut ocasió de revisar amb la reposició a la petita pantalla d'una obra que n'és un vertader paradigma: «Elisa, vida mía» (1976).

Té aquesta pel·lícula la credibilitat a la representació que vaig trobar a faltar a «Antonieta» i un cert paralelisme en el caràcter dels seus personatges, tots sers de gran sensibilitat. «A ma mare de tant en quant li pegaven crisis depressives; es sentia buida, insatisfeta i s'ajeia al llit sense voler sobre res de ningú. Al cap d'uns dies s'aixecava tan forta com sempre», diu Elisa a la seva autobiografia. Perquè si bé durant la pel·lícula qui escriu l'autobiografia és el pare, la narració és la de l'autobiografia d'Elisa, la que comença a escriure al final cíclic. En el tractament cinematogràfic es fonen els dos temps ja des de l'inicial pla general de l'arribada del cotxe a on sentim la veu en off del pare narrant el que en realitat són les vivències d'Elisa. Confusió premeditada per mostrar-nos la semblança d'aptituds vitals dels dos protagonistes.

Els altres personatges que apareguin no serviran més que per a definir-los més a ells. Quan arriben a la casa del pare, mentre la germana es dedica a les tasques més pràctiques, ella s'estimarà més capficar-se en els objectes familiars, representants del passat, que cobren vida. «Tot bategava», dirà en el dinar contant el seu somni de l'ahir, sota la mirada comprensiva, d'identificació del pare i la total incomprensió del gendre i la germana. A les dues escenes paral·leles que segueixen, aquesta oposició entre els personatges es farà del tot patent. El pare, a la conversa amb el gendre s'oposarà a tota norma que no sigui la pròpia (per això se'n va anar deixant la dona i les dues filles): «Ara penso, passeig, escriu» i li diu —el que doni tanta importància als diàlegs no és més que un reflex de la que tenen a la pel·lícula— «voldria no saber parlar, ni escriure, començar de nou» —«no sé si tindrè temps» li dirà després a Elisa—. Mentrestant Elisa i la seva germana també agafaran postures oposades: la germana li conta que té un amant —és feliç basant les seves relacions en l'engany—. S'adapta bé, com el seu home. Elisa, en canvi —i aquí recorda la mare— no sap què té, el seu matrimoni està en crisi, ha de decidir quelcom, necessita estar sola.

Efectivament, són dos personatges amb una sensibilitat i una lucidesa que no els permet una fàcil adaptació a una

(1) Les seves fonts temàtiques són les del nin i adolescent de postguerra que va ésser: la família, la religió, el sexe, i la repressió que conduïen.

societat a on les relacions es basen en l'engany i la incomunicació. «Es pot viure deu anys amb una persona sense conèixer-la» confessarà Elisa al pare, referint-se al seu home amb qui no acceptarà la reconciliació. Una societat que no accepta la follia, que dóna a cadascú paper a complir com a la representació de les nines. I ells fugiran cap a un temps no permès, un temps que la societat roba, cap a un passat que té més força que el present. Tenint com a eix l'autobiografia, feta sense cap ànim artístic sinó en un intent d'atrapar el temps, com a les fotografies de record, Saura aprofitarà per mostrar-nos els dos personatges a un temps a on conviuen present i passat, realitat i somni.

Però el temps no es pot atrapar, «llenega de les meves mans» diu el pare, que morirà com a única solució d'aquesta manca d'una situació precisa.

La mort —com a quasi tots els finals de Saura— serà l'única possibilitat de fusió dels aspectes contradictoris en què es mouen els seus personatges.

ANTÒNIA VIDAL ALORDA

em **M**UDir el Pu **B**Lic

Tres històries d'absents.

Sobreviure al col·liri (MISSING)

Perquè està clar que sabem el nom de cada mort, o almenys la geometria que configuren en terra, a la memòria, als pisos superiors. Perquè està clar que Sissi Spacek continua dins la tomba on la deixà Brian de Palma, i explora, i un crist —fosforescents els ulls— la contempla gojós. Perquè conservam retina endins les imatges del foc, la paranoia, dels carrers ocupats, el barri i les passes de la víctima. Un reflex perdut al parabrisa.

Més qualcú a la cadira posterior —els peus sobre el seient on sec— demana: i qui conforma el mosaic de sords soldats que desatenen la sirena de la deserció (?).

No hi sou (EL HOMBRE INVISIBLE)

Si una droga m'ha duit al lloc que ocup (i que no veis) perquè enganar-vos? Perquè al·lucinar hipòtesis sobre l'estat real del meu cervell si em trob tan bé? És demència assassinar amb les mans un policia amb la cara tacada? És demència jugar amb la gent i despoblar el país? Seré l'amo del món i tanmateix no em veis. Mataré un home a nit.

FILMOGRAFIA DE CARLOS SAURA

1958	Cuenca (migmatge documental)
1959	Los golfos
1963	Llanto por un bandido
1965	La caza
1967	Peppermint frappé
1968	Stress, es tres, tres
1969	La madriguera
1970	El jardín de las delicias
1972	Ana y los lobos
1973	La prima Angélica
1975	Cría cuervos
1976	Elisa, vida mía
1978	Los ojos vendados
1979	Mamá cumple cien años
1980	Deprisa, deprisa
1981	Bodas de sangre
	Dulces horas
1982	Antonieta

Assassinar-me? Com? Descobrint la bimbo-lla que m'envolta quan plou, el meu alè quan gela, la silueta a la boira, les passes a la neu...? Podeu cremar graners, matar l'home invisible com si fos una fera, descobrir amb vergonya que les meves faccions són més equilibrades que les vostres. Ara ja, sense benes: sóc l'ombra que remou cortines al mirall.

Quatre lectors moriran avui vespre —sentiràs els meus dits envoltar el teu coll—, quatre demà passat... Cada capvespre.

Lectura de comptador. Viàtic. (OBSESIÓN)

Sobre una mort se basteixen històries. Triant-ne una, en condemnam cinquanta al simulacre, al record d'altri.

No fan llarg els pulmons artificials a les zones costeres; barris residencials convergeixen al zel de clíniques privades. Per davall, l'explicació és senzilla: l'interruptor, el llum, els vats, l'apèndix. L'electricitat o el vòmit, el cas és que un pintor —més enllà del contacte amb el llenç— arribarà amb el còmput cristià a convertir-se en el déu dels quiròfans. Perseguida per un galà neuròtic, la vídua dormirà entre llençols assèptics: el paradox li ha trencat els tacons i els nirvis òptics. La darrera visió és un taxi de neu. Els metges europeus cremaran bruixes.

Sols un ball en penombra, el pas dels anys, un metge enamorat que introdueix la mà dins el cos desitjat, vorejarà el miracle: un incestuós fora-borda vermell, vagina endins, recorrerà per a sempre els rius del món, tancarà cicles orbs, badarà ulls i fondrà el sucre dins el sol ponent.

Set anys després, respectables i cecs, enyoraran el llum de Nuevo Méjico, fullejant els sundays.

LLUÍS JUNCOSA

Els aucells al cançoner: la Tórtora

Sobre l'origen d'una cançó popular

0. INTRODUCCIÓ

Sens dubte, la investigació sobre els orígens de les cançons populars, i de les altres formes de la tradició oral, és una tasca apassionant; encara que, molt freqüentment, ens mena al fons d'un carreró que no passa.

L'origen de la poesia tradicional, ens diu Massot i Muntaner, és un problema que ha originat nombroses qüestions molt debatudes i incertes. «Encara avui és viva la polèmica entre els partidaris de la «teoria de la recepció», per als quals el poble només rep i transforma (deforma, sobretot...), i els partidaris de la «teoria de la producció», que defensen la capacitat creadora i l'autonomia del poble» (1).

Hom pensa, de vegades, que ambdues teories són certes i falses alhora. Per ventura, la creació de la literatura oral, en el sentit més ample de l'expressió, es deu a una complementació de dos corrents informatius: ascendent, el primer, perquè neix en l'anonimat múltiple del poble, convertit en autor col·lectiu; descendent, el segon, perquè prové d'allò que hom podria definir com a cultura treballada per centres específicament dedicats a l'elaboració d'informació i a la seva transmissió per vehicles més o menys institucionalitzats. Aquests centres poden ser, com és fàcil veure, personal o col·lectiu.

Vull dir, amb tot això, que crec més adient una teoria de síntesi d'ambdós fluxos d'informació. Ara bé, la discussió d'aquesta teoria escapa als objectius d'aquest treball.

El que es presenta ara és l'assaig per a establir lligams entre el contingut informatiu d'una cançó popular fixada definitivament al Cançoner, i els seus possibles orígens en uns textos antics que presenten la mateixa idea bàsica, el mateix missatge, encara que amb unes estructures —i àdhuc amb unes finalitats— distintes.

1. LA CANÇÓ

La tórtera, o tórtora, és un aucell de l'ordre dels Columbiformes, al qual també pertany el colom, encara que aquella és un poc més petita. El seu plomatge és terrós-vermellenc, i blanc. Sol freqüentar les garrigues i les voreres dels conradissos al migjorn de Mallorca. Fa el niu en arbres, un niu fràgil enllestit només amb un parell de branquetes gairebé en equilibri inestable. És un aucell migrador, el qual sols es veu a Mallorca durant l'època estival. El seu nom científic és **Streptopelia turtur** (2). Sobre aquest aucell, el Cançoner ens dona una cançó que diu:

¿Saps la tórtora que fa
en perdre sa companyona?
Tant si viu poc com estona,
sempre tota sola va (3).

Creiem, com assajam de demostrar en les planes següents, que el contingut d'a-

questa glosa és una resta de la influència de qualque tipus de «bestiari», provinent dels temps medievals.

2. ELS «BESTIARIS»

En un altre treball (4), vàrem establir a efectes d'operativitat dos tipus de llibres medievals amb continguts que fan referència fonamentalment a les bèsties. Són: a) els **llibres de bèsties**, dels quals en seria una mostra palesa «**El llibre de les Bèsties**» de Ramon Llull (5), i que tenen un origen oriental; i b) els **bestiaris**, d'origen occidental cristià, i que Saverio Panunzio descriu d'aquesta manera:

«A l'època medieval, s'anomenen «bestiaris» uns tractats que contenen la descripció d'animals —adès reals, adès fantàstics— i la corresponent moralització, això és, l'exposició de la significació moral de llurs fets i costums. Són, doncs, obres de finalitat didàctico-moral i presenten dos caràcters distintes: un de científic... i un d'al·legòric» (6).

Aquests bestiaris, i no els **llibres de bèsties**, són els que ara ens serveixen de camí per a la nostra recerca. Les propietats dels animals hi són sempre interpretades en un sentit moral (7). Els animals són suports de continguts moralitzants; i els textos que els descriuen tengueren una gran utilitat en la predicació als cristians de l'Edat Mitjana. Cal cercar el seu origen en un text grec compost a Alexandria durant el segle II d. de C., potser abans de l'any 140. Aquesta obra és coneguda com a **Physiologus (El Naturalista)**, és a dir, el seu autor anònim qualificat com a tal. Per a Crombie, el **Physiologus** no és altra cosa que la culminació de tota una sèrie d'obres científiques, o millor pseudo-científiques, que provenen dels temps d'Esop, el qual utilitzà a les faules primitives els animals per a mostrar vicis i virtuts humanes. La tradició fou seguida per Sèneca amb les **Quaestiones Naturales**, fins acabar amb el **Physiologus** (8).

Originàriament, aquest llibre té un sentit cristià, i per això va ser objecte de «nombrosos manlleus i aprofitaments pels Pares i Doctors de l'Església» (9). En

certa manera responen a l'estat de la ciència en l'època en què assoliren la seva difusió més estesa; sobretot, gràcies al seu caràcter màgic. Aleshores, el coneixement real de la Naturalesa no importava; sinó que el que calia era interpretar els signes que comunicaven els éssers. L'interès primordial residia en trobar signes en la Naturalesa, signes de la divinitat, dels dogmes i dels misteris cristians, de les veritats religioses i morals (10). Cada bèstia, cada planta, cada mineral, era portadora d'un símbol cristià. Per ventura, com diu Crombie, se seguia la **doctrina de les rúbriques** de Plini, per la qual cada animal, planta o pedra, posseïa una marca oculta que indicava les seves propietats també ocultes (11).

Aquest caire màgic penetrà en la mentalitat medieval, la qual n'era un camp llecorós. Les circumstàncies socio-econòmiques de l'època facilitaren sens dubte la propagació i l'arrelament posterior d'aquesta mena d'«històries naturals»; i així, els bestiaris —com els herbaris i els lapidaris—, tengueren una gran difusió en tot el món d'occident. No es conserva l'original grec; en canvi n'existeixen dues traduccions llatines dels segles VIII i IX, i altres de posteriors. Se sap que les primeres es realitzaren durant el segle V. Hi ha, a més, «versions en armeni, en etiòpic, en antic i modern siríac, en àrab, en anglosaxó, en alemany, en islandès, en anglès, en francès, en provençal, en franco-provençal, en castellà, en italià i en català» (12).

3. ELS BESTIARIS CATALANS I LA SEVA INFLUÈNCIA EN LA NOSTRA CULTURA

Des del segle XII, els bestiaris tengueren versions en les llengües romàniques. Se sap d'una versió provençal del segle XIII: **Aiso son las naturas d'alcuns auzels e d'alcunas bestias**. Les versions catalanes deriven, amb tota seguretat, del **Bestiario Toscano**, un bestiari toscano-venecià del segle XV (13). Alòs-Moner ens parla al seu estudi ja clàssic sobre els bestiaris catalans, de la influència que tals llibres tengueren tant en la cultura religiosa, com en la profana i popular (14). En efecte, els predicadors de l'època s'encarregaren molt probablement de difondre els exemples moralitzants continguts en els bestiaris, com a suport de les seves predicacions, les quals sens dubte s'aferraren en la mentalitat màgica dels oients. El fet que després el poble n'elaboràs productes culturals amb sentits distintes dels religiosos no és cap novetat ni cosa estranya. Massot i Muntaner ens parla de diverses tradicions catalanes, l'origen de les quals cal cercar en les obres de la literatura religiosa: els goigs i les nades, la Sibil·la, o el Plant de la Verge Maria, i també la sentència de Ponç Pilat «anomenada els «passos» o el «Viacrucis», també a Mallorca» (15). Emperò, afegeix el mateix autor que han arribat fins els nostres temps tota una sèrie de conjurs i fórmules supersticioses, les quals provenen també dels temps passats, i que ens han pervingut malgrat els constants prohibicions de l'Església (16).

4. EL CONTINGUT DE LA CANÇÓ I EL SEU ORIGEN PROBABLE

La idea central de la glosa presentada és que la tórtora estima amb tal amor la seva colla, que en morir aquesta, roman viuda tot el temps que li resta de vida. Doncs bé, és possible trobar proves documentals d'aquest contingut en alguns textos medievals, que ara exposarem. En primer lloc, i per ventura perquè creim que és la versió més propera a la primitiva, la qual no ens resta, copiarem el següent text de la **Disputa de l'Ase** d'Anselm Turmeda, en el qual es conté aquesta idea principal, així com altres que la complementen:

«Què us sembla, frare Anselm, de la vera amor de la tortorella a son mascle?; que quan és mort, ella fa molt gran dol i no reposa més sobre arbre verd, ni no beu aigua clara, sinó tèrbola; i si no troba aigua tèrbola, ella l'enterboleix amb els peus, i aleshores beu. I després, resta vídua tot el temps de la vida, sense que vulgui prendre marit» (17).

Si hom fragmenta aquest text, datat al 1417, hi veu tres continguts:

a) quan mor la colla, la tórtora «fa molt gran dol i no reposa més sobre arbre verd».

b) per la mateixa circumstància, la tórtora beu sempre aigua tèrbola, «i si no troba aigua tèrbola, ella l'enterboleix amb els peus, i aleshores beu».

i c) «I després, resta vídua tot el temps de la vida, sense que vulgui prendre marit».

Com pot veure's, el contingut «c» és el que porta la cançó:

**¿Saps la tórtora que fa
en perdre sa companyona?
Tant si viu poc com estona,
sempre tota sola va.**

Podríem pensar que existeixen gloses que presentin d'alguna manera els altres continguts «a» i «b». Hem de regonèixer que no els hem trobats... encara. Ara bé, en dos textos catalans clàssics, sí n'hem trobat referències contundents. A l'**Espill** de Jaume Roig es diu:

«com torra casta, en verd no es posa...» (18), que correspon al contingut «a».

I al **Tirant** hi ha el tros següent:

«Moguen los vents aquesta ferma terra, i les muntanyes altes caiguen al baix, i els rius corrents s'aturen, i les clares fonts mesclant-se ab l'arena, tals les beurà la terra de gent grega, com a trista torra desemperada de l'espòs Tirant...» (19).

És evident que correspon al contingut «b».

No volem acabar sens esmentar referències concretes de la presència dels bestiaris en la cultura catalana de Mallorca, a part naturalment de la de frare Anselm Turmeda. En concret, a la **Doctrina Moral d'En Pax**, un llibre moralitzant del segle XV, es troba:

«En lo llibre **De Natura dels animals** se diu...» (20).

I el pare Gabriel Llopart, al seu treball **El llibre català a la casa mallorquina (1350-1550)**, ens dona la referència d'un bestiarí existent en el patrimoni d'un mallorquí del segle XV, patrimoni del qual se'n conserva l'acta notarial:

«Item alguns volums o querns del llibre apellat **De les natures de les bèsties**, escrit en paper, los quals son set querns escrits» (21).

5. A MODE D'IN-CONCLUSIÓ NO CIENTÍFICA

Conèixer totalment el camí passat i l'evolució soferta per aquests continguts d'informació durant gairebé vint segles és impossible, i nosaltres en som conscients. Per ventura, també les idees pateixen una selecció en ordre a la seva supervivència al llarg del temps en la memòria dels homes i dels pobles. D'aquest mecanisme de selecció, seria interessant saber-ne la lògica —o la «fantàstica» (22)—, que permet l'elaboració i permanència de les tradicions. I encara hom es pot fer una altra pregunta: i Plini, o l'autor primer, fos el qui fos, d'aquestes idees entorn de les tórtoras i de les altres bèsties, ¿quins materials va utilitzar per a bastir els seus textos?

Molt probablement, va utilitzar una font oral, una contarella transmesa de boca en boca, des d'un temps remot, i la va escriure llavors sense cap mena de correcció motivada per l'observació científica de la realitat (23).

Aleshores, bé podem dir que aquest mite ha completat un cicle en la seva història: nascut del poble, passà a la lletra escrita a través dels bestiaris, per a tornar al poble.

Emperò, encara hi ha més —i permeteu-nos aquestes especulacions gairebé borgianes—: amb la seva fixació escrita al Cançoner, i per ventura amb aquest article, la cançó de la tórtora enamorada s'embarca en un nou viatge a través del cel de la lletra impresa... S'inicia un nou cicle... Caldria, doncs, accelerar aquesta vegada el tancament del cicle nou, i tornar la cançó al poble mitjançant una adequada pedagogia de la nostra cultura popular, i mitjançant un procés educatiu de retrobament del poble amb el medi, del contacte amb el qual, en definitiva, varen néixer tots els mites de la Humanitat.

BIBLIOGRAFIA

- 1.—MASSOT I MUNTANER, J. «La literatura religiosa de l'Edat Mitjana en la tradició oral d'avui», extret d'actes del **Tercer Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes**. Oxford. The Dolphin Book, Co. Ltd. 1976. p. 1.
- 2.—MAYOL SERRA, J. **Els aucells de les Balears**. Edit. Moll. Palma de Mallorca, 1978. pp. 67-68.
- 3.—GINARD BAUÇA, R. **Cançoner Popular de Mallorca**. Volum Segon. Ed. Moll. Palma de Mallorca, 1967. Animals. p. 34. Cançó: 506
- 4.—RAYÓ FERRER, M. **Els bestiaris suports de continguts moralitzants a l'Edat Mitjana**. 1980. Inèdit.
- 5.—LLULL, RAMON. **Llibre setè: de les bèsties** dins **Llibre de Meravelles**. Edicions 62 i La Caixa. Barcelona, 1980. pp. 113-145.
- 6.—PANUNZIO, S. A la introducció dels **Bestiaris**, volum 1. Ed. Barcino. Barcelona, 1963. p.7.

- 7.—PANUNZIO, S. Idem.
- 8.—CROMBIE, A. C. **Historia de la Ciencia: De San Agustín a Galileo/1. Siglos V-XIII**. Alianza Edit. 1974. Madrid. pp. 28-29.
- 9.—PANUNZIO, S. Op. cit. pp. 8-9.
- 10.—CROMBIE, A. C. Op. cit. pp. 28-29.
- 11.—CROMBIE, A. C. Idem. p. 30.
- 12.—PANUNZIO, S. Op. cit. p. 8.
- 13.—PANUNZIO, S. Idem. p. 9.
- 14.—ALÓS-MONER Y DE DOU, R. D'. **Els Bestiaris a Catalunya**. Discursos Illegits en la «Real Academia de Buenas Letras» de Barcelona. 1.º de Juny de 1924. Barcelona, 1924.
- 15.—MASSOT I MUNTANER, J. Op. cit. pp. 2, 3, 4 i 9.
- 16.—MASSOT I MUNTANER, J. Idem. p. 9.
- 17.—TURMEDA, ANSELM. **Disputa de l'Ase**. Versió de Saverio Panunzio. Edit. Barcino. Barcelona, 1928. pp. 161-162.
- 18.—ROIG, JAUME. **Espill o Llibre de les Dones**. Edic. 62 i La caixa. Barcelona, 1978. p. 121.
- 19.—MARTORELL, JOANOT i MARTÍ JOAN DE GALBA. **Tirant lo Blanc, dins Tirant lo Blanc i altres escrits de Joanot Martorell**, a cura de Martí de Riquer. Clàssics Catalans Ariel. Barcelona, 1979. p. 1153. C: 472.
- 20.—**Doctrina Moral del Mallorquí En Pax**, autor del segle XV. Edic. Pop. Completa, publicada per Gabriel Labrés i Quintana. Palma de Mallorca. Tip. de Felip Guasp, 1889. Societat Bibliogràfica de les Balears. p. 104.
- 21.—LLOPART, G. **El llibre català a la casa mallorquina (1350-1550)**. Separata d'**Analecta Sacra Tarraconensis**. 1977. p. 55.
- 22.—RODARI, G. **Gramàtica de la Fantasia. Introducció al arte de inventar historias**. Edit. Avance. Barcelona, 1976. A la pàgina 5, hom pot llegir: «Un día, en los **Fragments** de Novalis (1772-1801), encontré la frase que dice: «Si tuviésemos una Fantástica, como hay una Lógica, se habría descubierto el arte de inventar».
- 23.—Científicament, no hi ha cap argument en favor que les tórtoras facin el que diu el mite comentat en aquest treball. De fet, la reproducció dels aucells migrants ve condicionada per l'arribada d'un dels membres de la colla al seu territori de cria habitual, que pot estar ocupat per un altre exemplar de la mateixa espècie. Després, l'altre individu de la colla també haurà d'arribar al mateix lloc de reproducció de la temporada passada. I ha d'arribar abans que no ho faci un individu del seu sexe... Qualsevol manual d'ornitologia ens mostrarà la dificultat real perquè una colla d'aucells en llibertat es mantingui sempre unida.

MIQUEL RAYÓ FERRER

**“la Caixa”
Cada dia
més
a prop.**

**Més de 700
oficines unides
per teleprocés
al vostre servei.**

CAIXA DE PENSIONS
“la Caixa”

DAVANT L'AUTONOMIA

Cicle de debats organitzat per OBRA CULTURAL BALEAR

Dia 14 de març: «L'Estatut en la seva perspectiva històrica»

Moderador: Bartomeu Colom.

Participants: Romà Pinya i Gregori Mir.

Dia 15 de març: «Les competències de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears»

Moderador: Andreu Ferret.

Participants: Fèlix Pons i Sebastià Serra.

Dia 17 de març: «La hisenda de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears»

Moderador: Ferran Navinés.

Participants: Miquel Alenyar i Josep Cañellas Fons.

Dia 21 de març: «Els Consells Insulars dins l'Estatut d'Autonomia»

Moderador: Sebastià Verd.

Participants: Josep M. Quintana i Jeroni Albertí.

Dia 22 de març: «La normativa electoral de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears»

Moderador: Josep Rosselló.

Participants: Francesc Quetglas i Josep Valero.

Dia 24 de març: «Cultura i Estatut d'Autonomia»

Moderador: Antoni M.ª Thomàs.

Participants: Damià Ferrà Pons i Antoni Alemany.

Tots aquests actes tindran lloc a la sala d'actes de la Caixa de Pensions (Avda. Alexandre Rosselló, 40) a les 20 h. - Ciutat de Mallorca.